

Hélène Grimaud

Lecții aparte

Hélène Grimaud
Lecții aparte
Traducere din limba franceză și
note de Mădălina Vătcu

POLIROM
2015

Lui Stéphane

*Dacă nu poate fi iubire la fel împărtășită,
Să fiu eu jumătatea care mai mult iubește.*
Wystan Hugh Auden

M-am trezit din somn înfometată.

De parcă n-aș mai fi mâncat de veacuri, mi-era foame de pământ, de continente, de furtuni, de vuiet. Mă chinuia o poftă mistuitoare de parfumuri – sare presărată pe piele, rășină de brazi falnici, întunecați, iarbă gingașă cosită primăvara. Ardeam să mușc cu dinții dintr-un pește crud, să-mi desfășor urechea la simfonia lumii, să deschid ochii ca să văd cu adevărat și să mă minunez de atâta strălucire, să-mi afund mâinile-n pământ și-n guri de lupi, jilave.

Să mă întorc la lumea care curge și mugește.

Foamea mă cuprinsese noaptea. Mă alungase din așternut. Decupat de pătratul ferestrei, cerul înflorea și scânteia de stele. Luna nu se zărea deloc, dar părea că o palidă lucire izvora din stânci, din arbori, urcând din pământ odată cu vara și răspândindu-se din râuri. Mi-am amintit că, în copilărie, am crestat trunchiul unui stejar ca să-mi amestec sângele de la încheietură cu seva lui – mi-am inventat, atunci, pactul fratern.

În care zi, în ce lună și în ce an mi-am trădat, oare, jurământul? În care ceas anume? Timpul trecea, mi se scurgea printre degete. Nu-mi rămânea destul nici pentru lupi, deși Centrul primise undă verde pentru programul de reinsertie în sălbăcie a speciilor amenințate, nici pentru iubire, nici pentru singurătate. Și muzica? Întrebarea m-a atins cu aripa ei înainte să adorm la

loc. Muzica? – întreaga mea viață, odată ce ea dădea tonul pentru tot restul.

De dimineată, golul din suflet nu dispăruse. Afară era călduț. Talazurile coroanelor verzi în vânt aduceau în mine marea, cu zvonul ei de doruri de plecare. Întrebarea pe care somnul o alungase s-a întors. M-am scuturat și, astfel, m-am descotorosit de ea: eram fericită în muzică așa cum poți fi în căsătorie, nu? Și nu cumva răspunsesem hotărând că orice întrebare despre muzică avea o singură dezlegare: nu în părerea de rău după trecut, ci în crearea viitorului? Această mișcare spre universal, spre un punct de împăcare a contrariilor.

„Nu în părerea de rău după trecut, ci în crearea viitorului.” Îmi repetam asta în timpul orei de yoga. Ashtanga yoga, un tip fluid, în care se trece lin de la o poziție la alta, având respirația drept singur ritm. În loc să alegi o postură și să încremenești în ea, e un legato fără întrerupere. Există anumite mișcări de respectat, o coregrafie, mișcări ce se unesc. Uitare, grație, ritm profund. Practicam yoga de patru ani: lipsa totală a unor principii de viață sănătoasă care mă guvernase se făcuse în cele din urmă crâncen resimțită: în timpul unui turneu la Paris, în ciuda injecțiilor și a masajului, spatele îmi rămăsese înțepenit. Am fost nevoită să anulez concertul; să încep gimnastica recuperatorie, apoi yoga, apoi ashtanga yoga.

De fapt, descoperisem această variantă în iunie anul trecut, într-un hotel din Washington, imediat după eșecul înregistrărilor din *Sonata nr. 2* de Chopin și de Rahmaninov. Eram obosită – deja? – de câte săptămâni, de fapt? Am deschis televizorul ca să mă detașez înainte de concert. Am dat peste un documentar care explica ashtanga yoga și care m-a făcut să vreau s-o învăț. Am comandat pe internet câteva cărți: avantajul unei metode este că ți-o poți însuși singur, îți ești propriul profesor, nu-i tocmai idealul, dar, cum nu am timp să urmez cursuri, e mai bine decât nimic.

Mai mult timp pentru cursuri, mai mult timp pentru lupi – până și curățatul adăposturilor din Centru îmi lipsea, până și atingerea aspră a cozilor de lopată și de greblă. Și muzica? Dorința de muzică era la fel de vie; de asta eram sigură. Mă încerca aceeași poftă fulgerătoare de a interpreta o piesă, de a cizela armonica unei acute, de a revela până la strălucire pură fiecare notă, de a oferi auzului totul; de a vărsa în creuzetul operei aurul propriei vieți. Cu intenția aceasta, hotărâsem să înregistrez o nouă versiune pentru *Sonata* de Rahmaninov, imprimată întâia oară pe când aveam cincisprezece ani. De atunci, an după an, descoperisem înaltul adevăr, rafinat de la o lecție la alta de maestrul meu, Pierre Barbizet: în realitate, muzica începe abia cu auditoriul, din clipa în care intră în căldura unei inimi și-i locuiește tăcerea în surdină. „Ține minte, îmi spunea, un muzician nu e mare decât prin măreția pe care o face să se-arate în chiar semenul său.”

De unde veneau, atunci, sentimentul de frustrare, impresia de grabnică depășire cu un pas – deși direcția îmi scăpa? Pesemne, înlănțuirea de concerte – într-un ritm neistovit – umbrea această impresie. Nu mă plângeam de agendă: scena și contactul cu publicul îmi injectau întotdeauna aceeași bucurie – cine ar putea vreodată pe deplin să cuprindă în vorbe fericirea de a fi ambasador al muzicii, Orfeu al lui Chopin ori al lui Brahms?

Vrând să prelungesc fericirea aceasta, îmi exprimasem dorința ca înregistrarea noului meu CD s-o împărtășesc cu publicul. Îmi venise ideea să repet cu spectatori, pentru a le arăta cum lucrează împreună muzicieni și producători, ce rol au inginerul de sunet, producătorul executiv și realizatorul artistic – acești oameni din umbră –, magicieni, alchimiști ai tehnicii. Înregistrarea avea să se desfășoare la Amsterdam, în sala Royal Concertgebouw, dar din motive administrative proiectul a fost anulat.

Era încă o întârziere. Astfel de piedici sunt ceva obișnuit în viața artiștilor, dar, în chip bizar, această întârziere anume mă întristase foarte tare, iar eu urăsc tristețea, văl între sine și lucruri care slăbește culorile, astupă sunetele și face vinul mai acru. Eu însămi mă simțeam încetinită. De parcă m-aș fi aflat la piciorul unui perete stâncos ce nu înceta să crească. Noul CD de înregistrat, neîndoios și cât de curând, avea să fie Bartók, sub bagheta lui Pierre Boulez. Era o mare onoare: maestrul își sărbătorea cei optzeci de ani. Dar mai exista și programul de protejare a lupului-roșu și a lupului-mexican, la care Centrul subscriesese; mai era și capturarea planificată a unei specii din Canada. Rămânea și povestea unor îngrădituri de reparat, doar ca să-l liniștesc pe un vecin pe care lupii îl înspăimântau; trebuia să mă gândesc mai atent la *Sonata nr. 2* de Chopin; la pianul pe care era nevoie să-l aleg ca să ating sunetul pe care mi-l doream, direct, iute ca atac, dar care să rămână deopotrivă limpede și neguros. Și hârțogăria de pregătit privind prinderea lupului. Sunetul? Limpede, desigur, dar nu foarte învăluitoare, să se facă simțit atacul fizic.

EPUIZARE, *s.f* (1347; de la „a epuiza”) 1. Acțiunea de a trage afară un lichid. V. **Evacuare**. *Epuizarea apelor subterane*. 2. (1679) Stare a ceea ce s-a epuizat. *Epuizare a solului*. V. **Sărăcire**. *Epuizare a proviziilor*. V. **Penurie, diminuire**. *A exploata o mină, un filon până la epuizare*. Absență a forței, slăbire puternică, de ordin fizic sau moral. V. **Istovire, oboseală, slăbiciune**. *A ajuns într-o stare de epuizare extremă*. „Epuizarea forțelor nu contenește și voința” (Hugo). Antonime: Umplere, sporire, abundență, prisos; bunăstare, înflorire.

Dicționarul ar trebui consultat precum un medic. În definiția aceasta, am recunoscut toate simptomele care mă cuprinseseră de câteva săptămâni. Lăsasem rutina să mă secătuiască. În același timp, la rubrica de antonime, descopeream remediul. Mă simțeam epuizată? Era nevoie să mă umplu din nou, să sporesc. Recomandarea era precisă: abundență și prisos, bunăstare și înflorire. Alt simptom: chiar foamea teribilă care mă trezise, foamea aceea ieșită la iveală din adâncul meu.

Două minute de gândire, și decizia fusese luată. Mă așteptau trei săptămâni de vacanță. Aveam să plec. Aveam să merg, să mă plimb. Aveam să respir.

Încotro? Pe moment, ținta părea să n-aibă importanță. Conta numai să mă urnesc și, de data aceasta, plecarea să nu se supună ritualului din turneele mele: ținuta de scenă aranjată repede într-un sac, studierea atentă a agendei, telefoanele către agenți, cinele oficiale, taxi – avion – taxi – hotel, mereu dintr-un oraș în altul, cu ochi deschiși sălbatic noaptea, în camere necunoscute de hotel, măriți de surescitarea concertului ce nu avea să mă slăbească și de efectul decalajului orar.

Aveam s-o iau din loc, cum se spune mai popular, să-mi deschid o cărăruie prin plasa timpului. Mă încerca o adevărată încântare – bucuria unui chiul, a unei aventuri neașteptate – și trecuse așa de mult de când nu mai gustasem plăcerea unei ieșiri! Aveam să fac timpul să încetinească și să mă smulg rutinei.

Mai cu seamă, aveam să mă reculeg, să mă adun. Aveam nevoie de spațiu, de iubire și de singurătate. Așa aș fi descoperit, poate, izvorul neliniștii care mă chinuia în surdină, ce anume mă sfredelea și mă lăsa năucă, dar și cheia, leacul.

În *Scriptura vidului perfect*, Lao Zi, descriind intenția fundamentală a oricărei arte, în special a muzicii, scrie: „Lucrul spre care tind, spunea

Maestrul Siang, nu este să acordez bine corzile, nici să scot sunete plăcute. Ceea ce caut, n-am găsit încă în adâncul inimii mele. Cum ar putea o unealtă să-mi răspundă în afară?”. Tocmai în afară aveam să caut eu răspunsul acesta, în freamătul lumii largi. Îmi aminteam prea bine urmarea povestirii lui Lao Zi ca să am îndoieli privind remediul: „Apoi, după alți câțiva ani, într-o zi de primăvară, el cântă în modul Chang cea de-a doua notă dintre cele cinci care corespund toamnei: o suflare de vânt rece se ridică pe dată. Plantele și fructele din copaci dădură în pârg: venise toamna. Ciupi apoi chitara în modul Kiao. O boare călduță suflă și totul înflori: sosise vara. Ciupi și coarda Yu și răsăriră promoroacă și zăpadă, iar râurile toate încremeniră, înghețate: venise iarna, așadar. Ciupi apoi și coarda Che: un soare arzător urcă pe cer și topi gheața”.

Depindeau de mine suflarea de vânt rece, plantele și fructele, florile văratice și fulgii de zăpadă.

Magia depinde de mine.

*

* *

Am delegat pe cineva cu rezolvarea chestiunilor obișnuite ale Centrului, l-am sunat pe Sid McLauchlan, producătorul discului, ca să-i încredințez misiunea de a găsi o altă sală de înregistrare, apoi mi-am deconectat robotul telefonic. În sfârșit, am părăsit South Salem cu inima ușoară și cu conștiința împăcată. O oră mai târziu, eram la New York.

Ajunsă în Manhattan, entuziasmul mi se mai domolise. Hotărâsem să plec, prea bine, dar încotro? Inima îmi șovăia între trei alegeri: o traversare de anvergură a Statelor Unite, spre vest, brăzdând pădurea națională apașă și pădurea Gila

Wilderness. Bătrâna Europă, fiindcă presimțeam că acolo, pe tărâmul lui Liszt și al lui Brahms, al lui Vivaldi și-al lui Wagner, al lui Granados și-al lui Chopin, aş putea redescoperi sensul profund care-mi scăpa și care dintotdeauna îmi fusese vital, esențial echilibrului. Totodată, mă ispitea și Africa.

Adulmecasem existența fizică a acestui continent în timpul unei călătorii în Insulele Galápagos, în clipirea unei iguane preistorice. Africa trimite la o natură primordială, în muzica însăși ascunsă în numele ei, auzi mugetul elefantului, hârâitul ghepardului și răgetul leului, precum și trosnetul uriaș al țărânei lăsate în cuptorul soarelui; până și golul trebuie că mustește de viață acolo. Africa însemna cântul dintâi al planetei Pământ. Ghiceam ceva profund, primordial jucăuș, neastâmpărat dar nu neapărat fericit în esența acestui continent, atât de fundamental zglobiu, pe cât de triști și de sumbri pot fi indienii din Altiplano. Trebuie să ne ascuțim auzul la zgomotul lumii, iar eu, una, dintotdeauna mi-am simțit inima frângându-se la suflarea de nai astmatică a acestui popor andin – tânguirea lor tăcută în fața unui cer surd de când zeii le-au fost uciși, schimbul de vorbe devenit imposibil, de unde tot sângele care a curs în zadar pe treptele înalte ale piramidelor lor, acest sânge căruia rasa lor nu i-a reînnoit globulele, și anemia din propria muzică; rasa aceasta covârșită de lipsa aerului și de orbirea zeilor; bărbații și femeile anesteziați de mistuirea fatală a frunzelor de coca și de dorința lor de a renunța și de a muri în stelele întunecate de pe cerul desenat de strămoși.

În Africa, din contră, simți din plin cum Creatorul s-a dedat cu bucurie desăvârșită creațiunii: e destul să fii atent deopotrivă la gâtul girafei, la urechile mari și la trompa elefantului, la cornul rinocerului, yin, la coada lui, yang, la rânjetul smintit al hienei. Africa este umorul nestăvilat al Bunului Dumnezeu. Și baobabul?

Numai un spirit născut din inocență putea să născopească baobabul, să extragă din haos ceva apropiat unei forme geometrice, trunchiul acela uriaș, vertical, puțin pântecos, gătit cu ramuri răsucite, *dreadlocks* vegetale. Privindu-i pe muzicanții din Caraibi cum bat în *steel drums* ca să scoată acel sunet cristalin, acvatic, întotdeauna m-am gândit că amintirea imemorială a baobabului, copacul-rege al ținuturilor de baștină, le-a inspirat coafurile. Și astăzi, când vreau să-mi închipui paradisul, trimit dincolo de pleoape baobabi și antilope-gnu, girafe roșcate și elefanți uimitori. Africa trebuie că a fost conturată de un scrib-serafim, atent să însemneze ce s-ar putea numi *storyboard*-ul Genezei.

Cu siguranță, Africa.

Da, dar și pădurile apașe.

Sau Europa aluviunilor spirituale.

Timpul trecea și nu mă hotăram să deschid ușa acelei agenții de voiaj de pe Broadway, spre 11th Street. Era deja prânzul. Am făcut câțiva pași pe trotuar. La parterul unui zgârie-nori în reconstrucție se afla un restaurant așa cum găsești oriunde în Statele Unite, conceput ca un soi de vagon: vitrină lungă, bar și tejghea lungi și, în loc de compartimente, mese așezate între banchete pentru doi. Scaunele de la bar, din metal albicios, erau fixate de podea. Am dat drumul genții și m-am cocoțat pe unul dintre ele, cu impresia că mă instalez într-o altă istorie, într-o altă viață. În același timp, mi se părea că mă desprind cu totul din bula temporală perfect închisă, fără fereastră și fără răsuflătoare, în care mă închiseseră ultimele luni – în vacanță, sau mai degrabă în vagabondanță, dacă-mi este permis să născocesc cuvinte.

O negresă durdulie, între două vârste, lustruia tejgheaua. „Audrey”. Pe bluza albă din poliamidă, o insignă împodobită cu doi trandafiri îi afișa numele și, asemenea unei bărcuțe purtate de

gigantice valuri, eticheta prinsă în dreptul sânelui stâng urca și cobora în ritmul respirației proprietarei sale.

Am zărit vasul cu hotdogi, veșnicele *bagels*, cafetiera și un meniu de șase pagini. M-am întrebat dacă mi-era foame, dacă îți mai poate fi foame de mâncare în țara asta în care ai cum lua masa la orice oră din zi și din noapte, dar aveau și salate ambalate și, poate, foarte sigur, ochiuri cu șuncă, cel mai des întâlnit fel de pe-aici, stropit cu câni mari de cafea apoasă și caldută. Am comandat din amândouă, păstrându-mi posibilitatea de a alege pe loc, după cât de arătoasă avea să se dovedească frunza de salată sau cât de dodoloț gălbenușul oului.

— Numai atât, drăguță? m-a întrebat Audrey în timp ce chelnerul, un adolescent deșirat, palid și cam cocoșat, ducea două prăjiturele la masa unor muncitori care-și lăsaseră căștile de șantier să se odihnească pe podea.

Când sunt în Statele Unite, am o adevărată plăcere să discut cu barmani sau chelneri și cu șoferi de taxi. Îmi povestesc viețile lor, despre copii, ce alte slujbe au avut și cum au făcut bani cu istețime, precum și-amoruri, adesea complicate. „Am o nevastă care-i o pacoste jumate”, mi-a povestit odată unul, plin de haz, „și nu m-am liniștit până nu mi-am luat și amantă! Nevastă-mea e mic copil pe lângă ea.” Îmi amintesc și acum de felul lui naiv, nesățios de a vorbi despre femei, de a le zugrăvi specia ca pe cel din urmă teritoriu necunoscut și de temut ce ar putea fi cucerit, o clasă de mamifere pentru care încerca, asemenea multor alți bărbați, un amestec de invidie, de superioritate și de groază.

Cât despre Audrey, ardea de nerăbdare să afle încotro aveau de gând să mă îndrept cu geanta aceea de voiaj.

I-am povestit despre alegerea pe care trebuia s-o fac și, pe măsură ce vorbeam, m-a vizitat ideea

unei nemaipomenite analogii între imaginile africane care încă-mi dădeau târcoale și muzica lui Bartók pe care urma s-o înregistrez sub bagheta lui Pierre Boulez. Bartók a compus o muzică de țarină, o muzică etnică în aceeași măsură în care Mahler a compus un imn închinat pământului: în simfoniile sale răzbat tălăngile de pe pășuni, notele lui mustesc de sevă primăvărată.

Ah, cu-atât mai rău pentru Africa. Am îndepărtat cu totul tentația aceasta.

Rămâneau vestul Americii și Europa.

Arizona și New Mexico mă atrăgeau îndeosebi datorită faptului că ambele state tăinuiau păduri în care lupii din Centru, eliberați, s-ar fi refugiat să-și ducă viața sălbatică și liberă în spații croite pe măsura instinctelor lor. Înainte cu doi ani, depusesem un dosar pentru ca Centrul să fie acceptat în programul Species Survival Plan, supravegheat de agenția federală Fish and Wildlife Service, care depinde, la nivel global, de Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii. Făceam oare o comparație cu propria viață? Zăbrelele de oțel, apărătoare de nelipsit ce mărgineau teritoriul Centrului, mă răneau din ce în ce mai adânc. Iubisem toți lupii în Alawa, lupoanca mea absolută, pe-atunci liberă, cu noaptea fremătând în preajmă-i, orice semn de viață domestică și orice cânt de pasăre amuțind la apropierea ei. Misiunea dintâi a Centrului, educarea, nu-mi mai era de ajuns; voiam să redau lupii naturii lor fundamentale, spațiului lor firesc – libertatea. Visam pentru ei ce-mi doream și mie, elan vital. Și tocmai de întoarcerea lor în sălbăcie se lega politica SSPlan.

— Vreți să vă dau exemple de alte astfel de misiuni? am întrebat-o pe Audrey, care îmi așeza dinainte, acum cu o figură pătrunsă și cu un aer respectuos, două ochiuri băltind în ulei, un cârnat pârlit bine și niște șuncă, moment în care am hotărât să mănânc salata, aparent proaspătă, deși cu un aspect cauciucat.

Femeia se arată de acord.

— Ei bine, se ocupă și de protejarea tigrlui siberian și a leopardului-zăpezilor.

Audrey părea din ce în ce mai impresionată. Am continuat să-i povestesc cum că, în Statele Unite, delegațiile se reuniseră ca să salveze lupul-mexican și lupul-roșu.

— Lupul-roșu?!

Tonul partenerei mele de conversație nu se hotăra între întrebare și strigăt de uimire.

Lăsase jos prosopul, de data asta sincer pasionată. Mai observasem și înainte strălucirea aceea a ochilor, la copiii și la vizitatorii debarcați în Centru, atunci când zăreau pentru prima oară un lup. Și fiorul de plăcere la întâlnirea cu viața sălbatică. Iar aici, în acest restaurant din inima Manhattanului, numai ce deschisesem ușa și, ca o suflare de uragan, pătrunsese înăuntru universul mitic al lupului – viața, uluitoare și sângeroasă. Capul lui Audrey s-a lăsat puțin între umeri, cu un gest domol, copilăresc: parcă ar fi fost Scufița Roșie când descoperă botul lung și dinții ascuțiți ai bunicuței îmblănite. Ah! Gestul acesta, ochii aceștia! Descărcarea electrică din schimbul de priviri – iubeam nespus secunda-n care se petrecea, toate aceste clipe de împărtășire și să fiu eu cea care înlesnește trecerea între teritorii. *„Pentru privire, tot ce găsești pe lume se naște dintr-odată. / Pentru o ramură, va cântări o clipă cât cântărește-o păsăruică.”*¹

Am lăsat lupul-roșu pradă imaginației lui Audrey și am început să-i povestesc despre lupul-mexican, cel mai rar, cel mai amenințat cu dispariția. La sfârșitul anilor 70, în urma unui recensământ în sud-vestul continentului, a ieșit la iveală cât de puține exemplare mai rămăseseră. În captivitate, prin împerechere organizată, se încercase refacerea speciei. În prezent, din cele trei sute douăzeci de exemplare răspândite în toată lumea, numai o treime trăiesc în sălbăticie, starea

lor naturală, însă, în ciuda succesului acestei măsuri, lupul-mexican este departe de a fi salvat: diversitatea genetică a exemplarelor rămâne dintre cele mai precare. În sfârșit, în urmă cu opt ani, li s-a cedat un teritoriu în Arizona și în New Mexico, mai precis două păduri, cunoscute sub numele de Blue Range.

Ca să poată participa la acest program, New York Wolf Center primise recomandarea unui biolog, dar durase trei ani până să fie acceptat. Am spus-o, țineam enorm la această adeziune, întrucât voiam ca Centrul să aibă de-acum înainte drept misiune de căpătâi urmarea unui program de răspândire a speciei. Or, ca o atare răspândire să aibă loc, e nevoie ca lupilor să li se ofere spațiu. Grădinile zoologice n-au de unde. Însă Centrul, da. Acum, după ce lupii sunt adunați, îngrijiți, „reeducați”, pe măsură ce cresc sunt eliberați în natură. Există prea puține cuvinte în stare să traducă zvâcnirea fiecărei fibre din mine când momentul acesta sosește și frustrarea că nu-i pot fi martoră.

Mă desfășuram în fraze despre Centru, despre lupi și despre piedicile pe care uneori le întâlnesc în adaptarea la viața în sălbăticie, dar știam bine că mie însemi îmi vorbeam, fiindcă, pe dedesubt, asemenea unei cârțițe, chestiunea plecării continua să sape, mai ales destinația. Să plec în Arizona – și eram în stare să mor de bucurie la ivirea drumurilor lungi, prăfoase, boltite de ceruri roșietice, cu orizonturi frânte de miraje cu lacuri întinse și arzânde – n-ar fi fost decât o prelungire a vieții din care, pe durata unei paranteze, voiam să scap. M-ar fi însoțit acolo apăsarea hârțogăriei lăsate de izbeliște la Centru și, dacă nu frământări de pianistă, cel puțin griji de etolog.

În sfârșit, aveam de formulat această întrebare și de găsit răspunsuri la ea. Răspunsuri care priveau numai muzica.

Audrey se însuflețise acum. Voia adresa Centrului și să-și planifice o vizită, toamna viitoare.

— Drum bun, drum bun!

Am achitat nota.

— O clipă! m-a oprit ea. Am o poveste să vă spun. Acolo de unde sunt eu, le-o zicem tuturor celor care pleacă la drum, cu-atât mai mult dacă nu-s hotărâți să plece.

A umplut cu cafea caldă ditamai cana și a început, cu ochi scânteietori:

— În Niamey, un oraș din Niger, trăia odată un țăran sărac lipit. Toată averea lui stătea într-o colibă pricăjită, de culoarea pământului bătut de soare. Din fața casei pornea o întindere numai de pietriș, iar după ea mai aflai un pârau și un smochin. Asta-i era întreg avutul. Într-o zi, pe când dormea, se văzu mergând printr-o cetate largă, nemaipomenită. Și tot mergând așa, se făcu în vis că ajunge curând pe malul unui fluviu peste care puteai să treci urcând un pod de piatră. Și chiar deasupra celui dintâi picior al podului, zări un cufăr care dădea pe dinafară de galbeni și de nestemate. Și-atunci se auzi un glas, spunând: „Ești în Cairo, măreața cetate din Egipt. Și toate aceste bogății sunt ale tale”. Și pe dată săracul se trezi sub smochin, acolo unde-l furase somnul pe când se odihnea după masă. Mișcat de ce visase, omul nostru își lăsă degrabă casa și, după ce-și strânse câteva lucruri, luă calea Egiptului, s-ajungă la Cairo, pe care îl întrezărise-n vis.

Călătoria se dovedi lungă și plină de primejdii. De mii de ori mai că-și văzu moartea cu ochii; se abătura peste el ciomăgeli și furțișaguri și necaz de boală, dar niciodată nu se dădu bătut: ce i se arătase, ce îl povătuise visul trebuia să fie adevărat și avea să se-mplinească. Poposi într-un târziu, după o lună ce-i păru nespus de lungă, la Cairo. Inima-i bătea să-i spargă pieptul, iar bucuria ce o încerca întrecea toate suferințele îndurate pe

drum: cetatea i se înfățișa exact ca-n visul lui. La fel ca-n vis, merse de-a lungul drumurilor largi, minunându-se de prăvălii și de minarete, sorbind adânc aerul parfumat și prețuind aromele; și iată că la sfârșit găsi și podul de piatră. Numai că deasupra primului picior, în loc de cufăr și comoară, se afla un cerșetor bătrân și știrb.

„Rogu-te, omule, te poți muta nițel din loc?”, prinse a-l ruga țăranul pe cerșetor, nu înainte de a-i da ultimul bănuț pe care-l mai avea. Nădăjduia și-acum să afle, sub trupul fără vlagă al bietului nenorocit, cufărul fără seamăn, doldora de pietre scumpe și de aur. Cerșetorul luă bănuțul, îi dete mulțumire lui Allah și se urni. Dar dedesubt nu se găseau, vai, decât praf și niște pietre!

„Ah! Voi să mor!”, se porni pe jelit țăranul nostru, smulgându-și barba. „Cu bine, cerșetorule, eu mă arunc în apă. Am pierdut tot, nu mai am cum să-ndur viața asta.”

Și-i povesti egipteanului visul său, cel despre cufărul plin ochi de aur și de nestemate. Cerșetorul izbucni atunci în hohote de râs.

„Ești nebun, chiar de legat! Să vrei să mori și să te-apuci să crezi în vise! Uită-te bine la mine: și mie mi s-a arătat în vis, acum trei luni, că engropată o comoară la rădăcina unui pom: un biet smochin din curtea unei colibe pricăjite, de culoarea pământului bătut de soare, aflată-n margine de Niamey. Dar crezi că am lăsat degrabă totul ca să găsesc casa aia?”

Auzind vorbele lui, țăranul căscă gura, înmărmurit. Și-și dete una peste frunte, izbucnind în râs.

„Ori ești smintit de-a binelea, ori vreun neghiob!”, i-o întoarce cerșetorul, zăpăcit de râsul lui nestăvilit și târâindu-se ca să se așeze la locul obișnuit, chiar deasupra celui dintâi picior al podului de piatră.

Țăranul nu se opri din râs și făcu cale-ntoarsă, săltând de bucurie. Cum să-i spună cerșetorului că

acea colibă pe care o văzuse el în vis era tocmai a sa? Și că, atunci, asta-nsemna că tocmai acasă, la rădăcina smochinului, îl aștepta comoara?

2

New York, zbor de noapte – Roma, frumusețe în zori Ah! Bucuria de a te simți vie și liberă plimbându-te, dimineața devreme, pe străzi înviorate de apă limpede. Bucuria de a-mi regăsi măsura în împletitura de străduțe, în jocul piețelor, așezate ca tot atâtea surprize și daruri oferite ochilor.

Plecasem spre capitala Italiei în ajun, de pe aeroportul JFK, cu ultimul avion. Povestea lui Audrey mă încredințase asupra destinației călătoriei mele. Europa ascundea comori îngropate la rădăcini de smochini și de stejari, pe maluri de lacuri italiene și de fluvii germane, în scoarța pergamentoasă a Granadei și pe cheiurile de nord ale Balticii – portul Hamburg.

Acum câțiva ani, am ales zborul spre Statele Unite, să mă redau mie însemi în orizonturile acelea întinse, pe care spiritul meu gonea călare într-o cuprinzătoare fugă. Astăzi, mă întorceam acasă incognito, în culise, în pelerinaj. Clipă de clipă, domurile bisericilor, clopotele bazilicilor, terasele care se mistuiau sub iasomii și țipătul rândunelelor pe ocrul fațadelor îmi aminteau condiția abia născută de călător clandestin, cu minunata ei realitate, și tresăltam de bucurie.

Hotărâsem să închiriez o mașină și să îmbrățișez Italia altfel decât se obișnuiește. Aveam să dau de urma păsărilor care, la Assisi, cântaseră pentru Francisc Il Poverello și pentru Franz Liszt, să ascult jocurile de apă ale fântânilor de la Villa d'Este și unduirile mătăsoase ale peștilor din Lacul Maggiore, să mă pierd în admirație în fața

moarului canalelor venețiene. Întâi Italia, apoi Franța, Germania și, dacă aveam să pot, Spania. Urma să înghit lacom spațiul.

Înainte de a pleca, am decis totuși să-mi petrec o zi la Roma, să-mi amestec pașii cu cei ai trecătorilor, de dragul plăcerii de a mă plimba sub un cer pe care Poussin l-a pictat la nesfârșit, în lumina de Arcadie ce picura din nouri până la umbrelele pinilor înalți și, mai departe, pe străzile pietruite și în umbra curților.

Voiam să rătăcesc pe cărăruile din Monte Palatino, grele de fantome de dinainte de Hristos, de rămășițe de coloane și de figuri ciobite. Niciodată nu va putea fi istovit farmecul straniu al acestei terase ce dă spre Roma, atât de patriciană și de nobilă, că mi-a fost greu s-o părăsesc. Am coborât spre Via Sacra. Bazilica Santa Francesca Romana își înălța zidurile în marginea Forumului, între ruinele de marmură și enigmatici chiparoși. Mă gândeam că acolo, în mănăstirea sa, și-a compus Liszt *Recviemul*, pentru ca moartea să fie mai blândă în lumina caldă a Romei.

Liszt? Oare de ce-mi venise în minte, când mă așteptau înregistrarea *Sonatei nr. 2* de Chopin și lucrul la o piesă de Bartók? Pesemne din preocuparea de a pune capăt tristeții care mă anesteziase în ultimele luni, oboselii, slăbirii elanului vital. Chiar legată de acest elan vital păstram amintirea sonatei *După o lectură din Dante*, pe care o interpretasem în fața lui Jorge Bolet, la începuturile mele – o bucată cu trup și suflet care cere deopotrivă virtuozitate desăvârșită și delicatețe excepțională, ca-n versurile „Iubirea, pereche-nlănțuită, tristă, de-a pururi arzătoare, / Care într-un vârtej grozavă suferință-aduce”².

Sub soarele Romei, am fost dintr-odată ispitită să-mi aștern pașii peste cei ai acestui uriaș muzician, să-i urmez exemplul, arta uluitoare de a trăi cu intensitate, cu bucurie, neobosit – călătorii, iubiri ori întâlniri. Viața lui Liszt te face să crezi în

povești cu zâne, în justiție imanentă, în răsplătire a unui destin genial și a unei opere strălucitoare. A împlinit forma perfectă a unei mișcări unice, dovedind în propria viață și-n operă aceeași pricepere creatoare, și în amândouă avându-l drept camarad pe Dante, dar și pe Byron, pe Goethe, pe Shakespeare sau pe Rafael. Apoi, Liszt a simțit nevoia imperioasă de retragere, de solitudine, de reculegere, și iată-l venit să le caute la Roma, între Forum și Vatican, ca să-și astâmpere prin această dorință setea de a fi liber – și astfel bun.

Am tras în piept cât m-au ținut puterile parfumul pinilor și al micșunelelor îmbătătoare, presărate printre ruine,

M-am înfruptat din inegalabile *spaghetti alle vongole* și dintr-un pește fript, într-o *trattoria* micuță. Iar după un ultim ceai pe o terasă din Piazza Navona, iată-mă plecată spre Umbria și Assisi, cetatea lui Giotto, în care toți oamenii par înveșmântați de însuși Dumnezeu.

Am condus încet pe autostradă, să nu scap nici una dintre pancartele cu atenționări privind bretele rutiere și orașe. A cântec de sirene îmi sunau numele lor. La fiecare, inima mi se strângea de dor să mă abat din drum. Orvieto: cineva îmi lăudase biserica de-acolo și fântâna; Spoleto, micuț oraș medieval pe care un pod roman îl lega de o colină pieptișă, în vârful căreia Sfântul Francisc clădise un schit și unde dormea, ascunsă pe fundul navei din catedrala sa, o minunată frescă a lui Filippo Lippi. Însă am rezistat, din ce în ce mai hotărâtă să ajung până în Germania.

La volan, îmi dădeam seama de neobișnuitul escapadei de-acum: niciodată, dar niciodată, încă din copilărie, nu contenisem să-mi dedic timpul muzicii. Între un concurs și repetarea unei opere, între un festival și o înregistrare, îmi adunam forțele pentru următoarea etapă din viața mea: să interpretez un repertoriu nou, să pregătesc un concert, să lucrez – până la a-l obține – coloritul

exact al unei mișcări muzicale. Timpul de care dispuneam se chema agendă, care agendă se afla în mâinile agenților, ale caselor de discuri, ale atașatilor de presă. Uneori, întâlnindu-mă cu prieteni, atunci când îmi reproșau că nu ne mai putem vedea, atunci când voluntarii de la Centru îmi dezaprobau absența, îmi venea să-i întreb pe toți, fără vreo introducere: „Unde veți fi, ce veți face în 2008, în seara de 8 martie, mai precis?”. Pentru că eu, în ce mă privea, știam deja.

Era cald și, în zare, în valuri de arșiță, mașinile păreau că dansează. Ai fi zis că se ivesc din niște miraje. Mi-era sete. M-am hotărât să opresc la o benzinărie de pe marginea autostrăzii. Întotdeauna mi-au plăcut aceste stații, îmi evocă plecările în vacanță. Ai zice că-s decupate proporțional cu distanțele pe care cei ce le folosesc le au de parcurs: traversări de mari întinderi pe timp de vară, în care, copil fiind, plecarea și sosirea îmi păreau la fel de misterioase ca două puncte opuse de pe acest pământ. Fetiță, când mașina familiei oprea pe margine într-o astfel de stație, mereu priveam cu nesaț și nedumerită la uriașii blonzi coborâți din coloși ciudat înmatriculați și care vorbeau limbi greu de-nțeles, cu sonorități de alămuri. Mi se părea că de pe haine le cădea pulbere adunată preț de kilometri, ca niște borne Michelin microscopice. Se opreau în astfel de stații ca să facă plinul, să-și dezmoștească picioarele, să ronțăie un sendviș și, câteodată, să doarmă. În ochii mei, descindeau din geografii nelămurite, precum Finlanda ori Suedia, și se îndreptau spre paradisuri abia un pic mai deslușite: Sicilia, Grecia și coastele Mediteranei, în care toți străinii aceia aveau să-și cufunde în sfârșit siluetele bălaie.

Am cumpărat dintr-un butic un CD cu Radiohead, o sticlă cu apă și un pachet de biscuiți. Înaintea mea, la casă, un bărbat trecut de tinerețe bâiguia ceva într-o italiană foarte aproximativă, cu

accent franțuzesc. Stătea cu spatele la mine. Din timp în timp, își trecea mâinile prin păr și am găsit c-avea degete frumoase. Numai că problema lui nu părea foarte aproape de a fi rezolvată. I-am cerut voie să trec înainte, ca să plătesc ce cumpărasem. A fost destul să mă audă, că brusc s-a luminat la față:

— Sunteți franțuzaică?

Pe dată am simțit că-mi râde inima. Semăna tulburător cu Pierre Barbizet, profesorul meu mult iubit de la Marsilia. Avea același aer blând și aceeași ochi scăpărători. M-a rugat să îl ajut ca interpretă, fără să-și facă griji privind italiana mea. Mașina lui făcuse pană; sunase asigurătorul, care îi trimitea un vehicul pentru depanare, dar voia să afle dacă nu cumva exista un mijloc să ajungă cât mai curând în Assisi. Avea acolo o întâlnire „nespus de importantă”. Graba aceasta m-a uimit: ce l-ar fi putut constrânge, la vârsta lui, să se prezinte imperios într-un loc anume și la un timp precis?

— Merg chiar eu la Assisi. V-aș putea lăsa acolo.

Chipul i s-a destins, despovărat de grijă, și, cu prețiozitatea oamenilor în vârstă, a început să-mi mulțumească și să-mi răsmulțumească.

— Vă sunt îndatorat, îmi repeta și după un sfert de oră de la plecarea din benzinărie.

Se ținea drept, cu spatele numai puțin sprijinit de spătar, în ciuda centurii de siguranță, umărul atingându-i ușor portiera. Din pricina vârstei – avea pe puțin șaiszeci de ani –, nu îndrăzneau să pun CD-ul cu Radiohead. I-am aruncat o privire scurtă, apoi i-am răspuns cu un „E cât se poate de firesc, nu mă deranjează câtuși de puțin”. Vădit lucru, semăna nemaipomenit cu Pierre Barbizet. Am revăzut imediat chipul Maestrului meu, ochii lui strălucitori atunci când pricepeam ceea ce el ne condusesse să-nțelegem și când auzea asta în felul în care interpretam. Un val puternic de

recunoștință și de duiosie s-a lăsat asupra mea odată cu această amintire.

— La ora 8 în seara asta trebuie să fiu la Assisi, să-mi fie predate niște chei. Proprietara lor nu poate aștepta mai mult: pleacă într-o călătorie și nu mai are cum schimba biletele. Ah, dar nu m-am prezentat, continuă fără să se întrerupă.

Mi-a spus numele lui și meseria: profesor de literatură – am tresărit –, acum la pensie. Profesor! Această nouă potrivire m-a mișcat – era oare o simplă coincidență?

Nu pornisem muzica, nu voiam să-l deranjez, nici nu deschiseseam vreo discuție, să nu se simtă obligat să-și răscumpere călătoria printr-o pălăvrăgeală obositoare, de care poate nu avea nici un chef. Adineaori, vorbise din proprie inițiativă și i-am luat cuvintele drept o invitație:

— Când eram mică, voiam să mă fac veterinar sau avocat, ca să îi apăr pe cei neputincioși și asupriți. Acum, sunt sigură că cea mai bună cale de a-i apăra este să fii profesor.

A surâs blajin:

— Fermecător punct de vedere, dar, vai, cât de puțini sunt cei care-l împărtășesc.

— Și totuși, ce meserie fabuloasă! Mai ales în clipa magică în care profesorul se transformă în Maestru, aducătorul de lumină, un fulger luminos pe cerul abătut al adolescenței.

A clătinat ușor din cap:

— Dar dumneavoastră cu ce vă ocupați?

— Sunt muziciană.

— Atunci totul se limpezește! Muzica este pesemne cel din urmă domeniu în care profesorul își poate duce sacerdoțiul la bun sfârșit pe deplin: anume să transmită. Ați avut, probabil, un maestru care v-a făcut să descoperiți misterele disciplinei?

Și cum! Pierre Barbizet îmi transmisese pasiunea sa pentru muzică, eterna recreare și dăruirea de sine pe care o cere. „Noi înșine suntem

muzică pe care destinul ne-o recită”, spunea. Îmi dăruise mai mult decât atât.

— Așa e, am avut parte de acest mare privilegiu. Într-adevăr, simt deseori că îmi lipsește bunul meu Maestru și, chiar mai des, aș vrea să-i mulțumesc pentru lecția de căpătâi pe care mi-a oferit-o drept ajutor pe calea vieții: îndoiala indispensabilă și cheile ca s-o pot depăși.

— Îndoială în legătură cu ce?

— Cu tine însuși, din dorința uriașă de a interpreta iar și iar, mai bine, într-un chip fără pereche încă.

— Și ce cheie v-a pus la îndemână?

Răspunsul meu a țâșnit de la sine:

— Încrederea mereu înnoită că nu există motiv mai bun ca să speri și să studiezi decât această dorință în sine.

Oare pasagerul meu încuviința ideea asta? N-a fost nevoie să-l întreb.

— Nu știu o alta mai potrivită! a spus, și vedeam bine cum fața i se lumina. La fel am încercat să-i îndrum pe elevii mei, când am avut norocul unei clase vigilente: nu trebuie să te mulțumești să pisezi lucrurile deja știute. Trebuie mai degrabă ca, la momentul potrivit, să ajungi să descoperi „neexploratul”. Abia acțiunea asta înseamnă învățare și tocmai pe drumul acestei învățări dă fiecare la lumină ce are mai bun, dacă pune în joc însuflețire. Reușita ține însă de o condiție: modestia de a nu disprețui niciodată ceea ce există și orgoliul de a nu renunța vreodată la ceea ce încă nu există.

Ah, renunțarea! Exact, renunțarea. Mă întâlнисem cu ispita de a-ți coborî brațele, cu sentimentul neputinței îmi aminteam de o noapte într-un hotel din Cleveland, pe Euclid Avenue, un loc atroce unde mă-mpresurase deznădejdea. Eram bolnavă, singură, departe de casă și de orice fărâmbă de sprijin moral. Voiam să zăresc pe cer, prin fereastra închisă, o stea de care să m-agăț, eu,

care întotdeauna locuisem într-o strălucitoare coadă de cometă. Nu se-arătase decât un corn de lună, subțire și firav, care părea că ia de mână și duce cu sine biata-mi fantomă.

— V-aș întreba, profesore, ce e un bun elev, unul care ajunge să reușească?

— Vă voi răspunde foarte simplu: e cineva care nu se mărginește să-și însușească lucrurile deja știute și care nu caută numai și numai și cu orice preț să dea la lumină ceva nemaivăzut, ci...

— Ci?

— Ci un om care se pregătește să înțeleagă ceea ce vede. Să pătrundă misterul clipei. Da, așa spune că un elev bun e un echilibrist al clipei.

Misterul clipei. „Pentru o ramură, va cântări o clipă cât cântărește-o păsăruică.” Iarăși mă vizitau cuvintele acestea. Ce-aveau să-mi spună? Că acea clipă distinctă este misterioasă, ba chiar mult căutată?

Ne-a depășit o mașină, parcă zburând. Am zărit cu coada ochiului gesturi din cap și din mâini ale celui de la volan și ale însoțitoarei sale, care se certau. În spate, doi copii se încăieraseră. Un al treilea, cu mâinile lunecându-i pe lunetă, ținea o hârtie pe care mângălise un HELP enorm. Am zâmbit. Profesorul a izbucnit în râs.

— Ah, educația! a spus. Cea mai grea disciplină de pe pământ! Profesor – elev, tată și fiu, mamă și fiică... O, câtă mărinimie și câtă reciprocitate în mărinimie sunt necesare! Nici vorbă de așa ceva când un profesor își strivește elevul, nici când un elev își înșală profesorul. Este un schimb de încredere, un dar din iubire pentru celălalt. Mărinimia înseamnă să dăruiești, dar și să accepți să primești. Un Profesor adevărat își trimite de lângă sine învățăcelul în ziua când crede formarea împlinită. Și în această trimitere de lângă sine e o invitație ca învățăcelul să-l depășească: fără această depășire, dă greș nu numai încercarea

de a transmite mai departe, dar și orice progres al omenirii.

— Mai e nevoie și ca elevul să-și arate dorința de a învăța, să fie curios în ce privește lumea, am stăruit.

— Cu siguranță! Visul unui Profesor e să vină la el un tânăr care să-i spună: „Vreau în sfârșit să învăț să trăiesc”. Să-i înveți pe alții, să le transmiți ceva înseamnă să-i înveți să trăiască.

— Putem, așadar, să-i învățăm pe alții să trăiască? E oare cineva în stare să învețe să trăiască altfel decât prin suferința experienței? Putem să acceptăm și să afirmăm viața? Mai ales astăzi, când e așa de-aatrăgător s-o defăimăm?

Profesorul dădu din cap cu însuflețire.

— Ei, curaj! Totuși, să-nveți viața înseamnă în primul rând să-nveți să iubești viața, adică pur și simplu să iubești. Deschideți ferestrele, simțiți fără de opreliști cerurile și oceanele: vor intra valuri-valuri de iubire. Apoi, cu totul impregnați de ea, este nevoie să-nvățăm nu să murim, ci tocmai să n-o facem. Ca să nu mori, transmiți mai departe propria viață cu ce-ai desăvârșit în ea, cu viziunea pe care ai avut-o.

— Anume care?

— Îl voi lăsa pe Baudelaire să răspundă: „Prin poezie și deopotrivă pătrunzând poezia, prin muzică și pătrunzând muzica întrevade sufletul minunățiile aflate dincolo de mormânt”³. Baudelaire crede că lacrimile pe care le vărsăm la descoperirea Frumosului ne relevă natura de „exilați în imperfect și care doresc să se înstăpânească neîntârziat chiar pe acest pământ, peste un paradis revelat”⁴. Mă înțelegeți?

— Da. Întotdeauna am crezut în paradisul ce ne rămâne să-l descoperim. În paradisul pe acest pământ.

— Perfect! Să nu ne îndoim de asta. Și dacă nu găsim nici un sens vieții noastre, trecere între

un neant ce ne premerge, când nu eram pe-acest pământ, și un neant ce va să fie, după ce noi am dispărut, tot ne rămâne să ne credem în stare să facem din această trecere, din clipa minunată și misterioasă a propriei prezențe, posibilitatea de-a făuri un paradis. Să ne luăm la întrecere cu Paradisul dintru început.

— E un plan în care vă urmez! am spus râzând entuziastă.

Hotărât lucru, sosia lui Pierre Barbizet mă fascina – deopotrivă hazliu și serios, sprintar și grav. „Îți trebuie mult timp să devii tânăr”, spunea Picasso.

— Aveți și cheia acestui paradis? am insistat.

— Cu toții o avem: paradisul se făurește în chiar clipa întâlnirii dintre două ființe la fel de arzătoare în mărinimia lor una pentru cealaltă. Însă e nevoie de o condiție ideală în care să se-ntâmpile această întâlnire: deplina libertate a fiecărei ființe. Or, nu există libertate mai mare pentru om decât atunci când creează. Aici e ascunzișul lui Dumnezeu.

— Am înțeles: viața are un sens în paradisul operei, iar opera are un sens în transmiterea ei vie, vitală. Așa e?

— Într-adevăr. Să crezi în viață înseamnă să crezi în ce-i este ei cu putință. Ca să putem pătrunde puțința asta, trebuie să ne eliberăm de toate superstițiile, de răul tragic ce dăinuie în a dori cu orice preț să fii iubit, recunoscut, aplaudat... și deci să ne eliberăm de ură. Sunt cu puțință întru viață elanul hotărâtor spre celălalt, capacitatea de a-l iubi și a-l admira, fără să vrei să-l supui vreunei presiuni – respectându-i deplina libertate. Vedeți, ne întoarcem la legătura Maestru-învățăcel: tocmai nevoia de elogii, de aplauze, dorința de a-l mutila pe celălalt ca să-l păstrezi supus pot vicia această legătură importantă. Când e în joc numai această puțință întru viață – *putință*, nu *putere* –, atunci suntem liberi ca păsările

cerului, ca peștii din mare. Judecând așa, nici muzica, nici pictura, nici literatura și nici vreo altă artă nu-și poate avea țelul în sine însăși, pentru că viața nu e ceva personal.

Am încruntat din sprâncene. Ceva din demonstrație îmi scăpa. Raportul dintre finalitatea artei și viață. I-am spus-o.

— Dacă expresia artistică este o celebrare a vieții, izvorâtă dintr-o deplină libertate, a reluat profesorul cu glas blând, atunci artistul acceptă *de facto* să se topească-n ea. Mai prozaic: nici o artă nu poate fi folosită în scopuri personale, ținând de glorie sau de vanitate. Creația este mai mare decât creatorul – îl depășește, îl absoarbe. Iată de ce e nevoie „să rezisti ispitei”, să refuzi celebritatea pentru a nu celebra decât viața.

— Să crezi și să interpretezi ar însemna în primul rând să înveți să fii liber?

— Da. Este marea lecție a artiștilor, a eroilor și-a sfinților. Cu toate astea, nu e de-ajuns nici să fii liber, nici asta nu-i un scop în sine. Trebuie să fii liber ca să înveți marele alfabet al creației, ca să scrii, aici și-acum, paradisul. Atunci, tot ce scrii devine, cu siguranță, o scrisoare de dragoste.

„Scriu, și te iubesc în tot acest răstimp”, spune Auden într-un poem⁵. De fapt, ideea trebuie dusă mai departe: n-ar trebui să ne sfârșim decât din dragoste, nu din vreo moarte tragică; n-ar trebui să creăm decât ca să învingem această moarte și să-ncetăm să mai creăm numai atunci când moartea vine.

— Cred că-nțeleg...

— Îmi dați voie să vă spun o poveste care pune în lumină toate astea? E din Novalis. Chiar îmi permiteți?

Și a început:

— Au fost odată un băiat și o fată care se iubeau. Hyazinth era numele lui, iar pe ea o chema Rosenblüte. Urmau să se căsătorească. Doar că-ntr-o zi, un bătrân neguros și înfrigurat sosi la ei în

sat și toată noaptea le povesti celor doi tineri despre călătoriile ce le făcuse, despre ținuturile pe care le descoperise și despre oamenii care-i ieșiseră în cale. Fermecat, în zori, Hyazinth avea doar o dorință: la rândul lui să plece și să descopere misterul lumii. Măcinat de visul acesta, încetă să mai mănânce, să bea, să doarmă; uitase până și de logodnică. Atunci, Rosenblüte și părinții lui se îndurară de băiat și îi dădură ceva bani, să aibă cum să plece. Cu cât călătorea mai mult, zi după zi, din oraș în oraș, din an în an și din țară în țară, văzând și auzind câte întâlnești în lume, Hyazinth afla tot mai multe și se înțelepțea. Voi apoi s-atingă și cea din urmă treaptă: să fie un inițiat. Dar pentru asta, cu riscul de a-și găsi sfârșitul, trebuia să intre singur în templu și s-o privească pe zeiță drept în ochi, ridicând vâlul ce-o apăra de iscodirile mulțimii. Hyazinth face întocmai, doar că-ntr-un vis. Intră în templu, dă la o parte vâlul – și-atunci, ce-i este dat să vadă e chipul dragei Rosenblüte și pe Rosenblüte întreagă, ce i se-aruncă în brațe.⁶

Savoarea poveștii putea fi onorată numai prin tăcere. La fel ca în muzică, după cele din urmă note dintr-o sonată. Am zâmbit amândoi și profesorul a început să contemple priveliștea. Soarele stătea să apună, iar lumina se preschimbase în pulbere de aur. Așternută pe câmpie, panglica Tibrului îmbia cerul. Făcliile plopilor săi înalți se aprindeau spre creștet; flacăra lor unduia ușor în adierea călduță a verii. Pe câmpuri, combine străbăteau lanuri de grâu; bărbați și femei se îndreptau spre al lor destin de firave tulpini și flori.

Am rupt prima tăcerea, nu din stânjeneală, compania profesorului era un privilegiu și știam că există astfel de oameni, împreună cu care firul unei conversații se poate întrerupe și relua mai apoi fără vreo greutate, însăilând viața. L-am întrebat ceva

pur și simplu pentru că-mi plăcea nespus să-l ascult:

— Așadar, pe elevii dumneavoastră îi învățați să scrie paradisul?

A râs.

— Am încercat, fără să fiu prea original: în limba greacă, cuvântul de la care vine „școală” este *skholé*, care înseamnă „timp liber”. Timpul libertății. Dar timpul libertății nu e un timp folosit ca să stai degeaba, ci unul folosit ca să devii liber, așadar ca să înveți. Școala e ucenicia libertății, iar școlarul este tocmai cel care se eliberează, care se despovărează de necesar, de superfluu. *Skholé* e timpul esențialului. Timpul în care ne deschidem către ceea ce există cu adevărat în care ne putem dedica celor mai omenești dintre activități: îndeletniciri ale spiritului, fie că e vorba de lectură, de iubire sau de descoperirea lumii. Maeștrii te ajută să cunoști, la fel și operele. Dumneavoastră, ca muziciană, sigur înțelegeți ce spun.

— Cred că da. Muzica m-a educat în același sens despre care vorbeți: m-a eliberat. Bach, Mozart, Haydn și, mai ales în cazul meu, Rahmaninov, Brahms și Chopin simt că-mi vorbesc și, de altfel, le cer adesea sfaturi. Ei sunt inițiatorii și străjile care, fără întrerupere, veșnic, îmi aduc aminte orizontul, izvorul, renașterea și depășirea de sine. Muzica vestește – și va vesti mereu – adevărul, fiindcă vorbește despre viitor.

Puteam să îndrăznesc oare să-i descriu filmul pe care mi-l închipuiam uneori? O clarvăzătoare se apleacă spre globul ei de cristal, își trece mâinile peste el și, dintr-odată, globul se despică și revarsă peste tot în jur, până-n tavan, valuri din Bach pentru cei deznădăjduiți, din Brahms pentru îndrăgostiți, din Mozart pentru cei spirituali, din Vivaldi pentru cei zglobii. Ah, muzica! Minunată prezicătoare!

— Viitorul, domnișoară, viitorul dumneavoastră și al tuturor este să fim Vii, cu

majusculă. Vă doresc ca viața să vă străbată în valuri nesfârșite și pătrunzătoare.

Puteam să-i mărturisesc acum că mă aflu în Italia, în călătorie, tocmai ca să mă deschid vieții, a cărei curgere în trupul meu slăbise atât de mult în ultimele luni?

— Spuneți-mi, vă rog, dintre maeștrii de la care ați învățat și opere, de unde ați cules mai mult rod?

Am reflectat. Ideile îmi erau cam tulburi din pricina avalanșei de răspunsuri pe care pasagerul meu le oferise la unele întrebări ce mă rodeau de mult.

— În felul lor aparte, și maeștrii, și operele mi-au dăruit ceva, nu sunt în stare încă să dau vreunei părți întâietate. Profesorii m-au învățat sensul, cel care dă armonia și corespondența dintre cuvânt și lume – cuvânt, adică notă –, sens ce statornicește o fluiditate între sufletul omenesc și transcendența întotdeauna voalată a operei. Povestea dumneavoastră mi-a plăcut tocmai pentru că m-a făcut să descopăr în ce mare măsură, atunci când interpretez o piesă la pian, atunci când caut să transmit această transcendență, atunci când ajung, în sfârșit, să ridic vălul, într-un soi de stare de grație, privesc, de fapt, în ochi iubirea. Asta mă învață operele.

— Aveați vreo așteptare specială de la Maestrul dumneavoastră?

— O, da! Cu siguranță. Chiar dacă, pe moment, nu știam asta. Așteptam mai mult decât o inițiere: o naștere. Aveam nevoie să iau ființă. Așteptam ca Maestrul să mă aducă pe lume fiindcă aveam nevoie să fiu născută.

Ca într-o partitură muzicală, a urmat o pauză. O liniște îndelungată, fiecare cugetând la ale sale, fiecare umblând pe cărările propriilor gânduri, cu ochii cufundați în peisaj.

Și pe neașteptate, deasupra autostrăzii am zărit, după o curbă largă, pancarta cu Assisi. Am

tresărit. Deja Assisi? Timpul trecuse ca într-un vis. Ca într-un vis, ajunseserăm la destinație. Mă încerca o ușoară tristețe.

Am încetinit, tăcută, concentrată asupra manevrei. Am semnalizat și am luat-o pe șoseaua îngustă ce părăsea câmpia și pornea să cucerească Monte Subasio, colina sacră a Umbriei. Zăream deja clădirea uriașă a mănăstirii, învăluită într-un abur de lamaserie tibetană, și avalanșa de căsuțe din piatră de râu ce se repezeau spre ea, chiar de pe vârfuri. Era un ceas divin, văzduhul părea diafan. Am coborât geamul mașinii, să sorb parfumurile ținutului. Erau grele de vară, de seceriș și de miros de ierburi.

Când am ajuns la porțile orașului, pasagerul meu – și mi-am dat seama că nu pusese nici cea mai vagă întrebare despre viața mea personală, despre motivul călătoriei de acum – m-a rugat să-l las în partea de sus a orașului, dacă asta nu mă abătea din drum. Am trecut de poarta San Pietro și am urcat pe strada principală, îngustă și șerpuită. După piața centrală, în care biserica se mlădiase după vestigiile unui templu grecesc, am continuat până la o căsuță împodobită cu flori, din colțul unei grădini cu flori și legume.

Am parcat cât am putut mai aproape de zid, unde, printre pietrele gălbui, vedeai mușchi și corole mici.

— Iar astăzi, domnișoară, mai așteptați ceva? Și ce anume? m-a întrebat Profesorul, strângându-mi mâna, după ce-mi mulțumise de mii de ori că l-am adus până aici.

Această ultimă întrebare m-a surprins.

— Ei bine, da, aștept. Cel puțin, sper. Drept să spun, așteptările mele sunt uriașe, dar tocmai urieșescul așteptării definește omul, nu? am adăugat râzând. Așteptarea, fără de care n-am reuși să avem răbdare... iar eu mărturisesc că sunt întotdeauna tare nerăbdătoare.

— Și care sunt așteptările acestea?

Am ridicat din umeri.

— Să interpretez muzica mai bine, tot mai bine. Să găsesc cheia operelor. Și deci să găsesc iubirea.

Profesorul încuviință din cap.

— Înțeleg.

A coborât din mașină, și-a luat geanta micuță de pe bancheta din spate, mi-a întins încă o dată mâna peste geamul lăsat, mi-a mulțumit și mi-a urat drum bun.

Am crezut că avea să plece, dar s-a aplecat iarăși spre mine.

— Îngăduiți-mi o sugestie, domnișoară: și dacă, în loc să interpretați mai bine muzica, v-ați gândi s-o experimentați?

Cu aceste cuvinte, m-a salutat pentru ultima oară și, fiindcă un automobil căruia îi împiedicam trecerea își manifesta nerăbdarea, am demarat imediat.

În viteza mea, am aruncat o privire în oglinda retrovizoare, să-l văd pentru ultima dată pe profesorul meu drag.

Dispăruse.

3

A doua zi, m-am trezit târziu. Lunga călătorie de după plecarea din New York, decalajul orar, impresia nouă că sunt în vacanță mă cufundaseră într-un somn adânc și fortifiant. Un asurzitor concert de păsărele se ținea la fereastra mea; am deschis ochii.

Am văzut pereți văruiți în alb, un lavabou rustic cu un singur robinet, într-un colț, o măsuță de lemn închis la culoare în fața patului, un pat de fier îngust, în care mă ghemuisem sub o cuvertură groasă – deasupra capului, un crucifix. Și mi-am amintit.

Nici un hotel din Assisi nu mai avea camere libere. La nouă seara, frântă de oboseală, mă gândeam deja, deloc fericită, că voi dormi în mașină, când recepționera ultimului han unde întrebasem de locuri mi-a strigat, din prag:

— Signora! Dacă nu găsiți nimic, mi-a zis într-o italiană cântată, mergeți la clarise. Găzduiesc pelerini și primesc și femei neînsoțite. Dacă au locuri, surorile vor fi tare bucuroase să înnoptați acolo și, deși nu cer nimic pentru adăpost să știți că ele din donații trăiesc.

Mănăstirea se afla în afara orașului, pe culmile muntelui Subasio, ascunsă într-un desiș de copaci și tufe de caprifoi, de condurași și de măslini; sub frunzișul lor, umbra aruncase valuri de catifea în care se adăpostiseră parfumurile nopții.

Un lanț din fier făcea să clinchetească micul clopot de la intrare. Am tras de el și, ca prin minune, sora de la poartă a venit să-mi deschidă. I-am explicat problema mea și, spre marea-mi ușurare, mi-a urat bun venit zâmbindu-mi blând. Pielea ei fină, cu mici încrețituri, mă trimitea cu gândul la pielea unei copile ce s-ar preface în coajă de măr; cu pași zoriți, m-a condus într-o chilie aflată la capătul unui culoar.

În urma ei, am urcat o scară abruptă de piatră, pe sub arcade chihlimbarii, unde stăruia un parfum de verbină și de săpun negru. Lămpi cu neon luminau coridoarele lungi. Și, cu toate că afară era cald, am străbătut întinderi cufundate în răcoare, de parcă mănăstirea avea, între zidurile sale, un cer, niște nori, un aer proprii.

— Iată camera dumneavoastră, mi-a spus sora deschizând ușa. Baie găsiți în capătul culoarului. Măine, dacă doriți, veți putea vizita mănăstirea, Sora Caterina o să vă însoțească. În zori, noi luăm o masă ușoară, dar puteți dormi cât doriți: cafea găsiți oricum în refectoriu. Acum e târziu, noapte

bună, să vă odihniți și Domnul să vă binecuvânteze.

Mi-am desfăcut geanta de voiaj, am deschis fereastra, să las să intre murmurul nopții – țârâit de greieri, țipete de bufnițe și, dacă-ți ascuțeau auzul, fâșăitul liliecilor zburând aproape de ziduri. Caprifoi îngemănat cu trandafiri, trandafiri și stele, oboseala care dădea farmec întregului, amintirea Profesorului, toate împreună făceau întunericul grăitor și m-a cuprins vechea dorință din copilărie de a prețui noaptea. La ce se referise Maestrul enigmatic în ultimele sale cuvinte? Ce însemna sugestia lui de a experimenta muzica? Umbrele se lungeau tot mai mult și, întinsă pe pat, m-am cufundat într-un somn adânc.

Soarele urcase pe cer când am ieșit din cameră și am pornit înapoi spre oraș. Mănăstirea părea pustie și m-am trezit mergând pe vârfuri, mângâind zidurile pe care generații de mâini înaintea alor mele le atinseseră, netezind piatra, făcând-o fină ca marmura. Deschise, ferestrele dădeau spre grădină, apoi spre câmpuri – văi strâmte și spaliere ce se-ntindeau până în Assisi.

Nimeni nici la parter. N-am îndrăznit să caut refectoriul, nici să chem pe cineva. Geanta îmi rămăsese în cameră. Am hotărât să mă întorc mai târziu; deocamdată visam la un mic dejun servit afară, la o terasă, în piața prin care trecusem în ajun.

Nimeni nici la intrare. Am lăsat un bilețel pe biroul măicuței de la poartă și, cinci minute mai târziu, sorbeam dintr-un suc de portocale în Piazza del Comune, lângă Santa Maria sopra Minerva, răsfoind un ghid abia cumpărat, hotărâtă să văd totul în orașul acesta magnific, mai ales frescele lui Giotto. Simțeam cum inima îmi crește de bucurie. Mi se părea că sunt un pește care scăpase din borcanul lui și ajunsese în ocean. Fiecare ceas deschidea un nou orizont spre infinitul de

posibilități oferite de noua mea libertate provizorie.

Frescele povestind viața lui Il Poverello erau acum sub ochii mei, pe-un fond azuriu de paradis. Un albastru în care zburau ici-colo serafimi cu aripi aurite; în care Fecioara, pe un măgăruș, cu pruncul dormind în brațe, nu mai sfârșea de străbătut deșertul. Era așa o prospețime, așa o inocență în picturile acestea – și le preferam pe cele din bazilica inferioară –, că grația lor te copleșea de parcă o ploaie fină te-ar fi pătruns suav.

Am ieșit în soare mișcată adânc, admirându-l pe omul acesta simplu, măreț în nevinovăția lui, care renunțase la tot și, în primul rând, la sine însuși, ca să intre în dragoste; pe-acest om al cărui exemplu descumpănea mulțimile. Bucuria lui o convertise pe Clara; dorind să-i calce pe urme, și astfel pe cele ale lui Hristos, fecioara de neam bun îi depusese la picioare pletele de aur vălurite pe care le purtase ca podoabă a capului.

Am ieșit din bazilică, am luat-o pe jos pe străzile orașului, am străbătut piața în pas vioi, mlădiu, cu gândurile zburându-mi de la Il Poverello la Franz Liszt; și el intrase spre sfârșitul vieții în Ordinul Sfântului Francisc, atins la rândul său de grația pe care, șapte secole mai târziu, o răspândește în aerul de la Assisi suflul bunului sfânt, precum puful de păpădie dus de vânt. Convertirea îi inspirase bucăți minunate din compoziții, cum era *Predica adresată păsărilor*, în care cântecul pițigoilor, arpegiile lor zgomotoase, trilurile vesele și staccato-urile neastâmpărate deveniseră muzică.

Franz, Francisc, bunătatea lor și păsările, și tot mergând m-am trezit în fața garduțului unde, în ajun, îl lăsasem pe Profesor. Cu bună știință? Fără să-mi dau seama? Rătăcirea mea mă condusese până la căsuța cu grădina de flori și de legume. Vița-de-vie albăstrită de piatră-vânăta forfotea de

sturzi. De-a lungul zidurilor, nalbele își ițeau bobocii spre soare. Mănată de-un impuls neașteptat, am dat să împing portița de fier. Era încuiată; în chiar clipa aceea, am observat că toate obloanele erau trase și că întregul loc, chiar și acoperișul, căpătase aerul acela somnoros al caselor părăsite. Din ce puteai ghici singurătatea îndelungată căreia proprietarii o încredințaseră? Grădina nu fusese năpădită încă de buruieni, nici o veveriță nu se strecurase încă între lemnul oblonului și al ferestrei, să-și facă un adăpost pentru iarnă. Și totuși știai că-n luni de zile nimeni n-avea să dea portița în lături, nici să ridice persienele ori să aerisească înăuntru. Așteptând amuțită, căsuța avea să completeze cu păianjenii și să-și distileze multele arome intime, ce vor sfârși prin a compune parfumul unic și neasemuit cu care orice casă se îmbibă, parfumul ei și al nici unei alteia pe lume.

Mi-ar fi plăcut să-l întâlnesc încă o dată pe Profesor, să continui discuția schițată în ajun cu o profunzime și-o simplitate fără egal, cu deplină încredere, dar portița aceea ferecată îmi interzicea și această plăcere. M-a cuprins o stare stranie. Un soi de tristețe al cărei motiv nu-mi scăpa, deși îmi dădeam seama că mai multe impresii mă influențau. De ce oare căsuța era încuiată, de parcă scena de ieri, când ne despărțiserăm în grabă, nu se petrecuse niciodată? Unde era astăzi Profesorul? Unde se dusesese și de unde venea? Existase măcar?

Avea să rămână un mister pentru mine. Amintirea lui urma să rămână mereu legată de asemănarea nedeslușită cu Maestrul meu. Și poate că, începeam să-mi zic coborând spre parcare unde-mi lăsasem mașina, nici nu era vorba de vreo asemănare, ci de o apariție, ca și cum spiritul Maestrului se ivise să mă ajute să recompun puzzle-ul propriei vieți.

Cât despre tristețe... Se potrivea atât de bine cu aerul orașului Assisi, exact gustul acesta îl lăsa:

parfumul rămas în suflet când dulcea bucurie a descoperirii ți s-a topit în gură.

M-am scuturat, să mă desprind de-această izbucnire melancolică, și-am grăbit pasul. Mereu mă afectaseră impresia de déjà-vu, de trăit iarăși, astfel de mărunțișuri care stârnesc închipuiri, precum o adiere ușoară face să tremure o clipă perdelele într-o casă fără de vreo fereastră deschisă. Astfel, deseori îmi zbura gândul la prietenul meu Dennis, cel care mi-o dăruise pe Alawa, lupoaica mea, și, odată cu ea, dragostea pentru toți lupii, și care murise de zece ani de-acum.

Mă gândeam deseori la el și deseori, chiar fără să o fac, ceva din jurul meu, un parfum, o ambianță, o siluetă, mi-l aduceau în minte arzător. Atât de vie era senzația, că în adâncul meu eram convinsă că-i întâlnisem spiritul – de dincolo, îmi făcea semne.

Ultima dată se întâmplase la Berlin. Sosisem în oraș noaptea târziu, cu avionul, fără cea mai mică dorință să dorm din pricina decalajului orar și, mai bine decât să stau cu ochii pe pereți în camera cufundată în întuneric, râvnind somnul, am hotărât să merg imediat în sala de repetiții, unde mă aștepta pianul. Cheia care-mi fusese lăsată la dispoziție, la recepția hotelului, nu-mi încăpea în mână – uriașă, semăna cu una de donjon sau cu cea de la turnul unde Barbă-Albastră își ținea închise soțiile. Ușa pentru care fusese făcută nu m-a dezamăgit deloc, atunci când am văzut-o, după ce taxiul a oprit în față la Steinway-Haus: imensă, medievală și atât de grea, c-a fost nevoie s-o împing cu umărul cât pot de tare ca să intru.

Sala de repetiții se afla la subsolul clădirii. Înăuntru, atmosfera era diferită, dar vrăjită: o încăpere capitonată, împodobită cu fotografii semnate de artiști. Le-am privit pe fiecare, pe rând. Clișeele de genul ăsta au mereu ceva emoționant – o clipă de glorie surprinsă pe vecie, un zâmbet, o

trăire – și par să vrea să reveleze un mister. Felul acela de a te privi, de parcă ar fi vii și s-ar ști zăvorâte dincolo de stratul fin de vernis al fotografiei. Erau acolo portrete cu Clara Haskil, Stefan Hofmann, Serghei Rahmaninov.

Poate că afară era iarnă și noapte, dar înăuntru aveam un refugiu, un mic glob al meu în care-mi regăseam toate reperele. M-am așezat îndată la pian, pe de-a-ntregul absorbită de partitură, înghițită de ea, și a fost, ca întotdeauna când intervine magia, un moment de bucurie incredibilă. Cântam *Sonata nr. 2 în Si bemol minor* de Chopin, pe care toată lumea o cunoaște datorită celei de-a treia părți, *Marșul funebru*. Locul mi se părea perfect pentru a reda misterul morții, la care Chopin a meditat și pe care voisem să-l interpretez la rândul meu – fiindcă singură moartea îngăduie spiritului să descopere punctul central în care viața, viața însăși, își recapitulează prioritățile. În același timp, sonata aceasta oferă un adăpost gândului la orice om ce moare. Cântând, în noaptea aceea am înțeles, cu o limpezime luminoasă, în ce mare măsură muzica – și, prin asta, chiar adevărul existenței – înseamnă nu să simulezi fericirea, ci să-i înconjori tragedia cu o linie de foc. Astfel, bucuria, fericirea nu mai puteau decurge decât dintr-o reconciliere a durerii cu viața, acord distonant pe care moartea l-a înfăptuit.

Cu respirația urmând îndeaproape mișcările sonatei, m-am cufundat în piesă, concentrată. Iar când am ridicat capul de la claviatură, era deja trei dimineata – vremea să merg, în sfârșit, la culcare. Am sunat la hotel, așa cum conveniserăm, ca să mi se trimită un taxi și mi s-a spus că o mașină mă va aștepta în cincisprezece minute. Răstimp în care să închid pianul, să arunc o ultimă privire sălii, cu un suspin, să sting lumina și să așez cheia în cutia cea mare din holul de intrare, închizând ușa grea în urma mea, cam ca pe-un cufăr cu surprize. Dintr-

odată, oboseala, o oboseală teribilă, s-a abătut asupra umerilor mei, alături de o ploaie glacială. Un vânticel răutăcios mi s-a strecurat pe lângă guler. Strada era pustie. Totul împrejur părea murdar, diluat într-un plumburiu pe care haloul felinarelor îl făcea și mai sinistru. Cincisprezece minute, douăzeci, și nici urmă de taxi.

Nu mă mai puteam adăposti în interiorul Steinway-Haus: mă încuiasem pe dinafară. O jumătate de oră. Înghețasem, cu hainele ude pe mine. În mod clar, hotelul nu găsisese nici o mașină ori nu ceruse nici una. Și din senin, răsărită de niciunde, am văzut apropiindu-se de mine o siluetă stranie, înaltă, a unui bărbat trecut de cincizeci de ani, îmbrăcat cu un hanorac descheiat pe deasupra unui tricou cu imprimeu de blues și cu niște pantaloni bufanți, în stil tirolez. Avea pantofi enormi, pătrășoși la vârf, iar sub pălăria de epocă – dar din ce timpuri? – scânteiau doi ochi ce luminau umbra. Asemănarea cu Dennis era fenomenală, așa de puternică, încât nu mi-a fost frică. Eram stupefiată și cu atât mai uimită cu cât, fără să șovăie, cu pasul sigur al cuiva ce merge la o întâlnire și știe că-l va găsi pe cel cu care a stabilit-o, necunoscutul venea spre mine. Nimic din felul cum călca nu trăda vreo vagă îndoială, vreun vag pericol.

Cu-același firesc, necunoscutul s-a oprit lângă mine, de parcă am fi așteptat și unul, și celălalt același autobuz, și mi-a zis, în engleză și fără vreo introducere, că i-a plăcut cum am interpretat Chopin, că fusese în clădire și mă ascultase – mai apoi, m-am întrebat cum de mă recunoscuse, de unde știa că femeia care dârdâia plouată, plimbându-se în sus și-n jos pe asfaltul negru al străzii aceleia înghețate, era aceeași cu cea care cântase la pian, o oră mai devreme.

Mult mai târziu, retrospectiv, mi-am dat seama de suprarealismul scenei – eu și-acel bărbat împopoțonat ca un as de pică, la taifas despre

muzică. Fiindcă, asemenea lui Dennis, necunoscutul adora muzica, făcea comparații între cutare înregistrare și o alta și, la fel ca bunul meu prieten Dennis, avea la inimă jazzul și nota lui albastră, puternică și gravă, de-o bucurie întotdeauna atinsă de melancolie, impregnată de veșnica lentoare a fluviului Mississippi, modulația negrilor și a New Orleans-ului.

Tot nici urmă de taxi. La fel de spontan, m-a sfătuit să merg să caut unul într-o stație apropiată, la vreo sută de metri, și a propus să mă însoțească. Am acceptat fără teamă și, chiar de-aș fi avut alternativă – să mă fi putut întoarce în clădire ca să telefoniez –, tot aș fi încuviințat. Ne-am așternut la drum și necunoscutul mergea tăcut pe lângă mine, cu pas ușor și întins, ca în plimbările nocturne în care mă adânceam, cu Dennis și cu Alawa, prin pădurile din Tallahassee.

Totul a fost așa de natural, că m-am suit fără să șovăi în taxi atunci când am ajuns în stație și nu m-am gândit o clipă la ce avea să facă el acum, singur în noaptea și în ploaia din Berlin. S-a aplecat și mi-a întins mâna prin geamul deschis. I-am simțit palma hotărâtă, uscată. Nu mi-a spus cum îl cheamă, doar:

— Mâine veniți? Atunci, veniți noaptea. Asta e ora mea.

Și taxiul a pornit.

Nu l-am revăzut, deși am rămas trei zile la Berlin. În plus, nimeni n-a fost în stare să-mi spună cine era acel necunoscut, vreun vagabond oploșit pe lângă clădire, vreun marginal rătăcitor, o fantomă, un spion. Nimeni nu-l mai întâlnește vreodată și, de altfel, paznicul n-avea îndoieli – era imposibil ca oricine să fi putut pătrunde în Steinway-Haus sau să rămână acolo peste noapte, ori să mă poată auzi de-afară. Sala de la subsol era perfect izolată fonic.

Atunci când îl descriam pe necunoscut, vedeam ivindu-se în ochii interlocutorilor mei

aceeași descumpănire, tot mai mare pe măsură ce alăturam în portretul făcut pălăria, pantalonii bufanți, pantofii.

Am încetat să mai pun întrebări.

*
* *

După un mic dejun frugal într-un restaurant micuț, m-am suit în mașină și m-am dus spre Eremo delle Carceri, unde locuiesc franciscanii. N-am rămas mult în locurile acelea, asaltate de un autocar plin cu turiști. Doar am contemplat cu uimire stejarul vechi de o mie de ani, acoperit cu mușchi, atât de bătrân că părea mineral, mai pietros decât însăși stânca grotei în care-și înfigea rădăcinile. Se zice că acolo se ruga Francisc și medita, iar păsările din crâng, la ale sale rugi, se înălțau să spună lumii vestea bună. Am mers apoi prin preajma mănăstirii, în șopotul naturii: colo un pârâu, colo fuga furișă a unui iepure ori a unei nevăstuici, bâzâit puternic de muște în arbuști și un vânticel totuși pătrunzător susurând printre plop.

Aveam nevoie de plimbarea asta, să mă dezintoxic de propria tristețe și să regăsesc bucuria trezirii. Când eram în starea asta acasă, în South Salem, mă repezeam să mă alătur lupilor. Tovărășia lor mă readucea negreșit la esențial. Să-mi afund mâinile în blana lor deasă, să-i las să-mi ronțăie urechile în joacă, să alerg alături de ei, toate aceste gesturi trezeau în mine femeia liberă și veselă, femeia sălbatică, originală, care mă subjugă, care se rostogolea goală prin zăpadă, care se arunca în adâncimi de lacuri și ale cărei încălțări brăzdau humusul pădurilor de nepătruns. Aici, de partea cealaltă a oceanului, numai o plimbare lungă pe jos mi-ar fi putut aduce această alinare. Întotdeauna mi-a plăcut mult să merg, să pășesc

apăsător, susținut, până la a-mi simți mușchii dureroși, apoi amortiți de efort. La fel ca yoga, respirația, ritmul și armonia mișcării mă eliberează de toate tensiunile și îmi alungă spleenul.

În sfârșit, fără grabă, am luat-o pe drumul de întoarcere spre mănăstire. Era timpul să plec. Plănuisem să ajung la Veneția și la Lacul Como, dar nici măcar nu aruncasem un ochi pe hartă, nici nu mă hotărâsem în ce ordine să fac vizitele. Pentru oricare dintre cele două destinații, mă aștepta cale lungă.

Când să intru în mănăstire, în clipa în care mă pregăteam să trag de lanțul clopoțelului, s-au auzit dangătele pentru vecernie. Sunau simplu, un pic dogit și răgușit, ca unele voci de copii, bizar de sparte și de grave. Zvonul urca-n văzduh în după-amiaza târzie, ceasul fermecător în care natura respiră și se prefiră, în care rândunelele se urmăresc foșnind pe lângă acoperișuri și pe lângă tei.

— Ah, dumneavoastră sunteți! m-a întâmpinat sora de la poartă în timp ce-mi deschidea. Noi mergem toate în biserică, la slujbă. Dar Sora Caterina ar vrea să vă vadă. Are ceva pentru dumneavoastră. Așteptați-o, vă rog, în grădină, dacă se poate.

Cu aceste cuvinte, a închis poarta în urma mea și-a dispărut grăbită în umbrele de pe culoar.

De ce nu, la urma urmei? Grădina mănăstirii era pesemne minunată, mai ales în clipele acelea din zi, și oricum ieșea din discuție să plec fără să-mi iau la revedere. Nu mi-a fost greu deloc să o găsesc: întrezăreai grădina prin ferestrele înalte. A fost de-ajuns să fac un pas afară, că m-au învăluit plăcut flori, măslini și smochini înmiresmați, tufe de trandafiri și, despărțite de trepte din piatră de râu, petice cultivate cu legume. Soarele scăpătat făcea umbrele să se lungească parcă fără măsură și mi-am curmat un tremur ușor.

— Aerul e mai proaspăt, nu-i așa? Sau ar trebui să spunem mai curat?

Am tresărit. Dinaintea unui rând de roșii stătea o femeie foarte tânără, cu un șorț de grădinărit încingându-i soldurile strâns. În mâna stângă ținea o foarfecă de grădină, iar cu cealaltă își potrivea peste buclele scurte și brune pălăria de paie amplă care o ferea de soare. Mi-a zâmbit luminos.

— Mai curat... și mai proaspăt. Aer de munte, după cât se pare, am replicat.

— Sau apropierea de cer.

Și-a ridicat bărbia, alungând astfel umbra care îi ascundea chipul, acoperit de pistrui.

— Ce-mi place aici este că distanțele nu se măsoară în kilometri, ci în bucăți de azur. Priviți departe în vale: domul acela impunător este Santa Maria degli Angeli. Acolo, Sfântul Francisc, aruncându-se în desişul de trandafiri sălbatici pentru a lupta împotriva ispitei, a fost acoperit de spini. Desişul există și astăzi, cu tulpini netede și grațioase ca de *Aquilegia*, cu frunze presărate de stelute roșii, despre care se spune c-ar fi apărut din sângele Sfântului Francisc. Mi-ar plăcea mult să cultiv în grădina asta așa ceva. Aici, trandafirii sunt țepoși ca niște porci-spinoși!

S-a răsucit în partea opusă.

— Încoace, bucata asta de cer e locul dintre mănăstire și livada de măslini în care vin pe lume măgărușii. Strămoșii lor au purtat oameni în spinare până pe țărmul Mediteranei, sunt tare blânzi și au un fel al lor de-a lăcrima – ating cu genele pleoapa ce nu se mișcă.

Ce-aș fi putut răspunde? Aveam ceva de zis? îmi împărtășea păreri proprii din politețe sau aștepta din parte-mi să argumentez?

— Sunteți măicuță?

A izbucnit în râs și-a clătinat din cap.

— Nu! Nici vreo novice deghizată în grădinăreasă. Vin să le-ajut pe surori să vadă de grădină și am în grijă legumele. E pasiunea mea. Aveți grădină?

— Nu. Grădina nu se-mpacă deloc cu călătoriile. E-n stare să primească mii de boabe purtate de vânt, dar nu suportă să fie părăsită. Iar eu călătoresc destul de mult.

Tânăra a străbătut distanța care ne despărțea, și-a scos mănua de lucru și mi-a întins mâna.

— Eu sunt Béatrice.

— Iar eu, Hélène.

Ne-am zâmbit din nou, fiecare studiind-o pe cealaltă fără ocoliș. Avea un chip de copil, care-ar fi putut fi de băiat, o privire francă și profundă.

— În vizită la mănăstire?

— Am rămas aici peste noapte. Sora Caterina – pe care n-o cunosc – ar vrea să-mi vorbească. O aștept aici, în grădină.

Fata a dat din cap și s-a adâncit în contemplarea priveliștii. Valea Tibrului, străjuit de plopî înalți, se întindea la picioarele noastre ca un șuvoi verde, îmboldit de case, hașurat de drumuri. Întinderi albastre se așterneau rânduri-rânduri până la cer și uneori ceva se oglindea intens în soare și răsfrângea spre noi câte-o lucire dură, ca de diamant. Béatrice îmi deșteptase curiozitatea, dar am ghicit intuitiv că nu trebuia să zic nimic. Cu anumite ființe, este de-ajuns tăcerea, ori o adiere, pentru ca misterul să se pogoare asupra clipei. Iar ea era dintre acele ființe.

— Eu am venit în Assisi anul trecut, cu niște prieteni, în călătorie, din Grenoble. Am hotărât să mă opresc aici câteva luni, singură. Citesc, învăț și le-am rugat pe măicuțe să-mi dea voie să le-ngrijesc grădina.

— Ai găsit aici ce ți-ai dorit?

— Voiam să regăsesc inocența copiilor de a nu le păsa de moarte, să prefer morții clipei și a ei

desăvârșire – muzica timpului, tăcerea, vreau să spun.

— Nu mai iubeai viața?

Imediat ce am rostit cuvintele, mi-a părut rău de lipsa mea de discreție, dar tânăra nu s-a supărat. Dimpotrivă, a început să râdă.

— O, ba da! Dar într-un fel greșit, din cale-afară și prosteste și c-un așa preaplin, că am cedat tentației de-a o distruge. Mă sufocam. Aici, m-am îmblânzit pe mine însămi. Sunt sigură că înțelegi ce vreau să zic. Uite, gustă din roșia asta.

A desprins cu un gest scurt al încheieturii un fruct enorm și rubiniu. Răspândeă aroma puternică a verii. Mi-am înfipt dinții în rodul dragostei, așa cum numea mama fructul ăsta, și a țâșnit un suc calduț.

— Când am descoperit Assisi, a urmat Béatrice, ce m-a frapat a fost natura locului, calmul ăsta locuit de spirit. Și iată ce mi-am zis: „Béatrice, dacă un loc și-o viață sunt rai, să devii sfânt acolo e de la sine înțeles”. Nu vreau să devin sfântă în sensul cu care lumea e obișnuită! Dar sfântă în raiul meu, da, asta îmi doresc într-adevăr.

Pentru a doua oară în cursul călătoriei mele, mi se vorbea de paradis, iar amintirea Profesorului, a cuvintelor lui înflăcărare m-a vizitat din nou. Dar am înțeles, din privirea ei îndreptată iarăși spre împrejurimi, paradisul ce-o locuia pe Béatrice. Straturile de pământ din Assisi și din Umbria aveau anatomia delicată a compozițiilor lui Leonardo da Vinci sau Fra Angelico. O succesiune de planuri atât de fine, că toate păreau praguri de lumină pe care sufletul trebuie să le treacă pentru a-și celebra epifania. Stând nemișcat în grădina asta, te puteai crede într-un tablou în care hălăduia un inorog, un peisaj ce purta-n sine universul; ai fi putut chiar crede că, rămânând încremenit acolo mai mult timp, ai fi devenit una cu copacii și cu florile, așa încât și copacii, și florile să te ia drept

unul de-ai lor, și că inorogul avea să se ivească din senin.

— La Assisi, a continuat Béatrice, am descoperit într-un ținut existența unui alt tărâm, unul misterios. Un tărâm al semnelor și-al armoniei, pe care ne este dat să-l descoperim. De-aici, am certitudinea – ce dacă falsă în ochii altuia, dacă eu cred în ea – că sunt stăpână peste viața mea așa cum, de deasupra teraselor, propria privire poate cuprinde peisajul ăsta.

Înțelesul vorbelor ei îmi apărea limpede. Mi-a amintit de un poem din Hölderlin: „Cât despre mine, vreau să mă duc în Caucaz! / Fiindcă am auzit că astăzi încă / Plutește în văzduhuri / Cum că poeții-s liberi ca niște rândunele”⁷. Poate că fiecare dintre noi aparține unui peisaj, unui climat a cărui armonie o caută viața întreagă. Eu găsisem un ecou al naturii mele profunde în America, în ținuturile ei nemărginite.

— Cred că-nțeleg ce spui. Mă întreb dacă un peisaj, natura unui loc ori a unui ținut îmi pot oferi, oare, cheia enigmei care mi-a fost propusă ieri.

— Care anume?

— Poți să experimentezi muzica?

— Ah! Nu știu dacă o poți experimenta. Nu sunt muziciană, tu da?

— Pianistă.

— Dar așa spune că natura în întregime experimentează muzica. Pământul are cântul lui. Și timpul, de altfel.

Pielea de pe nas i s-a încrețit ușor, de la efortul de gândire la care întrebarea mea o îndemnase.

— Fiecare loc își are zgomotele lui, care îl amprentează. Să luăm ca exemplu un oraș. Sunt sigură că, dacă te-ar lega cineva la ochi și te-ar parașuta la întâmplare, având doar sunetele ca reper, ți-ai putea da seama imediat dacă e un oraș francez. Felul în care bat ora clopotele bisericilor, strigătele copiilor în recreație, apa din rigole,

șiroind tare dimineața, și, uneori, chemarea geamgiului care îți trece pe sub ferestre. Ai ști că ești într-un oraș, însă în unul mic – nu Paris, nu Lyon. Acolo, te întâmpină rumoarea veșnică a traficului, huruitul primului metrou sau scârțâitul celui dintâi tramvai, sirena pompierilor, a ambulanțelor sau a mașinilor de poliție – deseori, alarme de mașini sau de la magazine. Biete sirene! Mai ieri cântau, iar astăzi urlă.

Cât se poate de firesc, ne-am așezat alături pe una din treptele unei scări ce ducea la primul lot al grădinii de legume. Tânăra a cules alte două roșii. Ne-am bucurat pe îndelete de gustul lor.

— În oraș, degeaba vrei să scapi de zgomot sau de solemna trecere a orelor: timpul e-al tuturor. Mi-era groază, în prima miercuri a fiecărei luni, la prânz, de ordinul sirenei: „E 12 fix! E12 fix!”. Nu aveți nici o scuză dac-ați sosit mai înainte și nici un alibi dac-ați întârziat! Potrivți-vă ceasurile! acum! pe loc! fără întârziere!

A scos un oftat de ușurare.

— Vezi, aici nu-i niciun zgomot; te reculegi și e destul să spui pe nume unei ore ca ea să vină. Nici înghesuială nu e. Mi-aduc aminte vara trecută pe plajă, tot furnicarul de-acolo, și mă surprind întrebându-mă cum de a fost în stare Dumnezeu să se împartă în așa măsură, cum a putut să se împrăstie, mă întreb chiar dacă nu cumva, în fond, omul e cancerul lui Dumnezeu: celule care i-au scăpat din frâu, care s-au înmulțit anarhic, crezându-se nemuritoare.

A râs.

— Îți dai seama și singură câtă grabă aveam să spun adio!

S-a întins pe neașteptate ca o pisică, întocmai ca un copil.

— Acum nu mă mai gândesc la asta, te asigur. Am vindecat zgaibele cu care îmi torturasem speranța în ziua-n care ochii mei au cuprins priveliștea de-aici. Am resimțit un tremur minunat

al întregii ființe, sau mai curând un soi de memorie înăuntrul meu, mai adâncă decât ceea ce numim memorie și care deseori nu e altceva decât o îngrămădeală de amintiri. Să fi fost oare memoria paradisului?

Umbrele se lungeau acum, iar cea a smochinului dădea mâna cu măslinii de mai jos, iar aceștia cu plopii, într-o horă vesperală. Nu mă mai gândeam nici la plecare, nici la drum, nici măcar s-o întrerup pe Béatrice. Iar ea continua, într-un entuziasm al mărturisirii totale.

— Într-o zi, am plecat să mă plimb în jurul Lacului Trasimeno. O minunăție, așa-mi spusese gazda mea. Eram singură. În primele momente, peisajul mi s-a părut sinistru și, dintr-odată, am priceput de ce: îl priveam cu ochi goi și cu o inimă secătuită. Îl săracisem de nimfele lui, de jocurile lor sub sălcii, dar de îndată ce le-am regăsit râsetele în murmurul izvorului, o clipă scurtă, ca o săgeată aurită, amintirea lui Narcis aplecându-se asupra apelor lui a învăluit în lumină priveliștea. Poate că o să râzi, însă din ziua aceea am hotărât să-mi plăsmuiesc un al șaselea simț ca să mă împac iarăși cu lumea. Un simț care să-mi îngăduie să văd, să aud și să respir lumea exact așa cum este ea: lumea cu propria-i memorie. Lumea și corespondențele ei secrete. Vezi, în câteva ceasuri, soarele va asfinți și, când el o să dispară, orizontul se va învălui în violet – culoarea doliului. Și o să-nceapă atunci jocul semnelor, ce ascund și ce lasă vederii. Sper că nu te plictisesc. Dar nu, sunt sigură că nu te plictisesc.

Și-a lăsat o clipă mâna să se odihnească pe a mea, mi-a zâmbit și a continuat apoi:

— Trebuie să avem grijă să facem din urzeala sufletului materie ardentă. Am venit în grădina asta ca să uit ochii plecați ce mi-au fost predați când eram mică, mie și surorilor mele, la fel cum am fost învățate să întoarcem privirea de la ceruri prea melancolice, de la oameni peste măsură de frumoși

ori de la băuturi prea tari, s-acoperim cu o frunză de viță-de-vie orice imagine care-ar putea fi sugestivă. Gata cu miraculosul, să fie atunci ceasuri goale, în care ne grăbim să îndesăm plictiseală și orori. Seara mă-nvață culoarea doliului și cosmosul, forța iubirii. Îți închipui exemplul pe care ni-l dau stelele? O stea, deși moartă, strălucește încă preț de milioane de ani, iar lumina ei continuă să se propage la infinit, cu mult mai departe decât a răzbătut cât era vie. Iată ce m-au învățat plimbarea la Trasimeno și cel de-al șaselea simț al meu: dacă oamenii nu mai cred în viață, nici în ei înșiși, nici în destinul lor, de ce-ar mai trebui să creadă lumea în ei? Doar au stors-o de viață! Au înșirat în panoplii de carnaval îngerii, spiritele, semnele destinului trimise de Dumnezeu sau spiriduși poznași. Oamenii nu mai au spirit, de ce ar vrea natura să li le reveleze pe-ale sale?

— Pe cine să le reveleze?

— Pe spiritele ei! Spectre, nimfe, sfinți, elfi, serafimi, spirite jucăușe – de-abia mai apar astăzi în chipul cel mai slăbit și cel mai melancolic: ca amintiri, reminiscențe. Nu mai e spirit în oameni, nu mai sunt spirite în natură! Înțelegi astfel mai bine de ce lacurile seacă, de ce ghețarii se topesc și pădurile se prăpădesc: grădinarii lor de la natură nu mai au grijă de ele, în ape nu mai sunt onide, nici satiri în izvoare, nici îngerași bucălați în nori, nici năluci care să miște perdelele de mătase de la ferestre și voalul mireselor. Nici o speranță de miraculos nu mai înverzește pajiștile fiindcă oamenii nu mai sunt în acord cu primăvara, așa cum sunt florile și copacii. Sfântul Francisc putea vorbi cu păsările fiindcă el credea în ele, astfel că și păsările i-au oferit încredere și i-au dat ascultare, până și lupul din Gubbio a sfârșit prin a-i întinde laba. Asta e marea lecție a lui Il Poverello. O regăsești în povestea trandafirului sălbatic și-n trilurile mierlei. De altfel, Dante îl compara cu Ioan Botezătorul: amândoi au ales locuri diferite

pentru botez, unul Iordanul, celălalt, desișul de trandafiri sălbatici. Adevărul vine întotdeauna din gura poezilor.

Béatrice s-a întrerupt o clipă și a reluat:

— Să îți mai spun ceva la care m-am gândit, dacă tot ești muziciană. De ce nu se mai inventează instrumente muzicale? Mi-am pus mereu întrebări despre acele instrumente pe care acum nu le mai auzim și care, totuși, au condus la inventarea harpei – sunetul învăluit în taina lui, a clavecinului – timpul lin de pe canalele venețiene, a flautului – chemarea veselă a păstorului, apoi a unui piano-forte, cu profunzimea lui – sentimentul, senzația, misterul surprinse dinăuntru, din suflet. Dar vioara? Și saxofonul? Suflarea răgușită, nelămurit amestecată cu plânset și tânguială, pornită de pe clapele lui de alamă. Acum însă ce se mai inventează?

A clătinat încet din cap. Cuvintele o purtasera pe-același drum ca propriile-mi întrebări. Dar am tăcut. Ceasul acesta îi aparținea lui Béatrice.

— Ce voiai să afli, a revenit ea, dacă muzica poate fi experimentată?

— Caut un răspuns pornind de la o propunere: „Și dacă, în loc să interpretați mai bine muzica, v-ați gândi s-o experimentați?” Nu ești muziciană de profesie, dar te-aș întreba, la rândul meu, cum înțelegi sugestia asta?

— Poate că punându-mi o altă întrebare. Căutând să aflu ce altă muzică nemărginită, din natură, am auzit, care m-a răvășit până într-atât încât să-mi tulbure ființa și care, de atunci, mă urmărește cu melancolia ei? Ce sunet, ce strigăt, ce tânguire, ce zgomot au devenit atunci muzică pentru mine? Muzică intimă și esențială?

— Ai așa ceva?

— O, da! Cântecele mierlei și, pe timp de negură, s-aud în depărtare, pe ocean, sirena vreunui pachebot Când ajunge la mine șuierul de adio scos de un vapor care pleacă din port, îmi

simt inima răscolită, și-atunci îmi dau seama cum cântau sirenele. Știu și că una dintre ele a urcat pe corabia lui Ulise și, de-atunci, o auzi pe toate navele când ies în larg. Cunoști versurile: „Scump vas aducere aminte / Plutit-am oare îndeajuns”⁸.

O clipă, vorbele ei au făcut marea să pătrundă în verdele câmpiei – un flux blând, o spumă pe care tăcerea a retras-o ca pe un val.

— Există și pentru tine o astfel de muzică? m-a întrebat ea murmurând, de parcă m-ar fi invitat la o mărturisire de temut.

Sigur că exista și, odată cu certitudinea din răspunsul meu, mi-a revenit toată însuflețirea:

— Urletul lupului, noaptea, la lună. Și de asemenea, în creșturile oceanului, cântul balenei. Dar mai ales, mai ales și întotdeauna, uluitoarea chemare a lupului.

4

O jumătate de oră mai târziu, mă aflu în biroul Surorii Caterina.

Apariția ei pe neașteptate în grădină îi amintise lui Béatrice că era timpul să se întoarcă unde locuia în Assisi, mai precis unde închiriasse o cameră, abia a avut ea timp să-mi explice, la o fermecătoare femeie între două vârste, un soi de cumătră italiană vorbăreață și plină de intenții bune, de care trebuia numai să te ții un pic la distanță, pentru că altfel, îmi mai zisese Béatrice, femeia ar fi fost în stare să te închidă în colivia propriei sporovăieli ca pe un papagal, și aștepta să-i și răspunzi, cum mai e vremea, vreun compliment ori vreo rețetă, ceea ce te istovea, ziua trecea și Béatrice, care-mi mărturisise și că era scriitoare – sau, cel puțin, așa-și dorea – și că niciodată nu fusese mai fericită decât stând în grădină și privind cum încolțește ce sădise, Béatrice, deci, nu mai

putea lucra cu tot şuvoiul acela de vorbe italieneşti al gazdei sale.

Cu-aceste vorbe, Béatrice s-a făcut nevăzută luând-o spre fundul grădinii, către o ieşire numai de ea ştiută, o porţiţă în zid de la care avea cheie, şi-n fuga ei mi-a mai făcut un semn timid cu mâna, ca o paletă de badminton cu care mi-a trimis ultimele-i cuvinte, ceva de genul „încântată că te-am cunoscut”.

Stăteam acum în biroul Surorii Caterina şi, aşa cum mi se întâmpla adesea când eram obosită, mi se părea că plutesc. Eram deopotrivă acolo şi în tabloul serii, în giulgiul fin de brumă ce se-aşternea peste Valea Tibrului, şi nu ştiai prea bine dacă se ridica spre cer, purtat de oglindirea apelor, sau dacă se vărsa încetişor din Steaua Ciobanului, ca un vâl diafan pe o tîpsie cu cofeturi. Îmi simţeam spiritul hălăduind de-asemenea pe-afară, prin livadă, unde fiecare smochin răspândea o lumină vagă, de parcă toţi copacii ar fi vrut să se împotrivească beznei, şi în acelaşi timp mă regăseam în ultimele vorbe ale lui Béatrice, în amintirea urlului lupilor mei, ce răsuna aici atât de straniu şi pe care tînăra mă făcuse să o dezgrop din minte.

Când sunt răpusă de oboseală, întotdeauna mi-e greu să mă adun, să îmi revin, să mă reîntregesc. De obicei, muzica mă îmbucătăţea în acest fel, cu-atât mai mult cu cât simbioza se împlinea, când făceam cu pianul un singur trup, devenind împreună o creatură fabuloasă, săgetător de-un soi nemaivăzut, vreun scorpion benefic şi nemuritor, şi poate asta ar fi trebuit să-i răspund lui Béatrice când spunea că regretă că nu se mai inventează noi instrumente muzicale. Ar fi trebuit să-i povestesc despre bestiarul minunat pe care-l compunea o orchestră – pasărea-mamă, dirijorul, şi toate acele corpuri lipite pe viori, pe clarinete, flaute şi violoncele. Deseori am visat că mă împrăştii ca

niște piese dintr-un puzzle și că mă recompun încetîșor, ori că trupul mi se sfărîmă în mii de fire de nisip. Preț de câteva clipe, după concerte, încerc senzația aceasta fizică de revenire în mine însămi, din miile de particule în care m-am pulverizat în timp ce cântam ca să presar fiecă ascultător din public. Mă reîntregesc, plutind atunci într-un poem îndurerat, plutire unică, pe-un val mai viguros decât ale Pacificului, care m-ar lua cu sine dacă auditoriul nu m-ar chema la el.

— N-o să plecați în seara asta, repeta Sora Caterina.

Am tresărit.

— Nu știu încotro vă îndreptați, a reluat ea cu blîndețe, dar păreți istovită. Puteți rămâne aici încă o noapte. Chilia în care ați stat e rezervată oaspeților în trecere.

— Aveam în plan să mă duc la Veneția sau la Lacul Como. Trebuie să mă uit pe o hartă, să-mi dau seama în ce ordine e mai bine s-o iau.

— Dar sunt ore de mers până acolo! Până la oricare din ele! Nu pot fi de acord cu plecarea. V-aș avea pe conștiință dacă vi s-ar întâmpla ceva pe drum.

Am acceptat fără prea multă ceremonie. Pur și simplu, mi se închideau ochii de somn. Mă pregăteam să-i mulțumesc, când m-a oprit cu un gest al mâinii ca să deschidă un sertar și să-mi întindă ceva luat din el.

— Cineva a venit aici și v-a lăsat pachetul ăsta de dimineață, foarte devreme. Dormeați încă.

Buimăcită, întorceam pe toate părțile obiectul împachetat în hârtie kraft și legat cu o sforică.

— Cine?

— Sora de la poartă nu mi-a zis nimic.

— Sunteți sigură că pentru mine e? Nu știu nimeni că sunt aici, ieri-seară nici eu n-aveam habar că urma să înnoptez la mănăstire.

— Sunt sigură. Persoana v-a căutat la hotelurile din oraș și, la al treilea unde-a nimerit, i

s-a spus că ați trecut pe acolo și că ați fost îndrumată către mănăstire.

A ridicat puțin din umeri, mi-a zâmbit și s-a îndreptat spre ușă, să se retragă. Fără să-mi revin din stupefacție, după câteva minute eram deja în camera mea.

Șezând pe pat, am desfăcut precaută legăturica. Hârtia a dat la iveală o cutiuță din lemn, o cheie minusculă al cărei inel semăna cu niște aripi de fluture și o scrisoare sigilată.

Pe ea am deschis-o mai întâi.

Stimată domnișoară,

Mi-ați spus ieri că sunteți muziciană și – coincidență? – tocmai acum termin Scrisori către o pianistă de Rilke⁹. Magda von Hattingberg destinatară poetului, îi răspunde cândva cu aceste cuvinte: „Oamenii revendică lucruri, în loc să fie într-un loc, la fel ca soarele sau un copac în floare, ca un peisaj ce îi lasă să crească, fără să-i întrebe: Ce-aveți să-mi dați în schimb? Se poate să nu fi întâlnit vreodată pe cineva care-a știut să găsească o comoară în simpla fericire de a fi într-un loc, descoperind acolo ce lipsea propriei împliniri, pentru că era el însuși promisiunea și împlinirea propriei existențe”. Nu știu de ce, fragmentul acesta mi-a evocat intens prezența dumneavoastră și conversația pe care am avut plăcerea s-o purtăm. Mi-ați vorbit despre așteptare care există încă. Mi-ați vorbit despre speranță în a interpreta mai bine muzica și operele cărora ea le-a dat naștere. După ce ne-am despărțit, mi-au venit în minte câteva gânduri despre acest subiect, gânduri ce se adaugă discuției noastre despre legăturile dintre magistru și elev.

Cel dintâi dintre aceste gânduri este o constatare. Atunci când lucrăm, suntem constrânși

la o singurătate absolută. Prin asta înțeleg că, în momentul creației, nu poți fi decât singur: e imposibil, atunci, să aparții vreunei școli; dar în același timp este la fel de imposibil și să vrei să faci școală, doar dacă nu cumva dorești să fii profesor de chiul. Greutatea constă în a rămâne între cele două, în punctul de echilibru perfect care vă conduce la simplificare, la simplificare tocmai ca să ajungeți la esențial. În calitate de muziciană, v-ați făcut pasager clandestin al muzicii. Sunteți permanent în mijloc. Or, a fi în mijloc înseamnă să fii intermediar. Al cui? A ce? Mă tem că muzica singură, muzica oferită numai de opere, nu e de-ajuns.

Am vorbit și despre libertate. M-am gândit, a posteriori, la o definiție a libertății care vă seamănă sau, mai curând, pare destinată special să vă răspundă așteptărilor. „Să fii liber înseamnă să faci din trup o forță ce nu se rezumă la organism, înseamnă să faci din minte o putere ce nu se reduce doar la conștiință.” Să-i spunem conștiinței „suflet”.

Și să conchidem: sufletul trebuie să trăiască împreună cu trupul și trupul cu sufletul; altfel zis, sufletul trebuie să trăiască viața, viața lui, aici și acum, la fel cum trupul trebuie să trăiască sufletul, sufletul lui, aici și-acum.

Am dat curs orgoliului nemăsurat de a vă sugera să experimentați muzica. Poate că aceste detalii mărunte, la care țin, vă vor lămuri la ce mă refeream prin asta, în afara faptului că, desigur, a experimenta muzica înseamnă în primul rând, domnișoară, să deveniți viața fără sfârșit a muzicii.

Un ultim lucru: am alăturat scrisorii un obiect micuț la care am ținut nespus. Nu mi-ar fi plăcut să dispar de pe pământul acesta înainte de a-l oferi cuiva care să-mi pară demn de el. Nu că n-ar exista și oameni demni în jurul meu, dar nu găsisem pe cineva care să fie demn de acest obiect

anume. Pe cineva în posesia căruia își va putea duce în continuare viața bogată de amintiri. De astăzi este al dumneavoastră. Și așa va rămâne, doar dacă nu cumva, într-o bună zi, în anii ce vor veni, veți trece prin Germania și veți putea face o vizită unuia dintre mai tinerii mei prieteni. Veți hotărî atunci dacă îi veți transmite obiectul, fie pentru că nu v-a spus multe, fie pentru că-l veți judeca demn pe-acest prieten, la rândul lui.

Bineînțeles, vizita aceasta se va petrece doar dacă întâmplarea – și numai întâmplarea – vă va conduce pașii în acel ținut. Vă las alături adresa lui.

Vă mulțumesc încă o dată pentru serviciul pe care mi l-ați făcut, pentru plăcerea călătoriei și pentru companie. Și vă doresc, desigur, tot binele din lume.

Profesorul! Se ostenise să aștearnă pe hârtie scrisoarea aceasta pentru mine, fapt ce mă emoționase. Am împăturit foaia cu grijă și, în sfârșit, m-am aplecat asupra obiectului misterios în chestiune.

Misterios? Numai la prima vedere. Pe-o latură a cutiutei pătrate, din lemn deschis la culoare, era o scobitură mică. Am băgat cheia în ea, am răsucit-o de mai multe ori până la capăt și am lăsat jos ceea ce, fără îndoială, era o cutiuță muzicală. S-a auzit un scârțâit și, dintr-odată, capacul fin s-a ridicat, împins de o efigie micuță, pe un soclu. Era Apollo, fără puțință de tăgadă. Ținea în mână o liră. Și a început să se învârtă încetșor, pe notele cristaline ale unei melodii vechi, pe care n-o mai auzisem.

Eram fermecată și impresionată în chip aparte de-acest cadou, micuț și rafinat. În timp ce-și prefira muzica, năluci păreau să se desprindă dinăuntru, învăluite de melancolie, și mă gândeam cât de bizar era că muzica din asemenea cutiute, cu care fuseseră înzestrate atâtea automate, muzica

aceasta atât de arhaică exprima așa de multe mistere. Am lăsat mecanismul să cânte până la sfârșit. Când Apollo a încremenit, am închis cutia, gânditoare.

În definitiv, ce mesaj încerca Profesorul să-mi transmită? Și pe cine voia ca întâmplarea să mă facă să-ntâlnesc?

*

* *

Veneția sau Como? Iată-mă iarăși în grădină, în zori, cu o hartă desfăcută pe genunchi. Dacă aveam de gând să merg în Germania, cel mai inteligent era să trec mai întâi prin Veneția. Deși înconjurasem lumea de mai multe ori, nu pusesem piciorul niciodată în cetatea Sfântului Marcu și, din nou, ideea de a-mi alege destinațiile fără constrângeri și fără să dau seamă cuiva m-a covârșit: o descărcare electrică de bucurie mi-a făcut inima să bată mai iute. Veneția! Veneția la îndemână, fruct îmbietor. Veneția, în ale cărei taine aveam să mă strecur pe furiș – și, în sfârșit, tot ce auzisem spunându-se, toate cărțile poștale primite, toate pasajele muzicale ascultate aveau să mi se desfășoare înainte. Ah, da! Veneția, astăzi, cât mai curând!

— Până la urmă, ai rămas?

Fără pălărie, Béatrice își îngusta ochii, cu soarele în față. Umbra mea, lungă la ceasul acesta al dimineții, îi mângâia picioarele.

— Doar peste noapte. O iau din loc în dimineața asta. Mă bucur să te văd iarăși înainte de plecare. Vii în fiecare zi aici?

— Acum, da. În iarnă, am rămas la mine: nu sunt prea multe de făcut într-o grădină. Nu ca acum, când sunt aici în zori și seara, pe răcoare.

La fel ca în ajun, s-a așezat alături de mine.

— Încotro?

— Pentru început la Veneția, apoi probabil la Lacul Como...

Am izbucnit în râs și-am ridicat harta spre cer:

— Și-apoi vom mai vedea! Ah, scumpă libertate! M-așteaptă trei săptămâni și toată Europa, ca loc de aventuri.

— N-o să mai treci prin Assisi? m-a întrebat.

— Nu în călătoria de-acum.

— Păcat, mi-ar fi plăcut mult să ne vedem din nou și să îmi povestești ce-ai mai făcut, despre muzică, despre viață...

S-a întrerupt, parcă șovăind dacă să-mi împărtășească gândurile, și-a continuat apoi, cu glas repezit:

— Am venit la Assisi să nu las timpul să-mi mai scape, să-mi prefac mâinile într-o cochilie și să-l împiedic să se mai scurgă prostește. Sunt sigură că înțelegi ce vreau să zic.

— Da. Grație muzicii, în care n-ai cum să pătrunzi decât prin clipă. Experiența pe care o propune ea stă tocmai în a îmbrățișa în clipă nesfârșitul, deplinătatea, infinitul din care țâșnesc bogății nemaivăzute. Filosofii numesc lumea fabuloasă pe care muzica o oferă oamenilor universul posibilului, unul în care totul este în orice moment cu putință...

— Ca să reușesc asta, am hotărât să-ndepărtez din viața mea tot ce e superficial, în plus, inert, deja mort: tot ce nu aparține clipei, adică esențialului.

— Înțeleg prea bine. O să-mi spui că există oameni care se-nscriu în clipă, care-o constituie, dându-i rotunjimea, greutatea, înfățișarea mată și altele, în ciuda faptului că o parazitează.

— Absolut, a încuviințat Béatrice.

— Amândouă am pornit cu aceleași gânduri. Și eu sunt foarte bucuroasă că ne-am întâlnit.

I-am zâmbit din inimă și am continuat:

— E o mare bucurie să revin și să aleg din amintire ceea ce mi-ai spus ieri, despre muzică și priveliști, despre ce există dincolo de aparențe. Fără să știi, însă probabil ai intuit, mi-ai oferit nespuse de multe piese care să mă ajute să-mi răspund întrebărilor ce m-au condus să fac călătoria asta.

— Și nici nu te-am lăsat să vorbești!

— Amândouă credem în clipă, în prezent și-n frumusețea lor, știam deci că-n ordinea firească a întâlnirii noastre era să iei cuvântul.

Mi-a surâs și ea, de data asta grav.

— Facem schimb de adrese, de telefoane? Pleci, și iată c-a sosit clipa în care ne-ntrebăm dacă avem sau nu să ne mai întâlnim.

— Răspunsul e limpede: dacă va trebui să ne reîntâlnim, destinul se va ocupa de asta. Important e ca întâlnirea să fi avut loc și să fi creat clipa, bucata aceea precisă de timp de care îmi vorbeai mai adineaori.

Am simțit-o întristată, puțin descumpănită de ce îi răspusesem. Dintr-odată, asemănarea cu publicul meu m-a fulgerat. Cum să mă explic lui Béatrice? În timpul concertelor, recunoșteam chipuri, zăream surâsuri, mâini ridicate și fiecareia dintre acei necunoscuți, care îmi deveniseră atât de apropiați și de necesari, le dăruiam tot ceea ce muzica îmi îngăduia să le ofer. Ne aflam atunci într-un chip formidabil și feroce împreună. În minutele în care stăteam cu fața către ei, eu pe scenă, ei în sală, eram în comuniune – aceeași iubire ne străbătea. Nimic dintr-o viitoare întâlnire în afara muzicii, n-ar fi putut vreodată să inspire acest adevăr. E o greșală să crezi că emoția unei clipe poate fi transportată în alte locuri, în alt timp. Chiar dacă tentația de a încălca regula asta era puternică, la fel ca-n situația de acum, cu Béatrice, trebuia să rezisti, cu riscul de a te lovi de crude dezamăgiri.

— Béatrice, crezi, la fel ca mine, că nu există hazard?

A șovăit.

— Nu m-am gândit încă, dar mi-ar plăcea să știu ce părere ai tu despre asta.

— O întâlnire este o aruncare de zaruri cu siguranță câștigătoare, am început. Se impune în fața atâtor incertitudini, încât se afirmă ca dovada unui destin, în locul căutării pe bâjbâite, a înaintării de cârțiță, a orbecăirii după o combinație câștigătoare, în care-am vrea să credem. Când spui, minunându-te, „Ce întâmplare!”, aduci dovada că nu există întâmplare. Întâmplarea dezvăluie ceea ce ascund obișnuința și bolnăvicioasa noastră lipsă de credință.

— Legăturile secrete dintre ființe și lume?

— Întocmai! Vezi, ajungem în același punct.

— Ceea ce-mi spui mă trimite cu gândul la iris.

Am încruntat puțin din sprâncene; și-a dat seama că nu înțelesesem.

— Hélène, dacă ai fi avut grădină, ai fi priceput imediat. Nu există plantă mai impresionantă decât irisul. Îl admiri la marginea lacului, unic, dar când încerci să-l culegi, îți dai seama că răsare nu din rădăcină, ci din rizom, un soi de cordon ombilical care ajunge sub pământ, pornește în cucerirea solului și dintr-odată alege să apară iarăși la suprafață și să se înmulțească printr-o nouă floare.

— Și astfel, contrar aparențelor, existența irișilor nu datorează nimic întâmplării...

— ...ci totul acestei vene subterane, nevăzute, care leagă floarea nouă de un alt iris, aflat uneori la sute de metri, între plantele acestea, la fel ca între multe ierburi sălbatice, există o întreagă rețea, infinită, de artere și de rizomi prin care circulă seva, puterea și viața.

— O să păstrez în minte imaginea asta prețioasă, Béatrice. Și niciodată n-o să mai pot

privi irișii ca înainte, am adăugat râzând.

— La fel se petrec lucrurile și cu stelele! Știai că atunci când francezii întemeiau Quebecul, oraș minuscul pe malul unui fluviu uriaș care-și căra aisbergurile, având în coasta dinspre răsărit o pădure nesfârșită și anostă, locuită de muște și de oameni împodobiți cu pene, un matematician a stabilit numai prin calcule că există o stea, un astru invizibil ochilor noștri? își dăduse seama că, fără steaua aceea, nici luna și nici o altă planetă n-ar fi putut sta în echilibru. Ar fi căzut toate în haosul cel fără margini și, odată cu ele, toate galaxiile.

— Foarte bună comparație, am continuat. Întâmplarea este pur și simplu rizomul revelat, steaua care dă tonul cosmosului. E un potențial al vieții care se afirmă cu o forță și o determinare fără egal. Este ceea ce dezvăluie legăturile veritabile, ceea ce alții numesc destin, ori Dumnezeu, ori providență.

Am tăcut amândouă, gânditoare în liniștea așternută.

Am admirat iarăși, îndelung, priveliștea magnifică de la picioarele noastre – unul dintre peisajele în care totul este oferit dintr-odată. Cuvintele scrisorii pe care mi-o trimisese Profesorul mi-au venit îndată în minte. „Atunci când lucrăm, suntem constrânși la o singurătate absolută.”

De când mă unisem cu muzica, în fiecare oraș și concert, mi se încrucișau drumurile cu mult mai mulți oameni decât cei cu care mă întâlneam. Existau ore petrecute în avion, ore în taxi și altele necesare și vitale în care-mi regăseam pianul, ca prin el să ajung față în față cu opera la care lucram. Numai că solitudinea aceasta rareori era un deșert. O locuiau toate întâlnirile fericite cu muzica ori cu creatorii ei, chiar dacă se născuseră cu două-trei secole mai înainte, sau cu ținuturi, priviri și inimi cu care împărtășeam minunea clipelor privilegiate. Prezența lor, fie și îndepărtată, mă hrănea așa cum

un fluviu își adună apele din mii de afluenți. Când mă gândesc la ei, la cei pe care îi iubesc, acționează un fel de simbioză, un fenomen de intermediere propriu mediilor, de parcă aș deveni privirea, peisajul, muzica, chiar inima ce bate și mintea ce gândește ale celor dragi mie. Oricât de mare ar fi distanța care ne separă, există oameni care niciodată nu ne-au părăsit, nici n-au s-o facă. Inimile ne sunt îngemănate și mereu, mereu, libere.

În sfârșit, m-am adunat și-am zis:

— Voi pleca la Veneția, iar ceea ce este important în întâlnirea noastră nu sunt eu pentru tine, nici tu pentru mine, știm bine amândouă, ci ceea ce continuă între noi, densitatea spațiului pe care tocmai l-am creat. Adică ceea ce vei spune în scrierile tale de-acum înainte, cum vei transmite prin felul în care-ți vei crea grădina ceea ce a dat rod între noi și ceea ce, la rândul meu, voi transmite cântând la pian. Ce contează este felul prin care, de-acum înainte, privirea ta va lumina priveliștile care îmi ies în cale și cum lumina aceasta poate alunga ceea ce ieri, pentru mine, era doar umbră. Astfel, ne vom vedea adesea; ne vom reîntâlni neîncetat.

Béatrice a zâmbit larg și ne-am ridicat împreună, în aceeași clipă.

— Să pleci înainte să se facă prea cald, mi-a zis înălțându-și chipul spre cer. Soarele e deja sus. Oh! Așteaptă-mă o clipă numai!

A alergat spre grădina de legume și a dispărut între două rânduri de copaci. M-am folosit de acest răgaz ca să împăturesc harta și să-mi îmbrac haina de blugi.

— Poftim! Câteva roșii, niște smochine și câteva agrișe pentru călătorie.

Mi-a întins o lădiță din lemn deschis la culoare.

În lumina soarelui, fructele străluceau de suc.

Între ele, albastru dantelat ca violetele de Parma, cu o săgeată ce țâșnea aurie, Béatrice culcase un iris superb.

5

Stătea chircită pe plajă, pe-o parte, cu genunchii strânși sub bărbie, nepăsătoare la vapoarele ce treceau unul după altul pe mare. Briza îi flutura încetișor părul scurt, care se ondula la tâmples. Sub soarele arzător, buzele ei murmurau și parfumul propriei pielii o proteja de lume, credea ea. Lungită în șezlong pe Lido di Venezia, o observam de o jumătate de ceas pe fetița asta, cu senzația izbitoare că mă regăsesc în ea.

*Din ce-s făcute fetițele, cocuțele ?
Din zahăr și din mirodanii
Și din tot ce-i mai bun.
Iată din ce-s făcute fetițele, cocuțele.*

Versurile acestui refren mi-au răsărit în minte și, odată cu ele, o adiere de tandrețe. Din ce-s făcute fetițele? Cine ar fi în stare să le spună îndeajuns misterul? Obrăjorii lor ca niște petale și piciorușele, tulpini de maci? M-am revăzut copilă, eu și fascinația pe care sângele o trezea în mine, privindu-mi de atât de aproape alcătuirea pielii, umflăturile de la încheieturi și desenul crustelor maronii de pe bubițe, că mă uitam cruciș. M-am revăzut gonind doar eu printre hățișuri corsicane și tulburarea încercată când mi-am închipuit trupșorul în trupul vast de lut, trupul pământului, stând ghem, aduilmecându-mă.

Există un soi de farmec pe care-l simți când te uiți la fetițe: felul lor de a fi frunză și floare, freamătul lor în fața vieții. Le intuim atât de aproape de taină și le știm complice ale morții,

căci ele o invită în veșmântul lor alb de primi comuniune, în jocurile ceremonioase de-a masa și în bordura rochițelor. Fetițele sunt nervii morții care le face ochii dulci. Fetițele au curiozitatea ei, fără vreo urmă de cruzime, doar ele o pot privi în față, fără să facă din ea un caz personal, nici să o nege sau să și-o însușească. Ele dețin adevărata inocență: puterea de a privi răul suprem fără ca răul să le pervertească; cu buzele întredeschise, cercetează fără tulburare o albină zdrobită sau șoarecele gătit din botul pisicii; ele știu, fără greș, ce parte dintr-un trup micuț palpită încă și care parte anume a cuprins-o moartea. Își iau posturi de statui oferite ca ex-voto și zâmbete drăgălașe de dincolo de mormânt.

Fetițele sunt sensibile față de ce se petrece apoi, față de afară, de dublu și de umbră. Lor li se dezvăluie spiridușii, Sfânta Fecioară, spiritele și zânele.

Delicatețea lor are fragilitatea baloanelor de săpun. Sunt efemere. Noaptea, știu să-și țină ochii larg deschiși vorbind cu fantomele. Toate locurile prin care se strecoară Afară cel neîngrădit, ele le ghicesc – crăpăturile dintre obloane, hornurile șemineurilor, clinchetul cristalelor unui policantru, mai ales adierile, razele de lună ori dărele de praf în lumină. Vorbesc cu umbra, își închipuie trene din umbra lor. În cazul fetițelor, visele irump în repetate rânduri și moartea năvălește în ele, să-și facă acolo culcuș: atunci, fetițele dorm în brațele ei. Sunt legate de moarte la fel cum sunt legate de păduri, de deșerturi și de metamorfoze.

Șarmul nemăsurat al fetițelor, dulce și veninos, izvorăște din faptul că-și trag adevărul intim din natură. Ochii lor văd, limba lor știe exact gustul sării și al agrișelor, cea mai vagă trosnitură din casă le face să tremure. Ele trăiesc lumea prin propriile simțuri, în timp ce băieții o trăiesc prin bătălii.

Pactul tăcut cu moartea, fetițele îl țin ca talisman: fiindcă ele presimt că va fi nevoie foarte curând să renunțe la favoarea de a-și aparține pe de-a-ntregul: iute, cât picură trei stropi de sânge, viața le va răpi trupșoarele, va face din de ostatece. Le va trebui atunci o forță uimitoare să-și păstreze șarmul și să reziste comploturilor chimice pe care viața le va urzi împotriva-le: comploturi ale hormonilor și comploturi maternale, capcane ale femeilor și cicluri lunare, și toată liota de mame și soacre, luminile magazinelor îmbietoare și pagini de fățarnice povești cu zâne. Vor trece în șușoteala mătușilor bătrâne și a codoașelor, care dintr-o privire le vor cântări sânii și șoldurile. Ca leac împotriva morții, li se va vorbi de pântecul lor, de prinți și de păpuși. Dar există fetițe care preferă să-și poarte-n ele visele, și-mi amintesc prea bine cât detestam păpușile.

Nu există nimeni care să nu se-ncreadă în fetițe și în ceremoniile lor secrete. Cu toate astea, deseori, singure în colțișorul lor, când credem că născocesc povești, ele cheamă spirite, încredințează morții corpul păpușii lor și se lasă în voia somnului odată cu ea, îngânând incantații bizare.

Fetița mea desena figuri nedeslușite pe nisip, nepăsătoare la cum înotau ceilalți și la familia ei, la frații care se luptau cu monștri din benzi desenate. Oare ce fel de lume își închipuia în timp ce mama ei se ungea cu loțiune de plajă? Mi-am amintit brusc ce îngânăm eu, copil fiind, în Delta Ronului, Camargue, săltând printre trestii. „Nu vreau să mă fac mare și să fiu om important, dar fără vreun folos.”

„Nu-ți cer să fii cea mai bună”, mă sfătuia Maestrul meu, Pierre Barbizet. „Ci-ți cer să fii unică – vei atinge atunci deplinătatea propriilor resurse.”

Plaja, căldura, senzația de somnolență, cele trei zile de cutreierat Veneția pe care le aveam la

dispoziție, să-i bat în toate direcțiile ale ei *vicoli*¹⁰, purtau în resac șuvoi de imagini. „Să trecem dar, căci toate-s trecătoare / Voi reveni, căci totul vis e”¹¹, a scris Apollinaire. Copilăria mea, irisul de la Béatrice, cutiuța muzicală din partea Profesorului, pe care o deschideam s-o ascult iar în fiecare seară și cu a cărei melodie semăna fetița de pe Lido.

Le ce se gândea, oare?

La fel ca mine în copilărie, visa cumva că, așa cum ai întoarce un colț de pagină, privirea ei va putea să ridice un colț de cer, să-l întoarcă și atunci, din urmă, se vor ivi toți oamenii care iubiseră în lumea asta, trăiseră aici, râseseră aici și care între timp plecaseră, ca să ajungă de partea cealaltă? Zărea, în reveriile-i mult prea lucide, așa cum observam și eu, copil, foitajul ăsta fin, plămădit dintr-o pânză de păianjen, cu personaje? În Veneția, îl vedea pe Vivaldi în notele limpezi de clavecin și-n aurul trompetelor, și pe Franz Liszt plângându-l pe Wagner, geniul care-i luase fiica în căsătorie, și pe Wagner, la un balcon de pe Canal Grande, adăugând un *Sol* final pe buzele Isoldei, o ultimă tușă de pasiune pe pleoapele cuprinse de paloare ale lui Tristan? Vedea oare fetițele din alte vremuri, orfane îmbrăcate în rochițe albe și cu flori de rodie prinse în păr, pe care dogii puneau să fie învățate să cânte, să afle tainele flautului și-ale oboiului, aceste *mici privighetori în colivie* cărora le preda Vivaldi, preotul cu părul ca de foc?

M-am plimbat îndelung prin Veneția. Și-am înțeles în acel răstimp de ce a dăinuit în mine așa de multă vreme dorința de a veni aici. În Veneția, cetatea Anadiomenei, muzica pătrunsese în pictură, iar pictura se unise cu timpul din sufletele oamenilor, cu durata noastră interioară. Aici totul se inversa, intra în dialog, se reflecta și oglindea: în cerurile lui Tiepolo¹²

vedeai întinderi marine, în canale și-n părțile lungi de compoziții muzicale, curgerea

schimbătoare a norilor. M-am bucurat de Veneția în roz și negru, Veneția cea nemișcată când totul amuțește împrejur, ale cărei ape zugrăvesc nori fără odihnă pe bolțile palatelor, și astfel am ajuns să văd camera din Palatul Vendramin în care, în 1883, a murit Wagner, încăpere pe care o garnisise cu roz și de la balconul căreia, aplecându-se spre Canal Grande, spuse adio vieții, mai devreme cu câteva ceasuri.

Însă în dimineața asta hotărâsem să-mi ofer o zi orizontală. Eram în Veneția, la urma urmei, dar exista și marea, care mă chema la ea. Întotdeauna vocea ei a răzbătut până la mine. Înotasem în larg mult timp, într-o apă verzuie și tulbure asemenea cristalinului unui ochi de balenă, și mă întorsesem pe mal cu picioarele înmuiate de oboseală, prăbușindu-mă apoi pe pânza în dungi a șezlongului. Îmi plăcea să mă cufund în apă, să mă las să alunec departe de coastă, șuvițele de păr desfăcându-se ca niște raze, eu însămi în inima unei împletituri de raze de lumină. Să înot ținându-mi respirația, la fel ca în yoga, și, dintr-o mișcare, să mă ridic la suprafață. În fiecare an mă ademenea ideea să învăț să înot asemenea atleților de la olimpiade, craul puternic, bras și fluture. Peștele-zburător a fost mereu printre animalele pe care le prefer, cu arcurile sale argintate între un element și altul: saltul lui în azur, plonjarea în ocean, de parcă ar coase împreună apa și văzduhul, însăilându-le cu aripile și solzii.

Am început cu greutate să mă simt în vacanță cu-adevărat, să mă rostogolesc în gândul ăsta, ca mai devreme, când despicaam valurile. Mă plimbam mult, vizitam multe, citeam asemenea, în timp ce lăsam să lucreze în surdină cuvintele lui Béatrice și ale Profesorului, pe care memoria le întrepătrundea. Am citit și recitit de numeroase ori scrisoarea și, în post-scriptum, adresa tânărului prieten german, pe care întâmplarea trebuia să mă facă să-l întâlnesc, întâmplarea? Am zâmbit în

sinea mea, în timp ce o adiere călduță mi-a ridicat pareo-ul. Nu susținusem, oare, în fața lui Béatrice că nu există întâmplare, nu mă agătasem cu încăpățănare de afirmația asta?

Hans Engelbrecht. Hans Engelbrecht locuia la Hamburg. Voi merge, așadar, să-l văd. Decizia abia luată, m-a cuprins teama de o dezamăgire. Cât timp n-aveam să-l întâlnesc pe-acest „tânăr prieten”, mă puteam juca în voie cu personajul, de parcă ar fi fost un manechin, când Pierrot, când Arlechino, blond sau brunet, înalt ori scund. Ceea ce îl făcea interesant în ochii mei era prietenia lui cu Profesorul și faptul că acesta îl avusese-n minte ca să-i ofere cutiuța muzicală. Aș fi descoperit, oare, cheia enigmei, dacă urma să-l cunosc?

Ce enigmă anume, sub acoperirea unei propuneri? De exemplu, ce amănunt puteam considera că-mi place la figurina aceea în sipetul ei? Melodia, deopotrivă cunoscută și străină? Apolo cu lira lui? Ce-avea să îmi destăinuie Apolo, zeu al muzicii, însă și mesager al lumii de dincolo? Încă un semn al sorții: Apolo, fiu de lupoaică, este un zeu pe care l-am apreciat întotdeauna în chip aparte și, dintre visurile mele legate de călătorii, mereu m-a încălzit cel de a merge-n Delos, insula lui natală. Delos, insula veșniciei unde era de neîngăduit să mori sau să te naști sau să îngropi un mort. Delos și de asemenea Delfi, unde Apolo biruie balaurul Piton, paznic al întunericului și al tărâmului de dedesubt. Atunci natura din regat se schimbă, Delfi devine sanctuarul luminii. Acolo, sub coloanele templului, ocrotirea lui Apolo dovedește înflorirea sacrului, dar și a artei, odată ce Apolo este și zeu al muzicii, patron al muzelor și cântăreț din liră.

La ce voia să mă invite Profesorul? Care-i era mesajul? Oare se referea la faptul că, așa cum se întâmplă în mituri ori într-un poem, orice lumină interioară se ivește dintr-o bătălie între forțe obscure, haosul și o ordine superioară? Cumva

purtam în mine un monstru pe care trebuia să îl înfrâng?

M-am întins. Mama își chema fata, care se prefăcea că nu aude. Frații ei își aranjau săbiile intergalactice în geanta de plajă încăpătoare. Tatăl, cu gândurile departe, îmbrăca o cămașă de bumbac. Marea răspândea luciri, iar în spatele meu, ca un pachetot uriaș, vechiul Hotel des Bains șiroia de raze. Cu toate astea, umbra lui Thomas Mann plutea între cabinele de lemn de pe care sărea vopseaua; și mișcarea vagă produsă de muzica lui Mahler, adagietto-ul pierdut din *Simfonia nr. 5*, stăruia la nesfârșit în crăpături, între sare și siroco, înecând locul pentru totdeauna într-o melancolie densă.

Muzica avea mereu acest efect asupra mea, chiar și amintirea muzicii, anume să mă topească-n ea în locul unde stăpânea, la fel cum amintirea mării unduia pe pardoseala din mozaic a Bazilicii San Marco. Era mai mult decât un efect, era chiar o dominație. Oare aveam să mă satur de ea vreodată? Nu, așa ceva era cu neputință. Eram tristă, dar nu plictisită și întristată de muzică, și chiar ieri, înainte să adorm, tocmai rândunelele de pe cinci linii de portativ din Brahms, tăcerile și suspinele lui îmi conduseseră pașii spre somn.

„V-ați făcut pasager clandestin al muzicii. Sunteți permanent în mijloc. Or, a fi în mijloc înseamnă să fii intermediar. Al cui? A ce?”, îmi scrisese Profesorul. Și mai ales răspunsul pe care-l dăduse îl simțeam lovindu-mi tâmpile ca un ciocan: „Mă tem că intermediar al muzicii singure, al muzicii oferite numai de opere, nu e de-ajuns”.

Înainte de plecarea din New York, fusesem tristă din cauza oboselii, a epuizării, așa îmi diagnosticasem tulburarea și foamea, așa îmi explicasem greutatea pe care o resimțisem la înregistrarea ultimului album. Începeam să întrezăresc acum neajunsul acelei constatări sau, mai curând, lipsa ei de exactitate. Și dacă în acești

ultimi ani mă mărginisem să fiu intermediar *numai* al muzicii? Și dacă, așa cum anunța Profesorul, asta nu ajungea? Și dacă îmi sacrificasem prea mult din libertatea proprie – însă pe ce altar? – și atunci, cu aripile retezate, ea nu-i mai putea îngădui nici sufletului să îmi trăiască viața, nici trupului să îmi trăiască sufletul?

Dar atunci în ce loc și când mă poticnisem? Am alungat aceste gânduri, căci dintr-odată căscau un neant abisal la picioarele mele, iar prăpastia aceea mă-nfricoșa.

„Toate acestea putea-vor fi re trăite și culese ca roadele de către alții, însă de mine, în nici o altă dată”, scrie Paul Morand în ultima sa pagină din *Venises*¹³ loc magic pentru el, muzeul lui secret pe care l-a iubit întocmai cum iubesc eu muzica. „De mine, în nici o altă dată.” M-a cuprins un tremur de spaimă. Nu fiindcă sufletul mi-ar fi fost învăluit de melancolie sau s-ar fi înstrunat cu nostalgia, ci pentru că pur și simplu gândul ce tocmai îmi răsărea în minte, anume că-mi golisem timpul de viață, că lăsasem rutina să le urmeze elanului vital, uimirii și entuziasmului, gândul acesta mă îngheța de groază. L-am alungat sărind în picioare, simțindu-mi de îndată conștiința apăsată de faptul că-l îndepărtam, așa încât mi-am promis ca mai târziu să mă întorc la el.

Aici, în clipa asta, pentru mine era grabnic să mă cufund în mare, așa cum resimțeam în South Salem graba de a porni s-alerg cu lupii.

Mi s-a ivit în cap o întrebare, plecând de la versetele lui Ieremia: Ce prorocie a întors vreodată un neam de la păcat?

Și am măturat-o și pe ea, sărind în valuri.

*

* *

Tocmai pentru că evocasem lupii, lupii mei, îndoiala mi-a sărit în față, un ceas mai târziu.

Plecasem din New York spunându-mi că o vacanță, o călătorie mi-ar fi adus odihna de care aveam nevoie. Numai că, departe de rutina fiecărei zile, în afara programului frenetic ce-mi jalona de-acum agenda, mă dedasem cu totul gândurilor; fiindcă cine pleacă nu-și părăsește gândurile într-o casetă, la păstrare. Chiar și la capătul lumii, la antipozi, la tropice, rămâi prizonierul propriilor griji. Iadul nu înseamnă niciodată ceilalți; iadul ești tu însuși: singurul de care nu poți scăpa.

Evocându-mi lupii, a ieșit la suprafață amintirea primei mele răni mai serioase. O pățisem chiar din pricina lor și am avut nevoie de luni întregi să mă vindec de frica și de îndoiala pe care accidentul le furișase în încrederea-mi de nezdrunchinat.

Totul a început în vara lui 1999. Eram plecată pentru un recital la Boulder, capitala festivalului de muzică din Colorado. Într-o seară, când intram în hotel, recepționera mi-a întins un mesaj „urgent” adus de cineva cu desăvârșire necunoscut, dar în care era vorba de lupi. N-am stat pe gânduri și am telefonat. La celălalt capăt al firului, o voce de femeie. Mă prezintă și vocea, grăbită, mă pune imediat în legătură cu autorul mesajului. Era vorba de un producător de televiziune care se specializase în reportaj cu animale.

— Să vă explic principiul după care e construită emisiunea mea, mă anunță: o oră, un animal, un invitat. Ca să vă faceți o idee, la câțiva kilometri de Boulder, un veterinar deține o proprietate uriașă, pe care crește animale sălbatice. E specializat în șoimi, dar are și un parc zoologic de vis.

Producătorul îmi propune așadar să fiu eu invitata următoarei filmări despre lup, „și, într-adevăr, totul vă desemnează să vorbiți”. Îmi descrie apoi, cu lux de amănunte, cât de frumoasă

era proprietatea unde trăiau animalele. Sute de hectare în care găseai belșug de canioane, de dealuri și de văi sălbatice, presărate cu păduri dese și pline de vânat în inima proprietății, un lac celadon cu maluri pustii

— Veterinarul se pricepe la animale de pradă, are un feeling extraordinar în ce privește fiarele; de altfel, le-a dresat, și multe dintre ele au apărut în pelicule pentru Hollywood sau în spoturi publicitare.

Surprinsă, i-am cerut o oră de gândire. Venisem acolo pentru festival și-mi rămânea doar puțin timp între repetiții și concerte, însă curiozitatea nu-mi dădea pace. Mă intriga mai mult locul, și nu cei care-l dețineau. Astăzi, spațiul, funcționarea și amenajarea lui îmi ridică cele mai numeroase probleme la New York Wolf Center. Cum își gândise veterinarul acela împrejmuirile pentru lupi? În ce fel le permitea intrarea? Se bucurau acolo lupii de teritorii sălbatice? Cum aranjase coridoarele de trecere? Unde-și fixase barierele de protejare a proprietății?

— Voi fi foarte bucuroasă să vă fiu invitată, îi spun ! producătorului, un sfert de oră mai târziu. Dar înainte de filmare aș vrea să arunc o privire asupra împrejurimilor.

Propunerea mea e întâmpinată de o tăcere adâncă. Atât de adâncă, încât îmi trece prin minte că legătura s-a întrerupt.

— Alo? Alo?

— Cereți ceva imposibil de acceptat, replică într-un sfârșit producătorul. E vorba de o reședință privată, înțelegeți. Niciodată n-a fost permisă o vizită.

Exact asta și trebuia să spună dacă voia să mă convingă să mă încapățânez.

— Îmi pare rău, dar accept invitația numai cu condiția aceasta.

A doua zi, plecăm să inspectăm ținutul. Imediat ce o luăm pe ruta privată care deservește

proprietatea, înțeleg vastitatea teritoriului și elogiile făcute de producător. Trecem de un portal într-un gard electrificat înalt și 4 x 4-ul înaintează, înaintează la infinit pe un drum de pământ, din care pornesc, ca dintr-un spic, nenumărate alte drumuri. În spatele mașinii se ridică un tunel de praf care trasează o altă rută pe cerul de un albastru dur, așa cum avioanele lasă în urmă arabescuri albe. Mergem de-a lungul poalelor munților stâncoși și roșietici, fără fir de verdeață, traversăm aglomerări amețitoare de pietre luând-o pe povârnișuri. Peisajul e grandios: nici o casă cât poți vedea cu ochii, nici țipenie, nici un semn de civilizație.

După un timp ce nu se mai sfârșea, apare și casa – sau, mai curând, palatul. O clădire uriașă pe-o parte de deal, înconjurată de un parc. Două claxoane, și proprietarul locurilor vine să mă întâmpine la intrare, alături de soție. E amabil direct, zâmbitor, și intrăm cu toții să bem un ceai în casa aceea de un lux nemaivăzut, însă pustie. După ceai, după câteva vorbe schimbate și tot atâtea impresii despre frumusețea Coloradoului, cer permisiunea să arunc o privire animalelor, în special lupilor. De fapt, fremătam de nerăbdare să ajung în inima subiectului și-n mijlocul ținutului. Cu toții, veterinarul, proprietarul, soția lui și eu, urcăm panta din spatele casei. De partea cealaltă, pe o margine a unui povârniș arid, fusese amenajat un loc împrejmuit cu gard înalt și în interiorul căruia un șir de țarcuri țineau animalele înăuntru. Doi lupi, doi tigri siberieni, câteva pume, câțiva cuguari, niște urși și mai multe păsări de pradă. Dedesubtul țarcurilor strâmte, ciment. Nici vorbă de sol natural, de ordonare înțeleaptă, gândită, în ceea ce privește dispunerea îngrăditurilor una față de alta. Eram descumpănită.

— Rămâneți aici, îmi ordonă veterinarul, deschizând prima împrejmuire.

Și el, și soția trec dincolo și se apropie de fiare, apoi cușca în care stăteau lupii e descuiată.

Mă aflu în spatele grilajului, cu toată atenția îndreptată asupra celor doi lupi, un cuplu splendid, cu blana lucioasă, evident bine hrăniți și bine îngrijiți. Imediat ce aude cheia în încuietore, lupoica sare brusc, cu părul ridicat, cu colții la vedere – toate semnele unei agresivități crescute. Se repede la picioarele veterinarului, unde se potolește, apoi se zbârlește iarăși când femeia se mișcă.

O chem și, fără întârziere, vine spre mine, de data asta bucuroasă, cu urechile aplecate în spate, gudurându-se grațioasă. Vrea să fie alintată, o mângâi prin grilaj – lângă mine, producătorul e uluit.

— Superb! se miră veterinarul, frecându-și mâinile.

Mă privește cum stau de vorbă cu lupoica, supusă cu desăvârșire.

— Mâine vom face treabă bună, continuă el.

În mintea mea se îngrămădesc întrebări, un munte întreg. Lupii, și pe lângă ei celelalte animale, trăiesc aici întreaga zi? Sau au fost vârați în vizuinile astea ca să-i văd eu? În locul ăsta sunt cumva ținuți când este vorba de îngrijirea lor, de a-i arăta, de-a fi aleși pentru vreun film?

Dar e târziu, se apropie ora repetiției generale, ne spunem la revedere și plec imediat. Producătorul, de la care încerc să aflu mai multe pe drum, nu știe să-mi răspundă la nimic și, dacă la rândul lui are întrebări, nu-și trădează deloc tulburarea. Ne-am dat întâlnire în zori, a doua zi.

La ora 8 în dimineața următoare, cameramanul îmi cere, de cum mă vede coborând din mașină, să-mi schimb ținuta – tricoul meu de un alb strălucitor prinde prea multă lumină.

— Nu vom putea focaliza, insistă tehnicienii din echipa de televiziune, și e adevărat că în

Colorado lumina lovește cu o putere nemaîntâlnită pe timp de vară.

— Am tot ce vă trebuie, mă asigură soția veterinarului atunci când mă opun, spunând că nu luasem în calcul nici o ținută de schimb.

În camera sa, femeia îmi oferă o cămașă de un albastru pal care, deși curată, e impregnată cu parfumul ei și mă invită să mă schimb la baie. Baia... Cum aş putea să o descriu altfel decât prin superlative: un lux exagerat, marmură până-n plafon, obiecte sanitare din aur, oglinzi cu marginile tăiate pieziș, lustre din sticlă de Murano și flacoane din cristal. O baie în care s-ar fi putut lucra peplumul Cleopatrei. Încet, desfac nasturii cămășutei. Oglinzile îmi multiplică reflexia. Observ ridul ce îmi brăzdează fruntea. Dau jos tricoul și, în același timp, într-o străfulgerare, mă văd plină de sânge.

Violența imaginii mă face să strig de spaimă; mă surprind privind în jur, ca să verific dacă sunt singură, dacă nu cumva dublul meu însângerat mă pândește din cealaltă parte a oglinzii. Din fericire, cât am tras cămașa pe mine, viziunea a dispărut. S-o fi visat? îmi vin în fire, dar starea de tulburare stăruie.

— Animalele stau toată ziua în cuștile astea nefericite? Nu mi se pare că v-ar constrânge lipsa banilor, îi spun fără vreo introducere veterinarului, care nu se ofensează absolut deloc.

— Aici nu-i pension. Animalele pe care le vedeți sunt toate dresate și foarte inteligente. Le folosesc pentru filme; dacă ar sta mai confortabil, mi-ar fi imposibil să le mai scot dinăuntru. N-ar mai fi productive.

Și apoi, bătând din palme, spune:

— Să fie scos masculul!

Perplexitatea mea creștea.

— De ce numai masculul?

— Aspectul principal din viața unui lup, o știți prea bine, este relația cu celălalt. Cuplul acesta

e vechi de ani de zile. Dacă-i scot împreună, nu se mai despart

Simt că mă sufoc, însă e prea târziu să protestez: răsună clicul primei înregistrări, echipa de televiziune e pe poziții și prezentatorul, simpatic, îmi pune imediat întrebări despre specie, despre comportamentul lupilor, despre programele de salvare, în timp ce masculul se apropie de mine ținându-mă. E un animal curios și prietenos. Vrea să afle cine sunt și răspund așteptării lui. Mă las în genunchi, îl mângâi cu generozitate. Îmi sare pe umeri, mă miroase, mă linge, vine și pleacă de câteva ori, repetându-și jocul.

— OK! strigă de departe veterinarul. Perfect cu masculul! Acum luăm de la capăt filmarea cu femela, dar schimbăm cadrul.

Plecăm cu toții spre lac. Ne așezăm la locurile noastre. Acolo, operatorul zice că ar fi bine să schimbăm peisajul, să filmăm de-acum înainte apa albastră a lacului, iarba verde a preriei și lupoaica albă, și-i cere veterinarului să iasă din cadru: vrea să mă filmeze singură cu animalul. Urmez ascultătoare indicațiile cameramanului și cobor spre mal. Lupoaica mi-a luat-o înainte. E mult mai puțin potolită decât masculul. Îmi pare chiar pornită, ca un clown în cutie, pregătit să sară. De cum mă vede, se apropie ținându-mă, mă salută o dată, de două ori. Stabiliserăm un contact în ajun, așa că rămân perfect destinsă; de altfel, nu simt nici o șovăire, nici o tensiune la ea, și-mi spun că are o fire mai curând exuberantă. La fel ca oamenii, fiecare animal are un caracter al lui. Mă las distrasă de peisaj, de forma stranie a lacului aceluia mic, dantelat cu degete de uscat ce păreau să prindă apa. Lupoaica intră în lac și înoată, iar eu mă apropii de mal ca s-o privesc. Mă vede, se întoarce, iese din apă și vine din nou către mine, cu urechile lăsate.

Mă așez în genunchi, pentru ca legătura să se stabilească mai ușor. Îmi sare pe umeri, cu urechile

tot lăsate, mă linge pe față – și dintr-odată, în timp ce-mi țineam gâtul aplecat spre ea, apropiindu-mi bărbia, aud un hârâit foarte agresiv și lupoaica mă prinde de gât, mă mușcă, mă lasă în pace, pleacă, se întoarce să mă mai atace o dată. Totul se petrece cu o iuțelă fulgerătoare, în numai câteva clipe.

De la prima mușcătură, m-am lăsat să cad la pământ și m-am ghemuit. Instinctiv, mi-am așezat cotul deasupra capului, mi-am acoperit urechea cu mâna și am închis ochii. Îmi simt răsuflarea, îi aud mârâitul, mă mușcă de cap, încearcă să-mi prindă urechea, dă de mână și îmi apucă arătătorul, din care mușcă feroce. Rezist dorinței automate de a mă ridica și-a o lua la goană, să scap – o catastrofă, întrucât fuga declanșează instinctul de vânătoare. Îmi încordez toți mușchii, simt un lichid încleiat, cald și greu curgându-mi pe față, aud țipete.

— Cum vă simțiți? Cum vă simțiți?

Două mâini puternice mă ridică și deschid ochii. Veterinarul, stacojiu la față, i-a pus un ham lupoaicei și o trage departe de mine. Soția lui aleargă spre noi și, la vederea ei, lupoaica e ca înnebunită, sare cu colții dezveliți, spumegă încercând s-o muște.

Veterinarul începe să urle:

— N-am mai văzut așa ceva!

Toată lumea e răvășită, mă înconjoară, tremură: cameramanul, producătorul, prezentatorul. Gâtul îmi sângerează, degetul mi-e zdrențuit, dar, datorită adrenalinei, pe moment n-am simțit nimic. Sunt dusă în casă și încep să resimt ricoșeul atacului. Capul mi se învârte, mi se face rău, mă prăbușesc pe canapea...

Nici astăzi nu știu cum am putut cânta, în aceeași seară, cu un șal în jurul gâtului ca să ascund pansamentele puse după o serie de injecții și cu degetul bandajat. Îmi amintesc doar că mă gândeam la Mica Sirenă când am interpretat *Burlesca* de Richard Strauss – fiecare notă îmi

trezea durerea în deget la fel cum fiecare pas ei îi ardea picioarele, îmi amintesc și sângele care mânjea claviatura când bandajul de la arătător s-a desfăcut.

În timpul celor cinci zile cât am mai rămas la Boulder – aveam încă două concerte de onorat n-am încetat să iau și să reiau de la capăt povestea, să revăd scena atacului. Eram șocată: dacă lupoaica ar fi mușcat mai tare, cum aș mai fi putut fi salvată, atât de departe de oraș? În peisajul acela accidentat, era puțin probabil ca un elicopter să fi putut ateriza. În același timp, încercam să deslușesc motivele accidentului. Anumite responsabilități îmi reveneau. Mai întâi, ar fi trebuit să refuz invitația: eram bolnavă, luam antibiotice, aveam o stare generală proastă, ceea ce lupii simt și-i sperie. Apoi, lupoaica în cauză era bătrână, avea nouă ani, n-o cunoșteam deloc și, văzându-i condițiile de captivitate, nu-i imposibil să fi adunat ani de frustrări. Voise să mă omoare? Nu: de asta eram sigură. Avusese ocazia: să-și încleșteze mușcătura, să își înfigă puțin mai adânc colții i-ar fi ajuns. Mai curând voise să-și afirme dominația: în același timp simțise probabil prezența masculului și adulmecase, pe cămașă, parfumul soției veterinarului, care o făcea să fie atât de agresivă. Fusesse un prim semnal sau nu? N-am aflat niciodată. Oricum ar fi fost, acționasem nesocotit oferindu-le încrederea mea dintru început celor doi lupi; toți etologii o știu: observarea și cunoașterea perfectă a animalelor sălbatice sunt indispensabile în vederea stabilirii unui prim contact cu ele.

Și dintr-odată mi-am dat seama de amploarea nemăsurată a șansei mele, începând din 1991. Niciodată nu-mi pusesem problema unui accident, sigură că sunt de neînvins, că dețin acea legătură naturală și imediată care-mi inițiasse întâlnirea cu Alawa și dăinuise cu ceilalți lupi. Am priceput, ca într-o străfulgerare, în ce măsură mă lăsasem

orbită. Fiecare împrejurare este unică, fiecare animal este unic – asemenea picurilor de apă ai lui Leibniz, nici unul nu seamănă cu altul, ceea ce dă și mai multă valoare fiecăruia.

Diagnosticul accidentului odată stabilit, am hotărât să-mi alung din memorie amintirea acelui atac, convinsă că e nevoie să trag concluziile de rigoare, dar mai ales să-l uit. Cu puțină voință, l-aș fi îngropat pentru totdeauna, însemna să dau dovadă de îngâmfare și să nu iau în seamă infinitele ocolișuri pe care o amintire știe s-o apuce pentru a ieși din nou la suprafață.

Într-o zi, în iarna ce a urmat zilei aceleia de vară în Colorado, făceam curat în adăpostul lupilor din Centru. Stăteam în spatele grămezii de trunchiuri de copaci care le îngăduie lupilor să se ascundă, ca să se arunce mai bine asupra prăzii atunci când vânează. Așadar, eram dincolo de mormanul de lemne, pe care Apache se cocoțase, stând în echilibru. Mă fixa cu o privire neutră. Am ridicat ochii spre el și, dintr-odată, expresia lupoaicei albe de la Boulder mi-a revenit în minte. Am simțit cum îmi îngheață sângele în vine și imediat, chiar în aceeași clipă, deși nu mă clintisem și nici un tremur nu mă cuprinsese, Apache mi-a simțit frica. Lumina din privirea lui s-a schimbat, ochii i-au devenit reci, duri; tot corpul i s-a încordat.

Inima a început să-mi bată nebunește; simțeam un disconfort teribil, eram agitată, prinsă în capcană de amintire și de spaimă. Încet, de la gât până la coadă, firele din blana lui Apache se ridicau unul după altul într-o creastă aspră, de luptă, cum se împodobește un șef indian cu penele de război. Atunci m-am îndepărtat ușurel de lup, mergând de-a-ndăratelea, atentă să nu-i întorc spatele. Apache nu m-a slăbit cu privirea, îngustându-și tot mai mult ochii, fosforescenți. Și-atunci când, în sfârșit, am ieșit din țarc și am închis poarta – din fericire, era foarte aproape Apache a

început să mârâie. Se așternuse umbra unei îndoieli.

În săptămâna care a urmat, n-am mai intrat în țarc. Știam că Apache m-ar testa, mai ales că era iarnă, prima lui iarnă; se găsea pradă unui flux hormonal neobișnuit, ca un adolescent, și trebuia să își fixeze reperele, să își ascută colții. Din fericire, timp de opt zile a nins din belșug și, la sfârșitul săptămânii, o pătură de nea superbă acoperise totul. Nici o adiere, cer limpede și aer înviorător: timpul cel mai iubit de lupi. Atunci am revenit lângă grilaj și l-am privit pe Apache. S-a apropiat cu pași mici și ochi ageri. Am reluat amândoi legătura în vechii termeni ai relației și niciodată încrederea mea în el și, invers, încrederea lui în mine n-au mai avut de suferit.

Nu am uitat incidentul din Colorado, nici catastrofa pe care a fost cât pe ce s-o provoc cu lupii mei. De fapt, mi-am reexaminat în adâncime relația cu animalele. Am înțeles, nu fără suferință, nu fără o anume renunțare, că ceea ce se petrecuse până la Boulder, simbioza acea perfectă, animalitatea proprie în armonie cu cea a lupilor erau perfect anormale, în sensul de în afara normei. Inconștiența mea, sentimentul rotund de invincibilitate, și uneori chiar de imortalitate, care era esența mea, imprimase propriilor gesturi o încredere care, în lumea animală, aparține doar celor dominanți. Însă nu eram lupoaică, ci numai o femeie, iar restul, tot restul, era doar privilegiu.

Aveam să reușesc, din acel punct, să restatornicesc *inocența* pierdută? Nu voiam să cred că propria relație cu viața sălbatică, ultimul și veșnicul meu sprijin împotriva dezamăgirilor lumii, putea să mă trădeze. Și-apoi, într-o fracțiune de secundă, mi-am dat seama că puneam problema în termeni incorecți. Cea mai greșită dintre concepții este să crezi că „dacă-l iubesc, mă iubește și el”. E o idee încântătoare, dar niciodată lucrurile nu se petrec în acest fel – deopotrivă prea

simplist și egocentric. Între oameni, la fel ca între oameni și animale, o legătură stabilită nu înseamnă și că ea este de-o anumită intensitate reciprocă – ori că va rămâne pentru totdeauna la fel trăită. Nimic nu este dobândit pe veci, nimic nu ni se cuvine și, cu cât relația cu celălalt e mai neobișnuită – și ce minunăție, ce raritate, ce privilegiu e legătura cu lupul –, cu atât ea este mai fragilă, imposibil de controlat.

Nu există rețete ca să eviți accidentele sau rupturile, însă episodul din Boulder m-a învățat o regulă de conduită pe care, de atunci, o respect când intru în țarcuri. Păstrez mereu în minte termenii lupului, ritmul și viziunea lui, nu pe-ale mele. Prietenia lui este un dar magnific, însă trebuie să-mi amintesc că-n cel mai bun caz lupul mă tolerează, chiar dacă o face cu entuziasm. Am învățat să-mi păstrez cea mai ascuțită vigilență, să fiu intens, cu toate fibrele, cu toate celulele nervoase, în momentul acela, de parcă mi-ar putea scăpa în orice clipă. Iar ceea ce e valabil pentru lupi e valabil și în muzică.

Bineînțeles, eșecuri mai există. Sentimentul de neputință poate apărea oricând și, odată cu el, căderea-n deznădejde. Atunci, trebuie să-ți amintești cu toate forțele ceea ce face suma întregii ființe proprii – nimic în sine nu alcătuiește un tot fără această scânteie, această pasiune, această scriptură: în cazul meu, lupii și muzica.

Iarăși bineînțeles, efortul de-a te implica în întregime în acțiune și-n gândire necesită o energie și o credință fără pereche – uluitoarea vanitate de a considera că putem ține un lucru, toate lucrurile, lucruri nenumărate împreună dar, fără energie și fără această credință, miracolul nu are loc, nu se înfăptuiește niciodată.

Și dacă nu mă întorceam?

Și dacă puneam punct la tot?

Și dacă mă stabileam aici pentru totdeauna, pe malul acestui lac, în parfumul suav de glicine și cu reședințe colorate ca niște drajeuri?

Găsisem în Como un mic hotel fermecător și, după zece zile, mi se părea că toată viața venisem să trag la el și că locuiam acolo de luni întregi. Avea un salon vechi mobilat cu fotolii învelite în pluș roșu, un șemineu în care ultimele buturugi din iarnă împrăștiu mireasma unui foc de demult și chiar un pian de care nu mă atingeam, deși purta semnătura unui bun fabricant. Aici luam cina fără legătura de groază pe care o întrețineam în mod normal cu hrana, grație sendvișurilor înghițite în mare grabă, intoxicațiilor alimentare atroce care nu-mi permiteau, palidă, să mă ridic din pat în hoteluri după șablon, reci și ostile.

Venisem aici să mă-nconjur de linii energetice, să scap de garniturile din ton, de maionezele gelatinoase, de cartofii prăjiți îmbibați de ulei răsfolosit, de tăvile cu mâncăruri cauciucate și insipide din timpul zborurilor. Aici, felurile de mâncare erau delicioase, *minestrone*¹⁴ - le — de neuitat și mă încânta ideea de demipensiune, de-a avea un loc al meu din sala de mese împodobită cu o grămadă de flori uscate și cu fețe de masă roz cu galben. În zece zile, am început să disting intensitatea exactă a murmurului din bucătărie, să recunosc zgomotele în spirală ce coborau pe casa scării, respirația astmatică a ascensorului micuț și scârțâitul fin al ușii glisante cu geam de la recepție. M-am gândit la Béatrice și la ce-mi spusese despre muzica intimă și particulară a orașelor. Hanul ăsta avea cântecelul lui aparte; îmi plăcea felul în care-l fredona și aroma puternică de cafea ce mă întâmpina atunci când coboram dimineața să iau micul dejun.

Și dacă nu m-aș mai întoarce? Gândul îmi dădea târcoale precum refrenul dintr-un cântec de grădiniță, versuri cărora le adoram absurditatea cuvintelor, „un șoricel verde, ce prin iarbă se pierde”¹⁵. Aveam să-l arăt acelor domni?

Și dacă nu m-aș mai întoarce? Atunci, aș rămâne aici, la Como sau în alt colț de Italie, în singurătate. I-aș ruga pe cei la care țin să vină să mă viziteze pentru câteva zile, câteva săptămâni, și totul ar deveni intim și luminos. Apoi aș dispărea iarăși, pentru mult timp, aș scotoci bibliotecile în căutare de partituri uitate, aș strânge pisicile și câinii fără stăpân, aș sădi copaci și flori, aș sări cu parașuta de pe culmi, aș fi perfect necunoscută și ușoară. Aș profita de asta ca să citesc așa cum devoram cărți altădată, cu poftă, teancuri întregi de romane sau de alte volume pe care acum le înghesuiam acasă și nu mai apucam să le deschid din lipsă de timp – timpul în sensul priceput de mine, în întregime gol pe dinăuntru și deșertat de preocupări îndeajuns cât să mă pot ghemui în el și să intru într-un alt ritm. Înainte să plec, îmi burdușisem valiza de opere diverse, Knut Hamsun și Stig Dagerman, Rilke și Shakespeare, *O mie și una de nopți* și un troian de poezie, veșnicul Hölderlin, Novalis din care degustam chiar în acel moment, pe malul lacului. Adusesem și ediții de buzunar din Verlaine, Apollinaire, Henri Michaux, prea multe tomuri ca să fie citite în trei săptămâni, dar îmi plăcea să mă joc compunându-mi meniuri de lectură, aperitive din câteva *Iluminări* rimbaldiene, sățioase bucăți proustiene.

Trăisem mult timp cu Tolstoi, petrecusem nopți nebunești cu Dostoievski, mă însoțisem cu romanticii germani în fugă și în delectare. Când eram istovită, sau când mă loveam brusc de răutate pură, găseam mereu scăpare-n cărțile mele: acolo, nici cei haini nu sunt meschini și nici vulgari, și foarte rar dai de neghiobi. Întotdeauna lectura îmi îngăduia să ating sublimul în tot: emoții puternice

sau viață vibrantă și pasionantă a inimii. Dar pe neașteptate, în ultimele luni, lectura fusese atinsă și ea de dezgustul de care-ntreaga-mi viață părea atunci lovită. Simțisem o înstrăinare de tot ceea ce, până mai ieri, îmi umpluse viața interioară. Astfel, ce altă fericire mai mare, de la sosirea mea în Como, decât foamea pe care cărțile mi-o potoleau? Și lăcomia asta mă încânta, fiindcă înainte de orice aveam nevoie de entuziasmele de odinioară, mai mult decât de întrebări sau de enigme.

La început, estimasem că voi rămâne la Como doar pentru câteva zile, însă farmecul hotelului, al orașului, atmosfera aceasta de refugiu și chiar de loc împrejmuit acționaseră ca un balsam. Lacul, lung și verde, ramificat, cu luciul apei tăcut și lin între pereții înalți. Muntele, pe care numai vântul și tălăngile unor turme însuflețite de curaj îl tulburau.

Îl regăsisem pe Franz Liszt în timp ce vizitasem grădinile și jocurile apei din Villa d'Este: cristal alunecând printre statui și printre pietre, printre iederă și alte soiuri de frunziș ușor și fantezist. Repezindu-se pe coastele aprige ale parcului până în lac, apa se-apropia în ale ei alcătuirii de împletiturile zorelelor, de răsucirile clematitelor, și atunci se răsfrângea, se înfoia, făcea creneluri și auzeam arpegii de pian, îl vedeam pe Franz Liszt ascultând cascadele și prefăcându-le într-o muzică unduitoare, urieșesc voluptuoasă. Gândul mă purtase și către alte castele de apă, cum găsești în Granada, ale cărei bazine-oglinzi vorbesc pe limba cerului. Granada, cu labirintice palate ce revelau pe neașteptate curți secrete, împodobite cu țâșniri de apă ce păreau ca niște perle pe lângă fântâni, muguri de carne.

Pe malul unde se înalță Villa d'Este, auzeai de asemenea neconținut clipocitul ramelor în sus și-n jos prin apă, șopotul luntrii, ca un suspin, glasul a tot ce trece și dispare, în timp ce în oglinda lacului lucrurile încetează să răsufle și odihnesc în extazul

nemuririi. Calmul mă învăluia, alinător, iar trupul i se încredința, nu cu lânzezeală, ci înclinat să se sprijine de aer, ca și cum singur văzduhul prin moliciunea lui, prin densitatea a ceea ce primea și a ce oglindea, era în stare să-mi susțină greutatea. Mă întindeam în adierea brizei și senzația era una cu totul nouă pentru mine, de obicei trezită în zori, legată de pian câteva ore după exercițiile de gimnastică și yoga. Aici, chiar și în timpul plimbărilor aurorale mă încerca senzația că ocup întreg spațiul, că îl îmbrățișez cu fiecare dintre pori, într-atât de puternic, că mă simțeam în chip miraculos nemuritoare. Și-astfel s-au scurs aceste prime zece zile la Como, sprintene și suave. Mergeam la piață pentru plăcerea culorilor și a glasurilor; îmi cumpăram fructe pentru excursiile pe care le făceam, aveam deja precupeții mei îndrăgiți, un bătrân știrb cu privire hâtră, un cuplu tare atent la cum și-mpodobește taraba, pe care potriveau fără încetare movilele de anghinare violet și buchetelele de flori de dovlecel. Rătăceam pe străzi și negustorii îmi adresau un *Buon giorno* răsunător. Eram acasă.

— Astăzi e târg de carte veche la Bellagio, mi-a zis recepționera întinzându-mi cheia camerei. Merită să vă duceți.

Am încuviințat ca să-i fac plăcere.

— Ați mai fost la Bellagio?

— Nu.

— E un sătuc în nordul lacului. Încântător. Și, dacă vă duceți, puteți să-l luați și pe nepotul meu, cu logodnica?

Așa se face că, în chiar acea după-amiază, am depus la intrarea în sat acest cuplu volubil de îndrăgostiți. Am început s-o iau încolo și înapoi printre măsuțe, fără să fiu prea concentrată: cărțile, neîndoielnic vechi și pesemne foarte rare, erau în mare parte scrise în italiană. Cu toate astea am întârziat ceva, sperând să dau de un volum foarte frumos despre animale, poate chiar unul despre

lupi, sau peste ceva partituri. Și dintr-odată, pe un suport cu rafuri bine aranjat, privirea mi-a căzut pe o copertă puțin îngălbenită, acoperită cu folie transparentă. Un titlu, Robert Schumann, cu chenar negru, un autor, Eugenie Schumann. Editorul era francez, așa că am deschis cartea la întâmplare și am dat peste următoarea afirmație, aparținând compozitorului: „Viitorul este un cuvânt mare”.

— Mai sunt și alte cărți în limba asta, mi-a zis buchinelul în timp ce-mi dădea restul. Am golit biblioteca dintr-o vilă maiestuoasă care aparținuse, cred, unor francezi.

Și omul mi-a arătat un teanc de cărți de odinioară, dintre care multe în legătură cu muzica. Erau despre Schumann, dar și un volumaș despre Clara Schumann, soția lui, despre Johannes Brahms, volume despre romantism. Le-am cumpărat pe toate, am adăugat o carte simpatcă de basme sufite și am pornit spre Como.

— Sunt foarte bucuroasă că mi-ați dat ideea asta bună! i-am spus recepționerei, a doua zi. Am găsit niște cărți care chiar m-au făcut fericită.

În ajun, înainte de a adormi, începusem să-mi răsfoiesc distrată achizițiile, cu gândul de a amâna lectura lor. Și-atunci o frază, apoi o alta, și încă una mi-au deșteptat atenția. „Sunt clipe în care muzica mă locuiește în întregime, în care nu mai există pentru mine decât sunete, astfel că mi-este cu neputință să transcriu ceva, orice”, mărturisește Robert Schumann, pradă văpăii entuziasmului. Pentru ca numaidecât să se îndoiască și să hotărască să plece într-o călătorie! Ca apoi să se întoarcă și să se apuce din nou de treabă. Și să fie copleșit iarăși de îndoială: „Lucrul cu pianul a mers foarte prost ieri, de parcă cineva nu mi-ar fi dat drumul la braț. N-am vrut să forțez. Neliniștea și întunericul păreau să fi împresurat ființele și cerul”. Există ceva care mă impresiona în chip aparte la Robert Schumann: efortul uriaș, continuu,

de a pecetlui, de a uni între ele crâmpeiele ce-l compuneau: visătorul în colțul lui, fluierând pentru sine, „fantast, încăpățânat, nobil și entuziast”, cel pe care himerele sângeroase îl frământă și care gustă, în orice zi, din cer și din infern, din îndoială, din exaltare și din ispita de-a renunța. Pe câteva dintre aceste personaje ale sale le și numise, de altfel: Florestan cel impulsiv, Eusebius visătorul, înțeleptul Raro. Era fiecare dintre aceștia, fără a fi cu-adevărat vreunul dintre ei. Doar muzica fusese în stare să-l adune.

Citeam, iar treptat un sentiment bizar se-nstăpânea asupra-mi – un fenomen de dedublare, un joc de oglinzi desfășurat în timp, de acorduri trăite în dincolo, de presentimente, de certitudine, de corespondențe între Robert Schumann și mine însămi, și iriși mi s-au răspândit în sânge.

Astfel, a doua zi, încă din zori, mi-am ales un loc ideal ca să citesc, ca să citesc pe săturate. Totul mă încânta în viața lui Schumann, până și paginile de melancolie profundă, de furtuni și angoasă, umorul și spiritul lui. Îi dedicase unei închipuie contese Pauline von Abegg primele variațiuni pe care le-a compus. Abegg? A pentru *La*, B pentru *Si*, E pentru *Mi*, G pentru *Sol*, la fel cum a făcut Rimbaud pentru culori, doar că pentru Rimbaud, poet, muzician și pianist, vocalele erau deja sunete.

Ah! Neastâmpărul iubirii și al inimii lui, cum mai vorbea el inimii mele! „Există oare un dans al secerișului care să fie secerișul însuși? Există oare un rostogol de foc al extazului amoros?” Întrebările acestea reînviau sub ochii mei, doar pentru mine, cu o actualitate așa de imperioasă, că îmi tăiau suflarea. Nu mă puteam împiedica să le traduc ținând seama de propriile îndoieli – „Există oare o muzică a vieții care să fie viața însăși? O muzică a extazului amoros?”.

Viața lui Robert Schumann și, în siajul destinului său, întrepătrunse într-atât de mult, că nu mai puteau compune decât o singură ființă, într-

atât de intens, că ar fi trebuit să moară împreună, viața Clarei Schumann, soția lui mai tânără, și a lui Brahms, discipolul încă mai tânăr, ridicaseră mereu această întrebare. Și dacă extazul amoros era muzica vieții care era viața însăși? Cei trei se iubeau. Se iubeau nebunește, iar dragostea lor a depășit și a învins distanța dintre generații. Mai mult de zece ani le despărțeau datele de naștere, cu toate astea aveau aceeași vârstă: a pasiunii și a geniului.

— Citiți un roman de dragoste?

Am tresărit. Un tânăr pe la douăzeci de ani, care ședea la măsuta de lângă a mea, profita de faptul că ospătarul îmi adusese un suc de portocale ca să lege o conversație. Vorbea franceză cu un ușor accent englezesc. Intruziunea lui mă agasa. I-am răspuns printr-o privire glacială și cu un:

— Da, vă deranjează cu ceva?

Expresia care-mi venea imediat pe buze atunci când cineva încerca să-mi violeze intimitatea. Contrar oricărei așteptări, în loc să-și ceară scuze ori să-și șteargă în liniște afrontul, necunoscutul a izbucnit în râs:

— În niciun caz! De multe ori, poveștile de dragoste mă plictisesc, dar am observat că textul e în franceză și chiar îmi place să exersezi limba asta.

Și a urmat altă cascadă de râs dezlănțuit:

— Doar nu v-ați gândit că eu... că încercam să vă agăț!

Am început să râd, la rândul meu. Nu exista vreo urmă de ambiguitate în cuvintele sale, ci simplă constatare rostită cu deplină inocență.

— M-am exprimat greșit, continua deja tânărul. Voiam să știu dacă toate cărțile pe care le aveți aici sunt scrise în franceză și, dacă da, să vă rog să-mi împrumutați una. Doar cât îmi beau cafeaua. V-o dau înapoi imediat ce hotărâți să plecați.

Mă uitam la el din ce în ce mai surprinsă, însă dezarmată de felul său direct de a se purta.

— Dacă doriți, am o culegere de basme sufite.

— Perfect! Perfect!

Fără o vorbă în plus, a luat volumul pe care i l-am întins și numaidecât, sorbind din cafeaua-i foarte lungă, s-a adâncit în lectură. La fel și eu, pe dată absorbită de cartea mea.

Robert Schumann o iubise cu pasiune pe Clara și pentru ea suportase intrigile, șiretlicurile, manevrele necinstite, defăimarea pe care Friedrich Wieck, tatăl iubitei lui, le urzise preț de cinci ani. Cinci ani de descurajare a lui Robert Schumann, să nu i-o fure pe cea care-i era capodopera, pe care o pregătea de când împlinise patru primăveri, precum Leopold Mozart pe fiul lui. Wieck făcuse din fiica sa o interpretă desăvârșită, ovaționată de cei mai mari muzicieni – Liszt, Mendelssohn ori Chopin. La paisprezece ani, Clara compusese primul ei concert. Un muzician fără situație, instruit, pradă celor mai mari teribile schimbări de dispoziție, avea să depărteze, oare, geniul acesta de la cariera fabuloasă care îl aștepta? Avea să alunece Clara în anonimat, avea să-și ruineze rodnicele daruri, după anii de studiu și disciplina de fier pe care tatăl i le impusese?

Friedrich nu-și luase măsuri de precauție față de Robert. La urma urmei, atunci când acest elev talentat de optsprezece ani, trimis la el de o bună prietenă și influentă protectoare, trecuse pentru întâia dată pragul familiei Wieck, cu scopul de a-și îmbunătăți tehnica pianului, Clara împlinise doar nouă ani. Copilă, Clara îl admira pe acel băietan uneori neguros, alteori vesel, cu ochii uimiți ai unei surioare privindu-și fratele mai mare. De unde ar fi putut ghici Friedrich că, după câțiva ani, când Robert avea să plece să călătorească și să studieze Dreptul, tânărul va ridica ochii cu inima tulburată de dorință spre fata de șaisprezece ani cu privirea albastră ca azurul? Când Wieck a înțeles că și comoara lui căzuse pradă înflăcărării dragostei, era

mult prea târziu. Clara iubea și i se răspunsese cu iubire. Fata iubea așa cum se iubea în vremea aceea, într-o căutare a absolutului. Și cel pe care îl iubea devorase operele lui Jean Paul, pe care tinerii contemporani îl gustau ca pe o liturghie tainică, citindu-l cu venerația demnă de-un cavaler în fața Graalului. Robert Schumann își făcuse un idol din acest scriitor; se cizelase în asprimea lumii lui și căpătase o putere de transfigurare a universului întreg, pe care-l concepea asemenea unui concert mistic.

În inima lui, refuzul tatălui era numai o invitație de-a depăși obstacolul și de a-l sublima. Suferința era aerul lui, iar cucerirea iubitei – hotărârea-i de nestrămutat. Cum să renunțe? Își găsisese muza, efigia feminină prin excelență, pe care semenii săi întru geniu o căutau din răputeri, o căutau cu prețul vieții. Femeia iubită era acest veșnic Altundeva, de care îi lega un dor sfâșietor. Schumann, care scria, Schumann, care visase îndelung la o carieră literară, era capabil, oare, cu gândul la confracții lui, să trădeze încrederea Clarei și să capituleze? Îl avea în minte pe Novalis, logodit cu Sophie von Kühn, stinsă de fragedă, la cincisprezece ani, plăpândă și palidă între buclele ei aurii, care trecuse în moarte sub ochii iubitului său. „Disciplina mea preferată poartă, de fapt, același nume ca logodnica: Sophie (Înțelepciune)”, scria despre ea Novalis, care va purta cu sine iubirea aceasta orfană în toate căutările sale, căutări de profunzimi, în beznă și-n prăpăstii. Din care pricină va și muri la douăzeci și nouă de ani. Dar Heinrich von Kleist? Kleist înfriguratul, care-și închinase viața propriei morți, căci nu suferea inechitatea, cu condiția ca marea călătorie să se petreacă-n doi, după aceeași ultimă suflare, pe malurile unui lac. Așa a și murit, alături de o tânără, cerneala cuvântului său de adio abia uscată: „Adevărul este că nimic nu-mi putea fi pe plac în lumea asta”.

Putea, oare, Robert Schumann să renunțe la Clara fără a se năruși, la fel ca Hölderlin după ce a fost despărțit în chip necruțător de iubita lui „Diotima”, Susette Gontard? Ea îi scrisese cu câteva zile înainte să moară și înainte ca Hölderlin să se cufunde în tenebrele propriei nebunii: „Viața-i atât de scurtă și mi-e așa de frig, dar, dacă-i retezată așa curând, se cuvine oare să ne jucăm astfel cu ea? Spune-mi, unde ne vom reîntâlni, suflet drag mie, unde putea-voi să-mi găsesc odihna? Tot ce aș face împotriva iubirii ce-o nutresc mi-aduce simțământul că mă pierd și că mă nimicesc”.

Secolul își atingea zenitul, femeile-i țineau isonul. Înalte și frumoase, zeițe ale grației și spiritului, intraseră și ele în această repudiare a urâteniei, a banalității și a ipocriziei, pe care o cânta romantismul. Și ele voiau Misterul. Clara, stând dreaptă în lumina dragostei, respira și ea același aer. Cine fusese înaintea ei? Karoline von Günderrode, zăcând pe malul înverzit al Rinului, înjunghiată-n inimă de propria sa mână, Ofelia cea albă ce alesese moartea decât amărăciunea din iubire. Frumoasa Bettina Brentano, izvor de inspirație pentru Goethe și Beethoven, scriitoare și prietenă entuziastă a lui Karoline, pe care o implora: „Trăiește, tânără Günderrode, tinerețea ta e tinerețea zilei, ceasul din miez de noapte îi dă putere”.

Clara și Robert se doreau. Se promisese unu celuilalt și nimic, nici urzelile lui Friedrich Wieck, nici vorbele rele, nici ponegririle pe care acest tată abuziv le va fi răspândit pe seama elevului său, nu i-a îndepărtat unul de altul. Ca să se poată căsători într-un sfârșit, au fost nevoiți, cu toată mâhnirea Clarei, să-l defere justiției pe Wieck.

*

Pentru o clipă, mi-am părăsit lectura și am băut câteva înghițituri din sucul meu de fructe. Ocazie cu care am tras cu ochiul către vecinul meu. Basmelor sufite îi captaseră întreaga atenție, așa că-l puteam cerceta mai bine. Avea un profil frumos; conturul obrazilor purta încă pecetea copilăriei. Chiar credea ce-mi spusese despre iubire? Avea oare suficiența oamenilor moderni care considerau că apucaseră lumea în cleștii științei și că explicaseră universul printr-o teoremă rațională? Mă gândeam la întrebările care frământaseră spiritul lui Robert și-al Clarei Schumann, al lui Johannes Brahms și-al tuturor creatorilor din veacul lor, la revolta lor premonitoare în fața lumii reci și științifice pe care o întrevedeau, la cererea lor fierbinte ca miraculosul, întreg miraculosul, până la minunea ființării omului în lume, să fie esența destinului nostru, sensul istoriei noastre. Ce adusesese progresul tehnicii, dacă nu însăși groaza? Și ce este, oare, mai cu neputință de împăcat cu iubirea, ca tocmai groaza?

— Ce aveți mai precis împotriva iubirii? am început pe neașteptate.

Tânărul a tresărit, la rândul lui.

— Tocmai citesc un basm splendid; cred că am să mi-l transcriu.

— Nu mi-ați răspuns.

A râs iarăși.

— Îmi pare rău, nu intenționez să vă jignesc, dar nu suport romanele siropoase. O să mă contraziceți cum că acolo nu-i vorba de iubire, ci de dulcegărie.

— Într-adevăr, vă contrazic.

Îi vorbisem pe un ton sec, conștientă de nepotrivirea întrebărilor mele, de supărarea-mi

iscată din senin și, deopotrivă, fără să pot să mi le înfrânez.

— Îmi pare rău încă o dată. Nu știu să existe vreo altă formă de iubire.

„Cât te plâng!”, am fost pe cale să-i spun, dar, în definitiv, cu ce drept, cu care autoritate? Să nu ne aventurăm, mi-am zis. O înălțare din umeri, un surâs complezent se potriveau în chip de concluzie.

Să ne întoarcem la citit, și eu, și necunoscutul, fiecare în partea lui. Și într-un sfert de oră, gata! La revedere, sau mai curând adio.

— Nu mă înțelegeți greșit, a reluat el numaidecât, eu n-am dat de altă formă în literatură ori în filme, nici nu mai vorbesc de pictura contemporană! Acolo, descopăr dorința, descopăr posedarea, plăcerea, sexul și chiar iubirea de sine: fascinația propriei persoane, narcisismul dus până la autodistrugere. Găsesc deopotrivă și țiipătul, angoasa, singurătatea. Însă iubirea? Iubirea cu I mare. Mă tem că a ieșit din modă și, stând bine și cântărind, mie-mi convine așa: secolul nostru a inventat niște manuale excelente pentru practicarea formei sale contemporane.

— Spuneți lucruri atroce.

— Însă adevărate. La fel ca lumea.

— Și stați cu brațele încrucișate?

Ne priveam cu asprime, amândoi conștienți de ciudățenia acestui dialog, de ivirea lui neașteptată în aerul blând al acelei dimineți italiene.

— Mă mulțumesc cu ce-mi oferă viața.

— Și cu ce anume, dacă, după dumneata, iubire nu mai e? Cu ce te mulțumești?

— Cu faptul că nu sufăr, și e deja fantastic dacă ajung aici. Nici dureri de dinți, nici de inimă. Am aspirină și niscai psihotrope. Nu văd de ce mi-aș căuta bebele.

— Și e mulțumitor numai atât?

— Numai atât? Lumea e un supermarket uriaș și toți de pe planetă visează să-și facă de-acolo cumpărăturile! Eu, unul, am norocul să fi intrat în magazin. Împing căruțul și n-am decât să mă servesc: un job bunicel, haine ușoare, vacanțe minunate. Nu-i responsabilitatea mea că produsul Iubire lipsește din raioane.

A inspirat profund înainte de a continua:

— Și nu-s vreun ins cu caș la gură, cum spun cei mai înaintați în vârstă, nici vreun tânăr idiot. Doar puținică luciditate, vă rog, și dacă dumneavoastră vedeți în ea cinism, cu-atât mai rău. Deschideți ochii și uitați-vă în jur. Iubește cineva? Și, chiar dacă există cineva care iubește, unde e răsplătită dragostea? Spuneți-mi, ce se admiră mai tare, înșelătoria, puterea, sau Bunătatea? Ba chiar aș zice să vă întrebați : sunt Bunătatea sau Iubirea considerate dovezi de istețime? Nu căutați prea mult răspunsul, e nu.

— Aproape m-ai convins, dar n-ai dreptate în întregime. Nu din pricina faptului că nu-i așa de răspândită a ajuns să nu mai fie prețuită. Iubirea a avut dintotdeauna nișe, domenii ale ei de rezistență.

Urma să îi citez muzica, poezia, arta, compasiunea, generozitatea, dar mi-a luat-o înainte cu:

— Și-atunci? Nu înțelegeți cât e de gravă situația în care vă aflați – spun „vă” pentru că eu, unul, am treaba mea. Iubirea cere din partea fiecăruia s-o fi citit, s-o fi văzut, s-o fi admirat în exercițiu înainte ca omul să-nceapă, practic, să iubească, sau se va manifesta în forma ei cea mai frustă, cea mai slabă în raportul care ar trebui, tocmai, să rămână cel sublim prin excelență: cuplul. Iubirea, oamenii o hrănesc dintr-o experiență amoroasă căreia noi singuri îi dăm zvâc. Altfel, rămâne o vorbă găunoasă și știți care e soarta vorbelor ăstora: sunt ca pieile de șarpe abia lepădate. Se zbârcesc. Iubirea cu I mare

trebuie să preexiste iubirii. Dar cum s-o facă? Se-ntâmplă că ne-a secat deja dragostea de lume. Nu mai iubim nici viitorul, nici ziua de mâine. Se poate iubi în lipsa crezului acestuia, fără această încredere? Nu-l mai iubim pe celălalt, de care ne e frică: ați văzut oamenii din autobuz, din tren ori din metrou? Nu mai vorbește nimeni cu nimeni, fiecare își strânge geanta pe lângă sine, se-ncheie la nasturi până-n gât. Celălalt e frica mea de mine. Ne este frică și de cuvinte, care nu mai au dreptul să numească. Atunci, a cui e vina?

— A dumitale! A tuturor celor care îți sunt asemenea! A tuturor celor care cocârjează I-ul de la Iubire și care chiar o scriu fără majusculă. A tuturor celor care nu încetează să se descurajeze în fața piedicilor.

— Ușor. Prea ușor. Mai ales pentru dumneavoastră, sunteți frumoasă, viața nu pare să fi fost crudă cu dumneavoastră. Vreți să dați cursuri de iubire pe malul unui lac, iar dacă am calcula venitul celor din zonă, s-ar strânge destui bani cât să fie plătite datoriile vreunei țări sărace. Mai degrabă întrebați-vă de ce ne-am îndepărtat de lume și de iubirea cu care îi suntem datori. De ce-am devenit, oare, cei mai buni prieteni ai morții?

— „La ce bun o lume modernă, dacă-s inventate asemenea otrăvuri?”¹⁶, zice Rimbaud, i-am replicat însuflețită. Și înțeleg aici: profitul, puterea, războiul, egoismul, drogurile, zeflemeaua, umilirea, multele și necruțătoarele violențe din viața la birou. De unde cinismul ăsta stupefiant? La vârsta ta?

— De ce „la vârsta mea”? Am vârsta secolului meu. Am grijă să nu mă risipesc în deziluzii grave. Și, dacă e să te gândești la coșmarurile pe care idealiștii le-au adus pe lume în ultimul timp, de preferat e să fii cinic mult mai de tânăr.

— Tocmai ai spus tu însuși că Iubirea trebuia să existe dinainte.

— Cu siguranță, cu siguranță. Însă m-apucă mila! Biata iubire, împovărată peste poate cu toată omenirea! Șase miliarde de indivizi. E mult, până și pentru ea.

— Sunt șase miliarde de speranțe, de posibilități pentru ea să renască.

— Acum, deja nu mai știe unde să stea, unde să doarmă noaptea, la ce masă să se întrezeze. Demult, în fiecare cerșetor se ascundea un înger, poate. Și-n mâna lui întinsă îl zăreai pe Dumnezeu, îl presimțeau până și în privirea nerodului din sat Demult, bătrânețea înduioșă. „Bunicul, bunica” aveau într-însele parfumul de mimoză. Astăzi, numai în Africa „bătrân” mai e un compliment. În prezent igiena a învins: cerșetorii – la ajutorul social, bătrânii și nebunii – la azil, bolnavii – în temnița rușinii Igiena a învins iubirea. Curând o să aibă pretenția să învingă și moartea, și ăsta-i răul pe care ni-l doresc.

Am clătinat încet din cap.

— Așadar, nu crezi în nimic?

Necunoscutul nu mi-a răspuns îndată. Cu un gest al mâinii, a chemat un ospătar care trecea printre măsuțe, a cerut un suc de portocale pentru mine, pe care l-am refuzat, iar el și-a mai luat o cafea. Două propoziții, două gesturi, și-și recăpătase aerul tineresc, nepăsător și zâmbetul ce atenua argintul-viu din propriile vorbe.

— Vă interesează dacă cred în Dumnezeu? Nu știu. Dar nu simt nici o grabă, nici o nevoie să cred în el.

— Nu te rogi niciodată?

Nu. Am uneori dorințe. Îmi doresc unele bogății. Dar să mă rog...

Câteva clipe a rămas pe gânduri.

— Poate că, dac-aș fi fost învățat să mă rog în genunchi în iarbă, în freamătul pădurii, aș fi crezut. Dar într-o biserică... Mare greșeală, biserica asta: în loc ca ruga să fie lăsată să se reverse peste tot, să înverzească lumea, să-și poarte pașii pe

toate cărăruile, i-au fost puse hotare: o oră din săptămână, un loc anume și un grup.

Nu am răspuns nimic.

— Și, de altfel, mai există Dumnezeu? a continuat tânărul. Dacă a existat vreodată... Mă tem că a avut aceeași soartă cu Iubirea, întrucât se pare că sunt de-același soi. Am să vă fac o mărturisire – și coborî glasul, aplecându-se spre mine —: câteodată, mă întreb ce i-a făcut mai mult rău lui Dumnezeu, iubirea sau moartea?

S-a întrerupt, cu un gest sec a închis iarăși cartea cu basme și mi-a întins-o:

— La pagina 96 începe o poveste pe care trebuie s-o citiți. Chiar trebuie.

— Pleci?

Și-a împins șezlongul ca să se instaleze în fața mea și a potrivit umbrela. Soarele, deja sus pe cer, ardea cu hotărâre.

— Nu, mă așez ca să continui conversația fără să mă aleg cu torticolis ori cu arsuri. Și chiar vă propun să comand o pizza înainte să se aglomereze. Îmi permiteți să vă invit?

7

— Pot să vă pun și eu o întrebare? a început iarăși Necunoscutul, odată făcută comanda.

Și, fără să-mi aștepte încuviințarea:

— Credeți că fiecare ființă omenească e înzestrată cu aceeași capacitate de a iubi?

Am tresărit, aproape indignată.

— Sigur că da!

— Atunci, de ce toată această ură din jurul nostru? De unde răutatea asta?

— Dumneata singur ți-ai răspuns mai devreme. Iubirea trebuie să preexiste. Unii oameni primesc valuri-valuri de când vin pe lume, înveșmântându-se apoi în armonia de care sunt

înconjurați: o priveliște, susurul cântecelor de leagăn când se cufundă-n somn, frumusețea vorbelor rostite de părinți. Alții deschid ochii spre suferința lumii, înconjurați de urâtenie și de duhoare, de țipete.

— Nu este, deci, un dar?

— Nu! Sau e un dar pe care îl avem cu toții, în care stă întreaga noastră omenie. Cu toate astea, nu e o cale simplă și nici vreun drum care coboară lin, presărat cu petale de trandafir. Ba dimpotrivă. Are niște cerințe, niște constrângeri. Iubirea gândește, întreabă, silește la dialog, la rigoare, la cea mai multă dreptate.

— Îi faceți un portret sufocant.

— Da, dacă Frumusețea e considerată sufocantă; darul care te asfixiază. Dar nu cred că poate fi *gândit* astfel.

O clipă, mintea mi-a zburat la Profesor, la Béatrice. Vorbele lor, alegerile lor contraziceau magnific pesimismul Necunoscutului meu.

— Iubirea nu te înfășoară c-un garou, din contră: ea eliberează, am reluat. Ea este căutarea mai mult sau mai puțin lucidă, mai mult ori mai puțin consimțită care conduce pașii fiecăruia. Ea e adevărata și singura cunoaștere posibilă a unei lumi care nu mai suportă o alta și care și-a pierdut toate făgașele ce o conduc la ea.

— E rândul dumneavoastră să vedeți lucrurile sumbru.

— Ba nu! Cred sincer în iubire, în puterea ei. Cred că iubirea e amintirea Paradisului, ultimul-i zvâcnet în memorie, reminiscența lui. Fiindcă paradisul l-am pierdut mai întâi, apoi l-am dat uitării. Dar el e-aici. E sufletul.

— Ce mai rămâne din el, pradă uitării?

— Ceea ce avertizează cu privire la o lipsă – acest spațiu căscat în ființă pe care absolut nimic nu-l poate umple. Pentru iubire, uitarea este ca umbra pentru trup, cea care o dublează: fantomă și deopotrivă proiecție. Iubirea e o uitare care își

amintește; uitarea – o memorie care, în virtutea legăturii cu eternitatea, lasă o urmă – acea amintire gingașă și alunecoasă ce ne străbate uneori și care ne cufundă în plenitudine, în extaz. Când iubesc, mi-aduc aminte de Paradis.

— Și când iubiți?

Am zâmbit larg.

— Uite o întrebare deloc grea. Mi-ar plăcea să spun întotdeauna; răspunzând cu mai multă modestie, voi spune în fiecare ceas. Aproape în fiecare ceas. Cu însuflețire și ușurință în muzică. La fel în mijlocul naturii, cu diademă de stele deasupra mea. În muzee – ele-s bisericile maiestruoase în care Dumnezeu primește încă pe cine vrea să îi vorbească.

— Găsești iubirea la muzeu?

— Iubirea e peste tot unde e arta. Artă subîntinde dragostea. Când oamenii cred în Ea, mă refer la Iubire, ei bine, operele lor se pătrund miraculos de existența ei. Ai admirat frescele lui Giotto? Privirea reginei din Saba, la Arezzo? Ai ascultat *Variațiuni Goldberg* de Johann Sebastian Bach? Artă spune ceea ce cuvintele, care nu știu tot ce există, care nu știu să cuprindă în întregime ceea ce ființele resimt în adâncul inimii lor, nu pot să exprime mereu. Artă vorbește pe limba inimii pentru că ei i se adresează. Există o putere mântuitoare a artei: ea reînnoiește religia – această verigă spre Iubire, căreia îi mai putem spune pe celelalte nume ale sale: creație, bucurie, compasiune. Mai devreme, ai evocat noile odrasle născute din unirea inteligenței cu răul. Artă preschimbă inteligența în iubire intuitivă, fiindcă puterea artei este puterea prin excelență, iar forța ei – o frumoasă speranță. Artă îmi face sufletul nețărnut.

Pentru a doua oară în ziua aceea, cuvintele Profesorului au ieșit la lumină în vorbele mele. Dintr-odată, am cuprins tot sensul din ce voise să-mi spună: „Să deveniți viața fără sfârșit a muzicii”.

Împăturisem cu multă grijă scrisoarea de la el, pe care o așezasem la loc sigur în geantă, alături de cutia muzicală, atunci când am ajuns la Como. Ideea de a rămâne aici, de a renunța nu se împăca deloc cu ce scria în epistolă.

— Muzeele, arta, natura, de acord, foarte frumos, dar iubirea Celuilalt, pentru Celălalt? Trupul iubirii, brațele, umerii, gura, mâinile ei?

— O, bineînțeles! O, desigur! Iubirea splendidă. Dar și Iubirea-Lumină. Romeo și Julieta mai degrabă decât Tristan și Isolda.

— De ce?

— Fiindcă iubirea dintre Tristan și Isolda este fatalitate, căutare fără astâmpăr ce năzuiește către noapte și nu-și poate găsi împlinire decât în moarte. Din acest mit s-a născut iubirea-pasiune care venerează suferința și tinde spre năruire, care se hrănește din absență, din himere și care idolatrizează piedicile. Eu, una, doresc iubirea fericită care ne cere să-i oferim celuilalt libertatea pe care am adus-o la lumină din fântâna iubirii lui. Iubirea așa cum o cântă Rilke: „Căci asta-i vina, de-o are cineva: / libertatea celui iubit să n-o sporească / cu toată libertatea ce o găsește-n sine. / Avem, unde iubim, numai atât: / a lăsa pe cellalt; căci a ne ține / ne pare-ușor și nu trebuie-nvățat”¹⁷. Tocmai în progresia aceasta a fluxului, a bucuriei, a împărtășirii este iubirea imperativ absolut. Trebuie să oferi, niciodată să seci de viață. Dar, ca să evocăm iubirea de felul acesta, nu putem decât să lăsăm cuvântul poezilor.

— Cum ar fi?

— Samuel Beckett: „Ochii-i i s-au deschis și m-au lăsat să intru”¹⁸. Henry Miller: „Nu mai privesc în ochii femeii pe care o strâng în brațe, ci înnot prin ea, cu capul și brațele și picioarele, și văd că dincolo de orbitele ochilor se întinde o zonă neexplorată, o lume a viitorimii unde nu mai există nici o logică. [...] Acest ochi fără de sine nici nu

revelează, nici nu luminează. Lunecă de-a lungul liniei orizontului, un călător fără popas, dezorientat. [...] Am dărâmat zidul creat de naștere și linia călătoriei e acum rotundă și neștirbită [...]. Întregul meu trup trebuie să devină o rază de lumină constantă [...]. De aceea îmi astup urechile, îmi închid ochii, îmi pecetluiesc gura. Dar înainte de a redeveni om, voi exista probabil în chip de parc”.¹⁹

Am făcut o pauză și Necunoscutul m-a întrebat cu glas întretăiat:

— Dar dumneavoastră, dumneavoastră ce-ați spune, o părere *personală*?

Am râs.

— Nimic! În iubire, la fel ca în muzică, tăcerii îi las locul cuvenit. Tăcerile acestea trăite în chip absolut care compun Clipa și care, așadar, devin mai mari ca timpul, mai mari decât eternitatea: ele îi simt iubirii chiar elogiul.

A clătinat din cap, a încruntat din sprâncene. Rămăsese oare fără replică? Sub soarele arzător al miezului de zi, simțai aerul luând foc și umbra, catifea indigo. Ospătarul ne-a adus fiecăruia câte o pizza mare. Pulpa roșiilor parfuma suav oreganoul și-mi redeștepta duioșia mamei, când gătea în vremea copilăriei mele. Am gustat amândoi din pizza fierbinte.

— Dar tot discursul ăsta, a început el dintr-odată, aproape mânios, și un rid îi brăzda fruntea tânără, frumosul dumneavoastră discurs despre Iubire, ce mai valorează el când Celălalt te părăsește? Când cel pe care îl iubești nu te iubește, ori nu te mai iubește? Când moartea vine ca un fur și îl răpește buzelor tale? Ce mai ziceți atunci despre renunțarea pe care iubirea o poartă în sine, când pierderea, pierderea fără leac lovește? Recunoașteți că pentru o ființă, una singură, pentru a fi-ntr-o clipă numai, încă una, am da toate muzicile și cuvintele și tronurile și culorile cu totul, făcute pachet în cosmosul împăturit în patru,

cosmosul revenit la propria realitate: bucata de mătase neagră a unui oarecare iluzionist. Atunci, rapid, faci bine și împachetezi bagajul, uite că s-a sfârșit, la naiba cu înălțimile artistice și laurii, să nu mai auzim de ele, doar ea să se întoarcă! Să se întoarcă pentru totdeauna ființa de lumină, unică, și farmecul ce-o însoțea precum un cântec lin inimitabil și pe care nimeni nu-l va mai îngâna, felul acela de a-și lăsa pe spate capul când râdea, de a îmbina copaci și păsări în cuvintele rostite, o notă, fire de iarbă, o vorbă dichisită, care îi compuneau discursul și, astfel, o specie cu totul străină, cum zicem despre o limbă; acea ființă de iubire incarnată, care-și scria viața cu stil, cum spunem despre o carte, singura căreia poetul pe care iubirea l-a născut în noi i-ar putea zice: „Cu un pas de-al tău, îi ridici la luptă pe noii oameni și-i faci să pornească la drum”²⁰

. Eu, unul, pentru ea, să se întoarcă, pe-acest crâmpiei de cer dau infinitul. Dumneavoastră nu?

Mă înfrunta, cu ochii scăpărând de suferință.

— Da, poate, probabil, dar ăsta ne este destinul, să nu putem să facem asta. Destinul nostru, și mântuirea lumii. Tragedia în numele purității întotdeauna a adus pe lume numai nefericire.

— Și-atunci lăsați brațele în jos și vă-mpăcați cu soarta? Nu înfrunțați fatalitatea? Nu încercați să recâștigați absentul?

— Cei dispăruți sunt în infern. Să-i cauți înseamnă a accepta să te cobori acolo. Dar libertatea noastră nu în infern rezidă.

— Ce libertate? Ce libertate ne rămâne, oare, atunci când suferim, când pierdem pe cineva?

— Puterea poeziei. Să-ți depășești durerea. Aici e cântecul măreț al lumii.

*

* *

Ne-am despărțit, eu și Necunoscutul, fără ca tensiunea pe care discuția noastră o ținuse să se domolească. Fără să vreau, îi răscolisem suferința. L-a tulburat până s-a ridicat de la masă, pe care nu a terminat-o.

Capitulase în fața ei și, în durerea lui, probabil mă ura. Încercasem să-i mai spun că tocmai Infinitul este cel care dă măsura iubirii. Nu ceea ce primim, ci ceea ce oferim, nu la ce năzuim, ci la ce renunțăm, până și la îmbrățișările neroditoare, și-atunci, ca să-l conving, i-am citat un ultim poem de Gherasim Luca, al cărui adevăr violent m-a bulversat întotdeauna:

*Miros părul iubitei și totul se reinventează.
Dacă executând acest act simplu;
A mirosi părul iubitei, nu ne punem în joc viața,
Nu angajăm destinul ultimului atom din sângele nostru
Și al celui mai îndepărtat astru,
Dacă în acest fragment de secundă
Când executăm pe trupul iubitei indiferent ce,
Nu ni se rezolvă în totalitatea lor întrebările, neliniștea
Și aspirațiile noastre cele mai contradictorii,
Atunci iubirea este într-adevăr,
Așa cum spun porcii,
O operațiune digestivă²¹
Prin care se perpetuează specia.*

I-am mai spus că nu trebuia să facă din pierdere un secret, din suferință — o armă. Că trebuia să învețe să iubească fără amintiri, fără fantasme, dar mi-a replicat, aproape amenințător, că eu strălucisem în arta de a tăcea, de-a mă ascunde în spatele cuvintelor. Și iarăși s-a ferecat în chinul lui.

Cum să-i explic, atunci, că nu trecusem sub tăcere nimic, ci spuseseam totul? Că viața mea, întreagă, era la vedere, că alesesem să iubesc în lumina amiezii. Că nemaivând nici un secret, nimic de ascuns, pictați fiind în culorile lumii și lucrând orice sub lumina crudă a zilei, numai atunci devenim noi înșine o taină. Taina cea mare este atunci când nu mai ai nimic de tănuit și, astfel, nimeni nu te mai poate descoperi.

Atunci, totul devine mister.

Mi-ar fi plăcut să-l lămuresc, dar orice cuvânt în plus care vorbea despre iubire i-ar fi ars inima, și înainte o lăsase pradă focului atât de mult. Cu toate astea, ne-am luat la revedere fără grabă, cu un zâmbet și un schimb, înapoindu-mi cartea, el m-a rugat să citesc basmul sufit de la pagina 96, iar eu i-am dat adresa lui Béatrice.

— Promite-mi că vei merge la Assisi în zori, să intri pe porțița mănăstirii, cea vopsită cu verde, din spatele grădinii, dintre ziduri acoperite de micsandre. E acolo cineva care domnește peste cireșe și condurași. Spune-i că vii din partea lui Hélène.

— Ce are să-mi zică?

— Dumitale, nu știu. Dar știe tainele copacilor. Poate ți le va face cunoscute.

După încă o privire, am plecat cea dintâi, geanta cu cărți legănându-mi-se pe braț.

Ideile îmi clocoteau în cap, stârnite de ceea ce-mi spusese Necunoscutul. Cu ce drept îi vorbisem despre iubire dacă, în același timp, la rândul meu o ocoleam?

Necunoscutul dezgropase, din adâncul învălmășelii și trândăviei mele, enigma și toate întrebările. De zece zile, continuam să șovăi aproape de renunțare, dar el trezise la viață mai multe: pe Béatrice, scrisoarea, cutiuța muzicală și pe Hans Engelbrecht, și am zâmbit la gândul că, trimițându-l pe Necunoscut la Assisi, s-o întâlnească pe Béatrice, tocmai mă folosisem de-

același subterfugiu la care apelase Profesorul în cazul meu.

Am urcat pe un vaporeș ca să merg pentru ultima oară la Villa d'Este, să citesc basmul. Lacul avea efectul alinător al blândeții, îmbrățișarea valurilor lui furișă în urechi vraja somnului, a nemuririi. În răstimpul acestei scurte, repezi și magice călătorii, am contemplat priveliștea și, ca la Veneția, am știut dintr-o străfulgerare să descifrez ce avea să-mi spună.

La Veneția, în care elementele se inversau și-și răspundeau, mișcarea continuă a apelor și-a cerului povestea viața, fluxul, schimbul și-mi aducea aminte durata mea interioară, în ce măsură propria finitudine îmi făcuse din trup o clepsidră de sânge. Aici, totul era încremenit și umbrele ușoare ale munților, pâclă fină, coborâte deasupra lacului păreau *ignis fatuus*, flăcările albastre ce dansează pe comori. Sub apa înghețată adăsta moartea, atât de-aproape, și-și putea lua o-nfățișare ademenitoare, cu alge-n glas când își șoptea chemarea. Mâna mea ce atârna în apă a prins să îi desfacă două buze, iar ea mi-a spus cântecul său: „Nu-s nimic altceva decât acest imens cuprins lichid, simplă străbateră de aparențe, dar atât de-aproape, de-aproape, și de înlăturat cu neputință”.

M-a cuprins un fior, câteva cuvinte citite nu mai știam unde ivindu-mi-se în minte: „Este deja mult mai târziu decât ați crede”.

La Villa d'Este, m-am instalat comod pe terasă și am deschis cartea cu basme la pagina 96, așa cum mă sfătuisese Necunoscutul. Cu litere frumos alcătuite, scria: „Povestea cu vizirul, cu împăratul Iunan și cu vraciul Ruian”.

Am citit:

Împăratul Iunan, nespus de bogat și puternic, se pomeni într-o dimineață cu trupul năpădit de lepră și nici un vraci, nici vreun învățat nu fu în stare să-i găsească leac. Însă într-o zi un om veni și-i zise împăratului: „O, împărate, știu eu un

vraci albit de zile care te poate vindeca. Are într-însul darul unei mari înțelepciuni și o credință arzătoare. Stăpânește știința tămăduirii trupului, cititul în stele și e dăscălit în toate cărțile elinești, persane, arabe sau siriene. Trăiește fericit într-un colț de împărăție, într-o grădină, cu soția, fiii și opurile lui”.

Pe dată, împăratul trimise să fie chemat vraciul „Într-adevăr, pot să te vindec, împărate”, îl încredință Ruian. „Dar mai întâi trebuie să ajungi până la hotarul dinspre deșert al stăpânirii tale. Să vezi mizeria de-acolo, dac-ai să dai de ea, și să o ostoiești”. Împăratul făcu întocmai și apoi se întoarse la palat. „Acum, o, împărate, am să te vindec dac-o să iei calea munților tăi înalți și-a mării, să vezi acolo frumusețea, dacă e, și s-o deprinzi.” Ascultă iarăși împăratul și se întoarse. „Acum, o, împărate, o să te vindec dacă vei coborî în temnițele din palat. Să vezi acolo nedreptatea, dacă e, și s-o îndrepti.” Împăratul se supuse și se întoarse. „Acum, o, împărate, am să te vindec dacă o să ascuți vorbele pe care le rostești. Să vezi în ele răutatea și, dacă e, să o alungi.” Împăratul făcu întocmai.

Atunci vraciul îi dete un ciocan și-o minge pe care le meșterise el și-i spuse să lovească în minge cu ciocanul până ce din tot corpul îi va ieși sudoare, gândindu-se la sărăcie, la urâciune, la nedreptate, la minciună. Apoi îi zise să meargă la hamam, că acolo o să fie vindecat. Și cu adevărat, de când ieși împăratul din scaldă, dispăru orice urmă de lepră de pe trupul lui. Bucuros de nu-și mai încăpea în piele, îl acoperi pe vraci cu bogății și îl rugă să locuiască de-acum la palatul său.

Timpul trecu și împăratul Iunan nu înceta să țină divan cu înțeleptul vraci albit de zile. Însă vizirul vedea cum vistieria și temnițele se golesc. Muncit de pizmă, chibzui îndelung cum ar putea să scape de acest vrăjmaș, care-i răpise puterea și îi zădărnicea vechile șiretlicuri. Și iată că găsi o

cale. Se duse într-o dimineată și-i căzu la picioare împăratului. „O, împărate, grija nu îmi dă pace gândindu-mă la tine. Viața ți-e în primejdie din pricina lui Ruian, bătrânul vraci. Te-a vindecat în chip nemaiauzit, fără pomezi și alifii, fără fierturi din ierburi de leac. Află că e un mare vrăjitor și că tot ce ți-a dat are putere să ia înapoi când o să vrea, în același chip nemaiauzit.”

Și-astfel veni vizirul zile întregi și săptămâni și luni, în fiecare dimineată, și-și lua de la capăt mârșăvia. „O, împărate, nu mai ai tu puterea cea mai însemnată, de viață și de moarte. Asupra ta Ruian o are”. Și atunci, tulburat și ros de îndoială, împăratul Iunan dete poruncă să fie omorât vraciul albit de zile.

Odată ajunsă vestea la urechile lui Ruian, văzând că împăratul era hotărât să-și pună în faptă gândul, ceru îngăduința să se întoarcă în ținutul său, să-și ia rămas-bun de la ai lui și să-i dăruiască celui mai mare dintre fii unealta celei mare rare și mai prețioase dintre magii: o cățuie de ars aromate. Împuns de curiozitate, împăratul voi să afle mai multe despre ea. „Cățuia închide într-însa comori neprețuite fi cel mai mărunț secret pe care-l dă pe față este acesta: cel care dă foc unor aromate și trage pe nări parfumul o să afle cum și prin cine are să-i vină moartea.”

„Vreau s-o am!”, hotărî împăratul.

Și îndată îi porunci vizirului să trimită străji, bătrânul Ruian să fie legat fedeleș să se întoarcă numaidecât cu el și cu cățuia.

„Iată, împărate! Fie după voia ta!”, spuse la întoarcere, câteva zile mai târziu, vraciul întinzându-i cățuia. Mâinile împăratului tremurau când atinseră și luară odorul Era sărăcăcios, chiar cu ceva semne de izbitură, fără vreo perlă sau vreo piatră prețioasă.

Acum, Iunan nu mai putea de neastâmpăr să afle taina cea cumplită și tot ce-l aștepta în viitor. Cine izbutea să își dea moartea în vileag, acela

ajungea nemuritor. Iunan descoperi cățuia, aprinse feștila și se aplecă să tragă în piept parfumul cât mai adânc, cu toată puterea lui. Și-n clipa aceea fu covârșit de chinuri groaznice. Pielea i se umplu de bube. Dinții îi căzură. Parfumul era otrăvit.

„Așa e legea! După faptă și răsplată! Iară temeiul sorții n-a făcut decât să se-mplinească drept!” zise vraciul Nu poți scăpa pe-un om de sine, chiar de ar fi cel mai bogat dintre împărați.

*

* *

Am închis cartea, visătoare. Seara începea să coboare peste lac, iar umbrele să se albăstrească. O adiere delicată îmi mângâia umerii cu gingășia unei aripi de turturea, căreia cerul îi împrumutase coloritul.

De ce-i plăcuse Necunoscutului basmul, basmul acesta anume? Ce stranie era presimțirea din sufletul meu, această pildă despre un destin care pe toți ne amenință: fiindcă toți suntem răpuși cu siguranță de îndoială, de bănuială și de infidelitate față de ce credem cel mai puternic și cel mai profund.

M-am întors la Como pe jos, pe șosea, într-o plimbare lungă și molcomă. Ziua aceea le semăna bujorilor, unică și efemeră la fel ca ei, asemenea lor învoalată de emoții și petale.

La hotel, am împins ușa salonului. Nu era nimeni înăuntru, iar pianul părea că plutește în parfumul de flori trecute. Mi-am lăsat geanta jos. Am șovăit încă o fracțiune de secundă, cât să suspin o dată.

Și apoi, încetișor, am ridicat capacul cu amândouă mâinile, ținându-mi răsuflarea. Mă gândeam la împărat și la otrava cea aducătoare de

moarte. Clapele ivorii luceau slab în penumbră. „Ah! Fericirea! Colții ei, îmblânziți de moarte, mă avertizau la cântatul cocoșului.”²² Aceeași adiere care mai devreme îmi mângâiasse umerii acum înfoia perdelele.

M-am așezat pe scaun și mi-am odihnit mâinile pe claviatură.

Și apoi, în sfârșit, am fost așa cum nu mai fusesem de mult. Am fost numai eu și pianul, fără nici o altă presiune, fără nici o altă miză în afara plăcerii de a cânta. Cu totul neobișnuit, puteam fi în contact cu operele fără să am de făcut nimic altceva decât să le reinventez. Pentru mine. Doar pentru mine. Numai pentru plăcerea mea.

Ca să regăsesc însuflețirea, viața, bucuria.

Așa că am cântat.

Am cântat fără scop, fără angoasă, fără tristețe. Toate acestea se risipiseră.

Am cântat ceasuri întregi.

Apoi, când și cea din urmă clipă a lor s-a scurs, am văzut lumina.

8

Am părăsit orașul Como a doua zi, într-o stare de voioșie de necuprins în cuvinte – voioșie a inimii și ușurătate fizică. Cum să spun? Mă trezisem sprintenă, verde, plină de această energie de copil pe care o resimțim atât de rar mai târziu, când sufletul ne este veșnic în decalaj orar față de înveliș: uneori în urmă, agățat de fustele vreunei amintiri, alteori înaintea, sufocându-se sub planuri cu socoteli negre, înăbușit de ipoteze înfiorătoare.

Dormisem miraculos, imponderabil și profund.

Mărturisesc că relațiile mele cu somnul sunt dintre cele mai înșelătoare. Mă port aspru cu el, ca o îndrăgostită trufașă. Îl iubesc, am fizic mare

nevoie de el, mă cuibăresc în brațele sale cu uriașă delectare și chiar cu nespusă desfătare. În patul meu, la orizontală, îmi preschimb trupul în millefeuille și invit somnul să-l pătrundă până în stratul lui cel mai adânc. Deseori, vai, oboseala sau tensiunea nervoasă a concertului îi ține stavilă și, dacă vine, îmbrățișarea lui rămâne superficială. Însă din când în când ne contopim, și-atunci somnul mă saltă pe brațe, mă ia cu sine, și visele-mi odată cu el.

Dar dimineța îl alung din patul meu fără cruțare: nu vreau să mă gândesc că seara ar putea lipsi de la întâlnirea noastră. Deși ar avea toate motivele să-mi fie infidel. Îl supun unui ritm despot, cerându-i să-mi vină în întâmpinare în cele mai neprielnice spații: vreun loc din avion, vreo lojă de artist, vreun scaun din taxi; de asemenea, în momentele cele mai nepotrivite – de la ora 18 la 19 înainte de concert, de la 11 la 12 după o repetiție; și în pozițiile cele mai puțin comode – cea mai neplăcută: pliată în patru între hublou și locul 34C dintr-un Boeing 777, ocupat de un vecin rotofei și sforăitor. Îi pun în brațe propria agendă ca pe-o ghicitoare: ce oră va simți corpul meu că este la Tokyo după ce îl voi fi urnit din Seattle dacă, între Vancouver și Seattle, petrec patruzeci și opt de ore la Londra?

Dar noaptea aceasta am dormit în simbioză perfectă, contopiți în îmbrățișare. Astfel, ruta pe care am apucat-o ca să dau o fugă la Hamburg mi se desfășura dinainte ca un lung covor roșu, un covor zburător numai pentru mine întins, și dacă n-aș fi purtat centura de siguranță care să mă țină strâns legată de scaun, eu însămi aș fi zburat ca o pasăre.

Era drum lung până în Germania. Probabil eram nevoită să-l întrerup cu halte care îl preschimbau în pelerinaj, cu nopți petrecute pe unde se întâmpla să vizitez ceva, dar aceste opriri erau aidoma improvizațiilor la pian, game pe

claviatura Europei pline de minunății. Europa-leagăn, despre care am înțeles dintr-odată cât de mult era a mea, cât de limpede îmi era genom. Europa mi se deschidea în față ca un șotron uriaș. Hazardul aruncase pietricica, iar eu săream într-un picior pe urmele lui Liszt, cu amândouă odată în ținuturile lui Schumann. Și alergam, pluteam, îmi luam zborul spre Hamburg ca spre adăpostul paradiziac unde aveau să-mi fie oferite cele din urmă chei.

În ajun, în euforia ce urmase orelor la pian, euforie și istovire, m-am gândit îndelung la Schumann. Terminasem de citit cărțile seara târziu, pe terasă, în aureola galben-blândă a unui felinar. Silueta lui se mistuia în cea a Clarei, iar conturul Clarei se topea într-al lui Brahms. Clara și Schumann, în trupurile, compozițiile și copiii pe care iubirea i-a rodit, întrepătrunzându-și căile între o notă și o inimă, între o mână și un surâs, între un lied și un scrânciob. „Cea mai frumoasă zi din viața mea”, și-a notat Clara în jurnal când s-a căsătorit. În anul următor, Robert a dat la iveală, precum un măslin împresurat de greieri-artiști, mai bine de o sută patruzeci de cântece de iubire și de poezie pură.

Până astăzi, cucerită de Johannes Brahms, îl lăsasem în umbră pe-acest compozitor. Apoi, cu cât înaintam cu cercetările, silueta lui a prins contur, scânteind uneori cu o sclipire mai precisă, moară, asemenea aripilor de fluture care atât l-au inspirat și care, sub notele sale, se învâртеbeau în zbor de-acum pentru eternitate, în ritmul unei inimi nocturne, al unui sânge în care Mercur și-a aruncat otrăvurile dintâi. M-am gândit mult la Clara din ultimii ani ai iubirii lor, cu Schumann nebun și internat la propria stăruință, Clarei interzicându-i-se vizitele, însă cu toate astea deseori găsindu-se acolo, în azil, șezând pe un scaun micuț de fier, ascunsă dincolo de un geam și contemplând, încă o dată, o dată-n plus, imaginea

vie a bărbatului iubit al cărui suflet încetase să existe.

Semn ori hazard? în acea dimineață, înainte să plec din hotel, m-am aplecat pe pervaz, cu mâinile sprijinite pe piatră, în soare, ca să îmbrățișez pentru ultima dată splendoarea peisajului; și-atunci a apărut un fluture. S-a așezat pe inelarul meu stâng, câteva clipe; și, ca un echilibrist cu-a lui umbrelă, își deschidea și-și închidea aripile, pe care se desenau doi ochi frumoși, pudrați. Încetișor, am ridicat mâna, să admir mai de-aproape armonia aceea de pulbere și zbor, freamătul antenelor lui lungi. O clipă, două clipe, și-o rază aurie, ori poate o adiere, l-a dus departe.

Cred că-n acel moment anume a luat ființă în mine ideea unui disc închinat Clarei și lui Robert Schumann.

Semne, lămuriri, mesaje, întâlniri, toate aceste clipiri cu subînțelese ale destinului mă conduseseră pe drumul de acum. Am băgat de seamă că devenind complice a acestei mreje magnifice în care se împleteau căile mele, proiectându-le pe cer, apoi iarăși printre câmpii, în grația vreunei vorbe a Profesorului sau în umbra mănăstirii din Assisi, această rețea de semne urzită, plăsmuită, plămădită de ani-lumină în înaltul galaxiilor și care nu putuse încolți, odrăsli, înmuguri și rodi decât sub puterea colosală a iubirii, toată această mreajă avea să îmi conducă pașii spre cea mai minunată dintre întâlniri: cu bucuria, entuziasmul, împăcarea. Și, pe legea mea, am înțeles și că nu mi se va încheia la Hamburg călătoria, n-aveam să îi pun capăt după întâlnirea cu Hans, poate aveam să merg și-n Africa, să admir elefanții și baobabii, căci întotdeauna mi-o dorisem; călătoria asta era doar un capitol din propria Călătorie, și aveam viața toată în față s-o împlinesc.

Astăzi cuprinsă de veselie, ieri de tristețe. De unde răsărise în mine melancolia aceea? Din ce sferă ieșise la lumină? Mă scuturasem, oare, de ea definitiv? M-am înfiorat, conștientă că tot crezul meu s-ar preschimba în profeție autoîmplinită dacă nu-mi răspundeam la această întrebare, conștientă deopotrivă că însăși călătoria și întâlnirile ce-aveau să se petreacă în timpul ei ascundeau neapărat răspunsul.

Dar eu le adusesem, le dăruisem, le încredințasem ceva celor care își deschiseseră inima atât de firesc dinaintea mea?

Unde era în acel ceas Necunoscutul meu? Mergea către Assisi? Avea să-și țină promisiunea, oare? Avea s-o caute pe Béatrice, iar Béatrice urma să îl învețe, oare, să creadă, și-apoi să spere, și apoi să se roage? Avea să-i spună că se numește război ziua în care sufletul refuză să-i mai pese de trup? Că dragostea e alfabetul adamic și legile ei ne sunt gramatică? Avea să îi vorbească, oare, de limbi necunoscute din alte lumi?

Mi-am amintit o frază din Philippe Jaccottet: „Istoria paradisului nu este poate o zadarnică legendă: privirea și cuvântul trebuie să se fi născut atunci când am încetat să fim pe de-a-ntregul în interiorul lumii și în armonie cu ea, așa cum par a fi plantele și pietrele”.

De-aici să fi venit tristețea mea de ieri? Din faptul că ajunsesem în disonanță cu lumea? Posibil, dar de ce, în cazul ăsta? Nu știusese să identific răul care prelinsese în mine anorexia. Dar acum mă simțeam eliberată de tristețe, voioasă, și ce era această veselie, dacă nu dezrobire – libertate în practică?

Eram Noe, eram și arca; pentru a mă desfereca din capcana îndoielii, a sentințelor, a judecăților, a tuturor mărunțișurilor birocratice ale inimii, luasem la bord nu numai lupii, ci și o faună și o floră fabuloase, ceruri și prieteni, întâlniri și semne, și-acum goneam cu geamurile larg

deschise, cu vântul năpustindu-mi-se în păr și răsfirându-l.

Mult timp, de când am devenit persoană publică, m-am simțit obligată să-mi justific imaginea. Descoperisem cu uimire cât de invidiată eram de către unii pentru lupi sau pian, ori că simt femeie, ori pentru ce scriam, de parcă ar fi fost nevoie să mă hotărâsc între ceva și altceva, când eu alegeam totul, deplinătatea. Ca și cum drumul meu pe-acest pământ n-ar fi putut îngădui nici o răscruce, nici o bifurcație, nici una dintre simbiozele nemaiauzite care, după ce am alergat odată cu lupii, mă făceau să întrevăd chipul lunii în partiturile lui Chopin și limpezimea ei blândă pogorând asupra publicului. Ca și cum a fi femeie mă silea să repudiez notele, pentru logodnă, iar a fi muziciană – condeiul, pentru pian.

Acum, zâmbesc la gândurile acestea, căci mă aflu în altă parte. Acum îmbrățișez spațiul. Îl ocup. Locuiesc întinderea aflată între lupi, muzică și scriitură. Și-n ea mă simt cel mai în largul meu.

Nu mai țin cont de astfel de rețineri din ziua în care am priceput brusc, în fața publicului care mă copleșise în timpul unui recital, că promisiunea unei lumi noi există și c-o înfăptuim împreună. Lumea aceasta are propria partitură, căreia îi dă glas cu încordările ei, cu tăcerile, șoaptele și entuziasmul ei. Așadar, ne zidim una pe cealaltă, cum mă zidesc pe mine cărțile, muzica, ruga, lupii sau copiii veniți în vizită la Centru. Zâmbesc amintindu-mi de băiețelul care și-a meșterit un coif din scoarță de copac și m-a anunțat, cu sabia în mână: „Eu nu salvez prințese. Eu salvez viața!”

Astăzi, vreau să-mi salvez viața de tot ce ar putea s-o amenințe: de dinăuntru, tristețea, rutina, orgoliul, lăncezeala – și lupta ca s-o salvez e neîntreruptă, de fiecare zi; de dinafară, criticile, evaluările, presiunile – dar în ce le privește pe acestea, în definitiv, e de-ajuns să le înlătur cu un gest al mâinii. Cu-atât mai rău pentru cei cărora nu

le place diferența. Lupii, iarăși ei, sunt mai „umani” decât mulți oameni la acest capitol și le-ar putea da nenumărate lecții închrâncenațiilor într-ale normei. M-a frapat acest adevăr în ziua când la Centru s-a prezentat un grup de copii cu handicap. „Handicap. Mâna în pălărie”, conform etimologiei²³

. Mână care scoate în evidență suferința sau diferența față de alții. Prefer acest cuvânt celui de „invalid”, folosit și pentru un bilet expirat. Când copiii aceștia au ajuns întâia oară la Centru, copii autiști sau în imposibilitatea de a-și folosi membrele, haita nu și-a modificat comportamentul prin nimic. Lupoaița aflată atunci alături de puiul ei, hrănindu-l, n-a mârâit, nu s-a clintit. A continuat să fornăie în zăpadă fără să-și schimbe expresia: n-a afișat nici milă, nici compasiune, nici stânjeneală, nici vreun semn de falsă empatie zgomotoasă. Atunci, copiii aceia, în mod obișnuit feriți de lume printr-un strat de vată consistent, chiar sufocant, alcătuit din îngrijiri, spitale, instituții, cu piciorușele-n zăpadă ori în noroi, cu nasul scos în neaua spulberată de vânt sau amușinând miresme primăvăratice, nu în contact cu natura, ci-n însăși inima a ceea ce natura are esențialmente vital: lupii, copiii aceia s-au minunat de propria lor prezență pe lume. Spectacolul lupilor i-a însuflețit fiindcă i-a pus în legătură cu însuși instinctul lor vital. Admirația și surpriza își fac efectul: dialogul cu esențialul e inițiat: bucuria profundă că există, chiar dacă diferit. Copiilor aceloră le spun „fiii Alawei”.

Mi-am înțeles dintr-odată șansa neprețuită de a mă afla în permanentă întâlnire cu plenitudinea. Și acum ardeam de nerăbdare să-i reîntâlnesc pe acești fii ai Alawei, contopiți cu ape cristaline și stele, și, odată cu ei, să îmi regăsesc lupii și întreaga echipă de la Centru, pianul, muzica mea.

Am simțit cât de mult îmi lipsesc și cât de mult mă bucură cu o intensitate aproape dureroasă.

Puțin a lipsit să-mi las baltă mașina în primul aeroport și să mă imbarc pentru New York.

Dar nu, mai întâi Hamburg.

Hamburg și Hans Engelbrecht.

*
* *

În aceeași seară, am căpătat un prim răspuns la enigma Profesorului. Sau, mai curând, un prim indiciu s-o dezleg.

Făcusem haltă într-un orășel elvețian despre care, de altfel, nu știam dacă era un sat mai mare sau deja burg. La o pensiune micuță recomandată de un ghid bun, cu pășuni alpine împrejur, trăind impresia c-o vizitez pe Heidi. Era perfect.

Scosesem scrisoarea de la Profesor ca să transcriu din ea adresa și numărul de telefon ale lui Hans Engelbrecht.

Mă grăbeam eu spre Hamburg, dar nimic nu mă încredința că Hans ar fi fost într-adevăr acolo. Și dacă totuși era, se cădea să-l previn că sosesc. Nu știu de ce, odată cu scrisoarea am luat și cutiuța muzicală de pe fundul bagajului, unde o așezasem, ocrotită, când am ajuns în Como. Din senin, m-a cuprins dorința de a asculta melodia aceea bizară, seducătoare.

Șezând în salonul-bar aproape gol al pensiunii, îmbrăcat tot în lemn de brad, mi-am comandat un ceai. Și, încetișor, am pornit obiectul fragil.

La fel ca prima oară, întâi un scârțâit ușor de declanșare, apoi capacul s-a ridicat Apolo se învârtea cu lira lui, împrumutând slabele tremurături ale mecanismului. L-am ascultat cu încântare și, când figurina a încremenit, am pornit iarăși cutiuța.

— Ah! Aveți o cutie muzicală de la atelierul Zalenbree.

Un bărbat trecut de tinerețe, pe care melodia blândă îl atrăsese, plecă de la bar, unde-și citise ziarul, și se apropia de mine.

— Iertați-mă că am intervenit așa, a adăugat cu o gentilețe pe de-a-ntregul elvetică. Dar sunt colecționar de mecanisme și această cutiuță este un exemplar interesant din perioada interbelică.

— Și știți cumva ce melodie este?

— Desigur, ține de-o preferință specială a atelierului Zalenbree.

A luat obiectul și, la rândul său, a pornit mecanismul.

— E o *canzona* a unui compozitor german, pe nume Johann Jakob Froberger.

Pe lângă povestea micuței manufacturi elvețiene, colecționarul mi-a mai istorisit-o, spre marea-mi bucurie, și pe cea a muzicianului, despre care nu auzisem vorbindu-se decât foarte puțin. Am aflat când a venit pe lume – în mai 1616 – și am primit lămuriri despre uimitoarea-i artă a clavecinului.

— Froberger a bătut toată Europa ca să-și pună la punct tehnica, povestea în continuare colecționarul. La Roma l-a avut maestru pe Frescobaldi, la Paris – pe Couperin. Pe jos, în poștalion, cu vaporul, în legănarea înceată a valurilor modelor și ale faimei, vizita Viena, Stockholmul, Londra, Roma sau chiar Mantua. Muzica dădea înfățișare Europei și-i modela căile. La fel se întâmpla și cu pictura. Străbăteau atunci păduri în care sălășluiau vrăjitoare și spiriduși. Țelul își merita prețul. Pe-atunci depărtarea se măsura mai curând în termeni de întindere decât de distanță. Și-n zori, și la apus, oamenii contemplau cerul, care este cel dintâi alfabet, cel mai frumos dintre limbaje și roata mare a lumii. De altfel, cele mai cunoscute civilizații considerau primordială studierea cerului... Și vai! Astăzi am uitat de el,

doar ne suim în avioane, a adăugat bătrânul cu un oftat adânc.

Ne uitam amândoi la Apolo. Muzica se stingea.

— Îmi plac mecanismele pendulelor, balansierele ceasornicelor, mașinăriile din automate, a reluat el. Unele ceasuri au tambur, cilindru cu roată dințată, știfturi, anse sau ace. Altele dispun de o rotiță și o ancoră, ca niște mici corăbii menite să se încumete pe firul orelor. Am să vă fac și o mărturisire, totuși. Știți ce m-a învățat pasiunea orologeriei? M-a făcut să înțeleg că cel mai bun instrument de măsurare a timpului este melancolia.

Am zâmbit fiecare și i-am propus să ia loc la masa mea, dar nu a primit invitația.

— Aveam de gând să ies la o plimbare, mi-a zis Colecționarul. La ora asta îmi place să înconjur sătucul pe cărăruia de pe coama dealurilor.

Nu am scăpat ocazia.

— Îmi permiteți să vă însoțesc?

Aveam o poftă grozavă să continuăm discuția aceasta, să-l întreb o mie de alte lucruri despre Froberger și simțeam deopotrivă nevoia să-mi dezmoțesc picioarele după atâția kilometri de autostradă.

— Aș fi nespus de încântat.

Se folosea de un baston simplu, din lemn deschis la culoare; partea de metal țacănea pe stradă ca un metronom. Ceva din umbletul său, din eleganța lui mi-l evoca pe bunicul. Doar Ripp, câinele lui, lipsea pentru ca iluzia să fie desăvârșită. Sau Eno, bătrânul meu ciobănesc, loial și minunat, Eno, însoțitorul preumblărilor mele singuratice.

Într-o zi de iarnă, mă apucase înserarea în inima pădurii, în timpul unei plimbări pe-un drum cărăuia credeam că-i știu și cel mai pricăjit copac, și toate costișele potecii care se furișă până la râu. Mă rătăcisem și, în întunericul deplin al nopții

aceleia căzute dintr-odată, fără măcar un licăr de stele să-mi lumineze calea, orbecăiam, mă poticneam în dâmburi, la povârnișuri ivite din senin. Picioarele mi se afundau în gropi pline de mâzgă. Cu mâinile ridicate să-mi feresc fața, mă izbeam de trunchiuri de copaci. Crengi ascuțite ca niște gheare de vrăjitoare îmi agățau haina. Era un frig cumplit și simțeam umezeala încuibându-mi-se în cele mai ascunse alveole din plămâni. Panica își croia drum până în adâncul creierului. În câteva ore, temperatura avea să scadă până la zece-cincisprezece grade sub zero și nu eram echipată să îndur un asemenea frig. Îmi lipsea orice punct de reper. Nu eram în stare să-mi dau seama încotro s-o iau, să mă întorc. Dintr-odată am simțit pe mână nasul calduț, prietenos al lui Eno, răsuflarea lui cadențată. Mi-am plimbat degetele pe botul lui, în sus spre frunte, până la gât. „Eno, condu-mă tu acasă, i-am spus la ureche, ghemuită în fața lui. Acasă, Eno.” M-am ridicat în picioare și atunci, încetișor, Eno a luat-o din loc. Rămânea lipit de piciorul meu, amușina piedicile și mă îmboldea delicat la stânga ori la dreapta, să le ocolesc. Când m-am împiedicat și am căzut, secerată de o ramură culcată de-a curmezișul drumului, m-a ridicat încetișor cu capul și mă trăgea de mânecă, pe care o prinsese în gură. Într-un sfârșit, înghețată bocnă, după ce mi s-a părut că înaintarea nu se mai termină, am zărit luminile casei lucind printre copaci. Eno își îndeplinise cu bine misiunea. Mă salvase.

Astăzi, Eno a îmbătrânit și nu vreau să mă gândesc la clipa când ne vom despărți. Aleargă mai puțin vioi și uneori refuză să mă urmeze în plimbările pe care le fac, dar întotdeauna păstrează în privire, stându-mi la picioare, cu botul pe degetele mele când studiez o partitură sau citesc, aceeași adorație și încredere răvășitoare pe care ne-am dori să le descoperim în ochii oamenilor.

— Magnific, nu-i așa? a zis Colecționarul arătând spre împrejurimi, după un sfert de ceas de mers tăcut.

Se opri, sprijinindu-și greutatea în baston. Păduri și văi unduiau sub ochii noștri, valuri liniștite și amuțite, de prerii verzi, sub bogate valuri visătoare, de păduri. Deasupra în zare, crenelate de ghețari și de nori veșnici, donjoanele semețe ale Alpilor. Lumea în limpedea ei splendoare. Am rămas acolo îndelung, în ceea ce se vedea că e o haltă obișnuită în ritualul plimbării. Apoi Colecționarul și-a continuat drumul.

— De ce a ales atelierul Zalenbree melodii de Froberger pentru cutiile muzicale? am întrebat eu după câteva clipe, dornică să descopăr un răspuns la enigma Profesorului.

— Patronul manufacturii avea o slăbiciune pentru temele lui Froberger, fermecător de mângâietoare. *Canzona* cutiutei dumneavoastră e o mărturie. Și apoi, scrise pentru clavecin, piesele lui se potriveau perfect timbrului aparte al cutiei muzicale. Eu, unul, apreciez numele unora dintre bucăți: *Germania străbătută pe Rin într-o luntre în primejdie*. Sau: *Jelanie la Londra, să birui melancolia*. Ori: *Tânguire despre aceea că am fost furat*. Prin ele însele, depășesc ca putere de sugestie multe dintre istorisirile de călătorie ale vremii. Au plăcut așa de tare, că se vindeau înfășurate într-o banderolă publicitară, care le prezenta drept „istețe, rare și curioase”. Ceea ce și domnul Zalenbree a crezut, pesemne, despre ele.

— Și alegerea figurinei cu zeul grec?

Colecționarul a ridicat din umeri.

— Zalenbree privilegiase două teme pentru mecanismele sale, Antichitatea și animalele mitologice. Dinspre partea mea, o prefer pe cea din urmă. Sunt un bătrân nostalgic, vedeți dumneavoastră, și regret timpurile în care animalele erauenerate și vorbeau, vremea când

omul nu uitase că e numai creatură și că tot ce poate face este să încerce să înțeleagă.

— Ce anume să înțeleagă?

— Locul lui. Esența lui. Drama care e pentru întreaga omenire stingerea unui fluture. Cine-i mai vorbește încă despre poporul-păsăret? Despre cel înaripat? Despre cel al peștilor? Până și cu referire la om, noțiunea de popor a dispărut; îi este preferată cea de „masă”. Iată soarta care îl paște pe individ!

Avea un fel de a vorbi cu blândețe în glas și mușcător prin idee care făcea să se arate sufletu-mi de copil – o fetiță care-l întreabă pe înțelept despre poezii și despre baloane de săpun.

— De ce să fie o dramă pentru umanitate? Pasărea Dodo a dispărut și, cu toate astea, oamenii se înmulțesc mereu.

— Când eram eu mic, științele naturii purtau numele de „lecții ale lucrurilor”. Să ne gândim la chibzuință acestui titlu: recunoștea în sine cât de mult ne învață lucrurile, plantele și animalele. Animalele ne aduc aminte de unde ne tragem, cine suntem și spre ce înclină ființa noastră: o metamorfoză uimitoare. Ne datorăm evoluția atenției susținute pe care am arătat-o creaturilor, de la cea mai mărunță la cea mai copleșitor de mare. Omul a contemplat creația lui Dumnezeu și, în această operă-oglină, s-a descoperit pe sine și s-a înfrumusețat. Astăzi mai mult ca niciodată, cine oare ne oferă, mai bine decât plantele și animalele, spectacolul unei transmițeri întrupate de la individ la individ, din generație în generație?

A suspinat.

— Tot ce am păstrat din timpul animalelor sacre e dezmințirea. Blestemul pe care-l trimitem încă asupra unor vietăți.

Ah! Cât de bine înțelegeam ce spunea! Lupii, lupii atât de îndrăgiți, de vânați, de hăituiți, de înjosiți, țapi ispășitori ai extinderii uriașe a betoanelor și materialismului, ai spiritului

profitului ce înghițise totul, din vârf de zgârie-nori până la murmurul oceanelor. În Franța, paradox nemaiîntâlnit, tocmai Ministerul Mediului nimicea haitele! Mi-am adus aminte dintr-odată de lupul pe care nu l-am putut salva, cu una dintre labe sfârtecată sălbatic de o capcană de braconier, și de groaza și năucirea din ochii lui.

— De ce ne este așa de frică de șerpi? continua Colecționarul. Există în natură animale mult mai primejdioase: crocodilii, tigrii. Și, cu toate astea, am vrut ca șarpele să fie întruparea lui Lucifer. De ce? Fiindcă este vietatea cea mai primitivă: nu tu aripi, labe, nici păr, pene ori înotătoare, nici cioc sau urechi. Nimic de acest fel, doar o săgeată iute, puterea ca o țâșnire, săgeată culcată toată de-a lungul pământului, căruia-i simte vibrațiile, îi tâlcuiește umezeala, temperatura, tresăririle geologice. Plăsmuit din sânge și venin, șarpele este viața și moartea în chipul lor cel mai fulgerător. Din motivul ăsta ar trebui mai degrabă să-l venerăm, ca grecii de odinioară: șarpele împodobește caduceul, simbol al vindecării.

Ajunseserăm în dreptul unei bănci și amândoi ne-am oprit. Miriade de gâze fremătau în aerul călduț. Iarba mișuna de mii de piciorușe de omizi, de furnici sau de cărăbuși, de scarabei ori buburuze. Târâșul viermilor și al larvelor, sfredelitul cârțițelor: mi-a apărut dinainte imaginea unei armate de slujitori sânguincioși, devotați îngrijirii unei prințese galeșe, iar prințesa aceasta era chiar tina, pudrată cu polen, foșnind de flori, scânteind de viață.

— Omul modern și-a dat singur dreptul să năpăstuiască animalele. Când nu le exploatează, le distruge mediul de viață, le sufocă și le înfometează. În cel mai îndepărtat dintre oceane, țestoase de sute de ani își găsesc sfârșitul cu stomacul căptușit de pungi din plastic pe care le-au luat drept meduze. Oare va veni iarăși vremea

când omul va considera animalul mai apropiat de divin și-i va jindui nevinovăția absolută? Unde sunt oare animalele sacre ale egiptenilor și ale aztecilor? Taurul viguros din cultul lui Mithra? Vremea în care omul respecta înrudirea cu animalul și, în virtutea acesteia, îngrijea veriga esențială ce ține legată ființa vie de tărâmul ei? În sud-estul Asiei, se spune că peștii prevestesc cu câteva ore când are să fie un tsunami, părăsind lagunele și refugiindu-se spre larg. N-am avea nevoie de seismografe complicate dacă am privi încă peștii și cerul.

Mai mult decât mie, se adresa lumii dimprejurul nostru, lumii în moleșeala ei estivală și-n agitația ei frenetică. Eram martora unei cuvântări pe care o țesea ca pe-o tapiserie. Am priceput că plimbarea aceasta de fiecare seară, pe cărarea înghițită de flori sălbatice și de ierburi înalte lucind de dărele melcilor, era felul lui de a-și prezenta naturii condoleanțele, de a-și mărturisi în fața ei părerile de rău și disperarea. Poate că, atunci când era singur, căuta scuze congenerilor săi, ne pleda cauza așa cum un părinte uitat de vreme își apără fiul la tribunal. Și-am înțeles dintr-odată ce anume îl copleșea când contempla mașinării: fatalitatea lor previzibilă și mecanică pe care, în orice clipă, puteam s-o controlăm și s-o întrerupem.

— Omul se alungă singur din paradis, în fiecare zi. Prăbușirea lui este neconținută, cotidiană, consimțită, pretinsă. Alunecăm într-un vid uriaș – cel pe care îl creăm în jurul nostru, distrugând radical elementele. Apa este poluată, pământul – năpădit de lepră, aerul – viciat, nici focul nu mai este foc pur. Și ne încântă realizările acestea. Vom fi încântați atâta timp cât va exista un profit de pe urma prăbușirii.

S-a ridicat în picioare, să-și reia plimbarea. Soarele scăpăta. O vâlvătaie de lumini răbufnise peste creste și aprindea norii.

— Ha-ha! a zis el înălțându-și bastonul. Magnific spectacol, nu-i așa? Nădăjduiesc că Apocalipsa va fi măcar la fel de frumoasă.

Am tresărit.

— O doriți?

— O pomenesc de fiecare dată când mă rog. Ca un dezastru uriaș să oprească această prăbușire infernală. Cer o erupție vulcanică. Un potop grandios. O întoarcere grabnică la bordeie și caverne.

— Să te vindeci de rău prin rău? E ceva nebunesc și absurd.

— Nu! Este lucid. Nu-i vorba să distrugi, ci să salvezi ce poate exista în continuare, ceea ce dăinuie ca ființă în om, ca viață în natură.

— Dar natura forfotește de viață! Cât despre om, e înzestrat cu resurse uimitoare. În fiecare cuplu care se îmbrățișează și poartă în sine făgăduiala unui prunc, în fiecare copil care deschide ochii în lume există speranța unei lumi mai bune. Disperarea e cea care țintuiește oamenii de crucea pe care o duc. „Energia disperării”, ce expresie înfricoșătoare! Disperarea înseamnă inerție. În loc să blestemăm viața, s-o celebrăm – și va învinge. La fel ca Binele.

— Binele! Despre Rău m-am încredințat că-i este mai prejos, dar – vai – el e cel care învinge totdeauna. Iar dacă ne referim la viață, despre ce mi vorbiți? De cursa asta searbădă și penibilă la care asistăm? De amețeala asta? Asta nu mai e viață, e o grimasă, abia-abia un ecou al vieții. Copilul care pleacă în zori cu undița de pescuit ca să trăiască vara înconjurat de murmurul oceanului, sau în scobitura unei văiugi umbroase dintr-un câmp pustiu, trăiește și simte mai mult în timpul acestei singure zile decât mulți dintre oameni în întreaga lor existență: acolo, cu seva ori cu marea care-i pulsează în vene, se află în adevărul prim ce scânteiază. Dar care copii mai aleargă în valuri alături de păsări? Televiziunea și ecranele pun

lacăte pe intrarea spre comori. Promisiunea unei lumi mai bune, ziceți? În cel fel? Nu poți și să orbești un copil, și să-i ceri să fie Vizionarul care salvează. Apocalipsa, ascultați la mine! Și totul, iarăși, va fi drept și limpede. Nu v-o doriți?

— Nu!

— Atunci, în mod bizar vă lipsiți de speranță, preferând spectacolul acestei ruinări atroce, generale, în locul celui al paradisului.

— Eu cred în umanitate.

— Să admitem că ați avea dreptate. Să ne îngăduim să aruncăm o privire iute asupra lumii de azi. Nu cer decât să fiu convins. Spuneți-mi, de exemplu, cum o mai duce înțelepciunea orientală? Cum le merge Chinei, sud-estului Asiei, Indiei?

— Mai bine decât acum un veac. Atunci când copiii mureau de foame, iar femeile la naștere sau istovite de sarcini. Atunci când musonii, insectele, stăpânii și epidemiile făceau prăpăd printre noroade. Nu cred în virtuțile nefericirii. Mă îndoiesc că le înapoiază femeilor frumusețea, copiilor – nevinovăția și că-i învață pe oameni generozitatea.

— Totuși e o perioadă pe care occidentalii au s-o regrete cât de curând, o să vedeți. Deja plâng după ea: iată vreo patru miliarde de oameni lacomi de progres care ne vor năpădi piețele, ne vor tulbura schimburile și, în numele dreptului la confort, vor jefui ce-a mai rămas din materiile prime. Apropo de materiile prime, mi-ați putea spune noutăți din Africa? Această mină sub cerul liber? Trăiesc fericiți oamenii de-acolo? La adăpost de foame și de sete? De arbitrarul religios? De SIDA și de paludism? Și Occidentul plesnind de sănătate, el măcar, se scaldă el cumva în optimism, în bucurie, în părtășie și generozitate? Sau chiar în simpla libertate pe care o predică sus și tare? Și focile, elefanții, gorilele, urșii polari care sunt vânați astăzi în safari, pe banchize sau

ghețari? Algele ucigașe din oceane și ozonul din stratosferă...

— Opriți-vă, opriți-vă! Destul, vă rog.

Colecționarul, cu un aer dezolat, m-a strâns încetișor de braț.

— Iertați-mă. Nu voiam să vă bat la cap cu părerile mele. Dimpotrivă. Mi-ar fi plăcut să vă dau dreptate. Dar cu adevărat mă tem că am înstrăinat lumea și că ne-am rătăcit noi înșine odată cu ea.

O clipă, am fost ispitită de gândul de a ne încrucișa săbiile. Să-i spun și lui despre speranța mea în artă, copii și altruism. Mă ridicasem de pe bancă bucuroasă, teribil de vioaie și de pregătită. Dar nu eram acolo pentru vreo luptă, ci doar să ascult și, mai ales, să înțeleg.

— Cel mai rău, a adăugat Colecționarul suspinând, este că nimeni nu-și face griji. Nimeni nu pare să ia în seamă ce se petrece. S-a ajuns chiar la un acord tacit planetar care neagă existența morții. Fiecare își continuă propria cursă zadarnică și singurul lucru pe care oamenii să-și dorească să-l salveze în tot dezastrul ăsta sunt aparențele.

Ne-am întors la hotel tăcuți, cu același pas întins și zvelt, scandat de țcănitul bastonului.

În fața porții, bătrânul și-a luat rămas-bun cu infinită ceremonie. Era obosit și acum dornic să se retragă ca să se odihnească, mi-a zis.

— Cutiuța muzicală pe care o aveți e foarte tentantă pentru un colecționar, a adăugat el după ce a șovăit puțin. Vă supărați dacă am să vă propun s-o cumpăr de la dumneavoastră?

Am zâmbit.

— Dar dumneavoastră vă supărați dacă vă spun că mi-e cu neputință să o vând? Aș fi fost foarte bucuroasă să v-o ofer, însă nu-mi aparține cu adevărat. Mi-a fost... cum să zic... împrumutată, sau lăsată pe garanție.

A ridicat brațul cu blândețe, un gest de resemnare, și apoi, cu un zâmbet malițios ivit

brusc:

— Înțeleg prea bine. La fel ca viața, într-o oarecare măsură.

9

De ce nu părăsisem Italia după Como, așa cum avusesem de gând? De ce, de ce mă încăpățânam să merg la Hamburg? La Como, regăsisem pianul și bucuria care mă unea intim cu el. Întâlnirea cu Colecționarul secerase elanul acela. Cuvintele sale sfâșiaseră vălul de mătase care ascundea ororile lumii și, după ce-mi vorbise, ciurma îmi bântuia spiritul, țipete de copii zdrobeau notele pe care le chemam în mine, dar care mi se refuzau.

Mă năpădiseră din nou dorința de-a opri totul: ar fi ajuns să aleg un loc etanș la nefericire, frumos indiferent de timp și să-mi fac acolo sălaș, ca o pasăre cuibul său. Lumea îmi va părea cuminte, în dezastrul general. Din timp în timp, aș înregistra un CD; dar adio turnee frenetice și recitaluri. Nu m-aș mai pune în pericol. Gata cu spaimile, cu momentele de vid vertiginos pe care eram nevoită să le înving, cu un efort supraomenesc, înainte de a intra pe scenă. Gata cu criticile acerbe care uneori te rănesc, deși n-ai greșit cu nimic. Să cânti doar pentru sine, să trăiești doar pentru sine, să urmărești din ochi drumul soarelui din zori până la apus, fără vreo altă așteptare în afara cerului, bucuroasă că ești acolo și că locuiești fericirea.

Dimpotrivă, în loc să mă întorc la New York, să-i regăsesc pe-ai mei, i-am telefonat lui Hans Engelbrecht de îndată ce am ajuns în cameră, după despărțirea de Colecționar. Mi-a răspuns după al treilea apel. Avea o voce gravă, frumoasă, dar un ton aspru și mi-am dat seama dintr-odată de lipsa de politețe a acestei contactări, atât de limpede

pentru mine de când am hotărât să merg la Hamburg, atât de clară, că nu-mi pregătisem discursul. Din fericire, interlocutorul meu vorbea franceză.

— Nu mă cunoașteți, i-am dat eu drumul după un „bună seara” impetuos. M-am întâlnit cu un domn profesor care mi-a înmănat o cutie muzicală pentru dumneavoastră.

În graba primelor mele cuvinte, am socotit potrivit să merg drept la țintă.

— O cutie muzicală?

— Da.

— E vorba de o figurină cu Apolo?

— Da. Voi fi la Hamburg peste două zile. Am putea să ne întâlnim?

O șovăire de o clipă, care ar fi trebuit să mă neliniștească, apoi:

— Aveți adresa mea? Da? Atunci ne vedem poimâine, la ora 18.

Intram acum în Hamburg. Atentă să găsesc hotelul unde stăteam, ajutată de harta desfășurată pe bordul mașinii. După ce aveam să mă înregistrez, să-mi iau camera și să-mi las geanta, îmi mai rămâneau cele patruzeci de minute necesare să ajung la Hans Engelbrecht, cu un taxi, pentru a nu-mi complica viața.

Întotdeauna mi-a plăcut să vin în Hamburg, acest balcon deasupra Balticii în nordul extrem al Europei. Tainele portului și-ale orașului, frumusețea numelui său luminau ca un far în închipuirea mea – un far, cețuri și sirenele vapoarelor îndreptându-se spre larg. Nu știu de ce, presimțeam sub vocalele sale parfumul gheții, ciocnirea banchizelor și, în depărtare, la orizont, lumina niciodată stinsă a Nordului. Deseori îmi imaginam forfota de la docuri, fierul, rugina, bocănitul sabotilor pe caldarâmul bazinului portuar și clipirea verde-roșie a luminilor de poziție. Pe cheiurile acestea, Johannes Brahms trecuse adesea,

de la un bal de mahala la altul, de la un pian la altul, ca să-și câștige existența. Johannes Brahms, prieten-iubit al Clarei Schumann și care păstrase pe masa de lucru o fotografie a caretei care-l dusesese pe Mozart la cimitirul săracilor. Johannes Brahms, omul flamboiant care, ieșind dintr-o cafenea după o discuție înflăcărată în care își contrazisese câțiva convivi, le aruncase din prag: „Dac-am uitat să insult pe cineva, îmi cer scuze”. Și care-i trimisese tatălui său, sărac, istovit și mâhnit, „ca să găsească în ea puțin soare și mângâierea sa”, partitura pentru *Saul* de Händel, între ale cărei pagini strecurase bilete mari de bancă.

Străbăteam străzi necunoscute străjuite de case cu fațade modeste, din cărămizi îndărătnice la orice părăsire – nici timpul, nici sarea de mare, nimic nu-și lăsa urma vremuirii peste brun-roșcatul lor dur. Oare Brahms se plimbase pe-aici? Cerul atârna jos, străduța părea fără de capăt, ai fi zis că vara însăși nu pătrundea în oraș decât înfrigurată, ca amatoare. Nu c-ar fi fost rece afară, dar nordul stăpânea peste culori și triumfa prin lumină. Norii își păstrau tenta hibernală, un camaieu dulce de gri-pal și verde blând. Un cer departe de excesele sudului dădea glas culorilor celor mai subtile, celor mai timide, păstrând în contururile sale semnătura vântului Ați observat vreodată în ce mare măsură fiecare suflare de vânt își are propria heraldică – blazonul său, vocea diferențiată, geometria – și cum silește fiecare cerul să-i împrumute forma? În Nordul extrem, sub razele de soare, palele de vânt pudrează aerul cu o efervescentă luminoasă, arzătoare. În sud, sirocoul întinde pe deasupra capetelor voalul alb al unui imens baldachin și stăruie, unduindu-l de la un orizont la celălalt. În est, vântul e albastru cu limbi argintate și înverzește azurul de sevă și de mătase. În vest, pe coaste, în timpul aprigelor vijelii, greblează nourii ca un grădinar frunzele toamnei și atunci trec,

umflați și tânguindu-se, movile de cumulus și caravane nesfârșite încărcate de sare și de picuri, de perle și de vis. Am o pasiune pentru nori, răsuflare a zeilor, nimburi rotate în procesiune, ambasadori ai celestului aflați în neconținută călătorie, pe care îi vedem răsfirându-se în depărtare și care, deseori, ne întorc privirea. Simt că-i iubesc, întinsă lângă lupi, când umbra lor cuprinzătoare ne alintă; îmi plac nespus văzuți din avion, de deasupra, purpurii sub tropice când soarele merge la culcare sau evanescente diafane pur și simplu, veșminte de fantome sau văluri de mirese de demult. Îmi place această altfel de geografie a lumii pe care ei o desenează atunci, grija pe care i-o arată pământului învelindu-l într-un cocon de vată delicat, așa cum o doică înfașă nou-născutul sau o infirmieră – pe cineva cu arsuri.

Am văzut, deasupra Mării Chinei, gheizere de vaporii ciocnindu-se de răbufniri din cumulonimbus; dincolo de Himalaya, golfuri verzi de nori groși, dantelați gingaș cu alb. Sunt magi în căutarea stelei lor și-și poartă în falduri, deopotrivă cu tămâia fulgerelor și smirna furtunii, secretul culorilor, irisul curcubeului. Prin hublou, în vibrarea lentă a carlingii, îmi place să scormonesc din ochi formele lor cu borduri ca niște măciulii ori șerpuite, așa cum le răscolește pictorul cu penelul său, și să-mi imaginez un adăpost în care, vrăjiți de muzică, ar veni să-mi plouă în mână.

Există pasaje muzicale ca niște nourii: mici rotocoale albe în sonatele lui Mozart, nori lungi și deșirați, la Ravel și Satie, stratus negri și greoi la Beethoven. Norii din Brahms aveau acele spărturi de pe cerurile bisericilor, pe care le străpunge flacăra roșiatică a unei raze de lumină – și nu s-a știut vreodată de unde țâșnea așa, din soare, din infern sau din nădejde.

Ajunsă la hotel, inima începuse să-mi bată cu putere și am zâmbit, dându-mi seama de motivul

palpitațiilor: întâlnirea cu acel nume care mă însoțise pretutindeni de la sosirea mea în Italia și căruia îi oferisem, fără să-mi dau seama, nenumărate chipuri. Acel nume care-mi părea frumos și pe care-l repetasem de mai multe ori. Hans Engelbrecht, Hans Engelbrecht. Și acum, în fața ușii lui Hans Engelbrecht, dinaintea unei căsuțe de la periferie pe care șoferul de taxi a avut cele mai mari bătăi de cap să o descopere, simțeam cum inima-mi zvâcnește în gât și în timpane.

Era ora 18 fix.

Am sunat.

Cred într-adevăr – nu putea fi numai urmarea emoției – că s-au scurs trei-patru minute înainte să prind un zgomot în interior și am tremurat ușor, descoperind, în același timp cu natura zgomotului – un foșnet sau un soi de râcâit care se auzea tot mai tare pe măsură ce se apropia de ușă –, că toate obloanele casei erau închise. La ce necunoscut aveam să intru, trimisă de un personaj perfect obscur? Cine știa de vizita mea? Nimeni. M-a fulgerat gândul că șoferul de taxi ar fi putut depune mărturie că intrasem acolo, cu condiția să fie interogat și să-și amintească de mine – nu vorbesc germana, așa că tot drumul am rămas tăcută, cu nasul lipit de geam. Dar altcineva? Și cine mă vedea intrând aici, în casa aceasta ce avea aerul că este părăsită? Am aruncat o privire peste umăr. Nici țipenie pe stradă. Vântul înghiontea o pungă de hârtie de-a lungul trotuarului. La o fereastră, o pisică visa la aripi și la șoareci. Nici un suflet viu. Într-o tresărire a rațiunii, m-am dat un pas în spate, hotărâtă brusc să fac cale întoarsă. Dar ușa s-a deschis dintr-odată și surpriza a pus capăt rapid oricărei dorințe de fugă.

La început, n-am văzut nimic în afara unui detaliu care m-a siderat: dreptunghiul de umbră dens pe care ușa, acum deschisă, îl decupa în fațadă. Încetul cu încetul, din întunecimea aceea am văzut cum se ivește o siluetă nedeslușită, apoi

chipul unui bărbat care mi-a părut, în mod straniu, familiar, ca acele peisaje pe care le descoperi pentru întâia oară, dar pe care știi că le-ai mai văzut într-o zi, cândva în trecut, însă când anume, unde? Și, odată cu sentimentul acesta de familiaritate, vine și o plăcere aproape fizică, senzația că te cufunzi într-o cadă cu apă caldă, plăcere pe cât de intensă, pe-atât de trecătoare: două secunde, trei secunde, și ce ai presimțit s-a risipit și te-a lăsat orfan.

— Intrați, mi-a zis bărbatul dispărând în umbră și, odată cu acest gest, trăsăturile chipului său topindu-se.

Și apoi, fără tranziție, ținând ușa deschisă:

— Nu mi-ați spus cum vă cheamă, la telefon.

Mai mult am ghicit decât am văzut că-mi întindea mâna. I-am răspuns, i-am strâns-o din scurt, dar am fost nevoită să mă apropiu cu un pas. Atunci, Hans Engelbrecht a închis ușa în urma mea și ne-am adâncit într-o beznă aproape de nepătruns, în ciuda orei deloc înaintate din acea seară de vară. Doar o lucarnă fără oblon lăsa să se strecoare până la pardoseala de la intrare un bălțiș de lumină. Însă n-am avut vreme să iau seama la decorul din jurul meu, atenția fiindu-mi reținută de mâna lui Hans Engelbrecht, care se înstăpânise pe mâna mea și o explora cu atenție, pe îndelete și fără vreo reținere. Mi-a venit s-o retrag, dar el încă o ținea ferm, fără a fi brutal, pur și simplu cu autoritate. Nu zicea absolut nimic. Îi auzeam respirația. I-am simțit degetele urmându-mi liniile palmei, cântărindu-mi forța degetelor, lungimea lor, articulațiile, până și forma unghiilor. Nici eu n-am zis nimic, atentă acum să-mi las ochii să se obișnuiască în întuneric și, încetșor și sigur, contururile feței lui Hans Engelbrecht au apărut din negrul dimprejur, au revenit la suprafață, ca înălțate din străfunduri oceanice și, odată cu ele, vie și iute, s-a întors senzația de familiaritate. În același timp, mii de întrebări mi se îngrămădeau în

mente. De ce întunericul ăsta? Pentru ce punerea aceasta în scenă grotescă? Ce legătură putea fi între ființa aceasta și Profesorul cel luminos, cu ideile lui respirând rigurozitate și chibzuință? Oare ar fi trebuit s-o iau la fugă? Să-i alunec printre degete ca o anghilă?

— Tot nu mi-ați zis cum vă cheamă, a reluat el, lăsându-mi mâna în sfârșit.

— Hélène.

— Și sunteți pianistă.

Dintr-odată, am priceput. Întâmpinarea, bezna, palparea meticuloasă a mâinii: Hans Engelbrecht era orb.

Măinile sale, devenite clarvăzătoare, le priviseră pe ale mele și le ghiciseră jocul. Tot atunci, am știut că nu va aprinde lumina, că întunericul nu era o omisiune din partea lui, ci o alegere deliberată: o modalitate de a stabili egalitatea între noi, sau mai degrabă de a păstra el avantajul, căci învățase să trăiască fără imagini și reprezentări de care să se agațe, să dea ochi urechilor sale, mirosului, pipăitului, în timp ce eu, asemenea tuturor celor care văd, mă încredeam în aparențe.

— Să mergem să ne așezăm.

I-am urmat umbra, atingând în treacăt și eu peretele holului. În salonașul în care am ajuns amândoi, storurile prefirau ultimele raze ale după-amiezii. Am întrezărit un fotoliu și, așezându-mă, mi-am strâns geanta lângă mine ca să verific, prin pielea moale, că am cutia muzicală.

— Așadar, l-ați întâlnit pe dragul de Profesor și el v-a cerut să mă căutați.

Avea un glas frumos, tânăr și mătăsos. Tonul neutru ales înadins, întru câtva distant, ștergea orice ambiguitate în ceea ce-i privea intențiile.

M-am destins ușor.

— Sper că vizita mea nu vă deranjează.

A urmat iarăși o liniște care lăsa impresia că vorbele rostite de mine pluteau în încăpere, ca

niște personaje mititele, împrăștiate într-o mare cutie neagră. Mi-am dat seama că pauzele acestea erau și ele voite și că aștepta să le respect. Am hotărât să intru în joc și, de îndată, m-am bucurat de el: să lași frazele să se desprindă în zbor de pe buze ca niște baloane, să capete volum, să ia formă, să plutească până la celălalt; să vezi numai cuvintele, să asculți doar tăcerile, densitatea liniștii și ritmul ei: respirația fiecăruia dintre noi.

— A deranja: trebuie să mărturisiți că e un cuvânt straniu. Implică o aranjare, o anume rânduială a ființei, asemenea cărților clasate pe rafturile unei biblioteci, și un obiect nepotrivit care s-o tulbure. Sunt, oare, un ins neclintit în rânduiala lui? Probabil Profesorul așa consideră și la fel de probabil speră ca dumneavoastră să mă faceți să ies din starea asta.

O pauză, dar dictată de mine: nu din afectare, ci pentru că răspunsul lui mă luase pe nepregătite. Mă adunam să îi pot da replica.

— Doar m-a rugat să vă las cutiuța aceasta muzicală dacă o să trec într-o zi prin Hamburg.

— Atâta tot?

Am șovăit.

— Cu condiția bizară, acum îmi dau seama, să vă consider demn de ea.

Am luat cutia muzicală și am învățat mecanismul. Am ascultat-o împreună și, în penumbră, nu puteam desluși nici o expresie anume a trăsăturilor lui, doar, în lumina slabă, chipul acela familiar, încadrat de păr castaniu-deschis. Curiozitatea mea creștea tot mai mult.

Odată stinse ultimele note, m-a întrebat:

— De ce v-a dat cutia aceasta?

— Nu știu. Și, ca să fiu sinceră până la capăt, nu știu cine este Profesorul.

Și i-am povestit cum ne-am întâlnit într-o benzinărie din apropierea Romei – dintr-odată, cât de departe îmi părea ziua aceea, de neatins! Am încercat să-i repet cuvintele discuției noastre exact

așa cum au fost, apoi ce mi-a scris în epistola trimisă a doua zi.

— V-a întrebat totuși dacă sunteți muziciană?

— Desigur.

În timp ce ne vorbeam, încercam să dibuim sensuri. Acum, nu puteam decât să aștept ca el să povestească, la rândul său, și să îmi ofere soluția enigmei: de ce mă aflam acolo? Ce aveam să ne spunem, să ne oferim unul altuia? Hans știa ce așteptam, însă nimic nu îl silea să vorbească. Tăcerea care se prelungea la nesfârșit era acum grea de ezitare. Și deodată, dintr-o suflare:

— Am studiat în Franța și Profesorul mi-a fost dascăl. Tatăl meu fusese numit să lucreze la Paris, mama era profesoară de muzică. Ea mi-a încredințat vioara de la vârsta de patru ani. Eram neobișnuit de înzestrat. Un copil-minune. Am început să dau concerte, foarte puține, mama dorea perfecțiunea, ce e desăvârșit. Mă puneam să lucrez o piesă între doi și trei ani înainte de a o interpreta în public, și asta însemna câteva ore zilnic. Îmi comenta fiecare notă, fiecare mișcare a încheieturii, impactul și presiunea fiecărui deget pe corzi, fiecare atingere a arcușului.

În umbră, l-am văzut ridicând o mână, ca pentru a respinge eventuale obiecții ale mele.

— Nu vă chinuiți, am concertat și am înregistrat discuri sub pseudonim: de fapt, numele de fată al mamei. Îi datoram asta. Amintea neobosită că termenul *mousiké*, la origine, în Grecia, desemna toate artele aflate sub oblăduirea celor nouă muze – din arcul muzicii izvora armeni tuturor celorlalte expresii artistice, adică sufletul oamenilor. Mama iubea vioara fiindcă e muzica periferiei. Avea ideea stranie că muzica trebuia să le ierte oamenilor ceea ce săvârșiseră în timpul războiului, o obseda gândul acesta. Susținea că muzica fusese lăsată pradă lui Satan și că inclusiv în prezent, interpretând mecanic, fără pasiune, fără a-ți pune viața în fiecare notă, în fiecare pauză,

trădai nu numai arta, nu numai sufletul, îl trădai pe însuși Dumnezeu. Pentru ea, era o chestiune absolut urgentă ca oamenii să nu se mai dedice decât muzicii, poeziei sau artei — în fapt, frumuseții pe care o batjocorisera și iubirii pe care o mutilasera.

A oftat.

— Da, o obseda asta. Mai ales amnezia strigătoare la cer care ne înconjoară nu-i dădea pace. Nu c-ar fi vrut ca omenirea să fie într-un perpetuu doliu, în veșnice ceremonii de pocăință. Dar nu înțelegea uitarea. Nu pricepea cum poți aluneca în vulgaritate, în frivolitate, în ușurătate, în timp ce pentru noi, pentru viața pe care o oferă orice clipă care trece, niște oameni suferisera, îndurasera chinuri, muriseră de mii de ori, muriseră în ei înșiși, în demnitatea lor de oameni. Înfruntasera infernul, îi trecuseră pragul de două, de trei ori, câteodată mânjiți de spaimă, pentru ca noi să fim demni pe drept de viețile noastre. Pentru ca niciodată, nici o altă dată, să nu fim puși în situația de a alege câmpul dezonoarei. Considera că spectacolul atrocităților teribile pe care oamenii, umanitatea întreagă, fusesera capabili să le comită ar fi trebuit să ne însemneze imaginația cu fierul înroșit. La început, spunea că moartea din lagăre ar fi asemenea sfârșitului unui Dumnezeu pe cruce, un model, deși atroce, în a călca peste moarte. Apoi, mai târziu, a început să tremure ca o lumânare care se istovește. Credea că totul nu este decât o repetiție generală. Torturile, rezistenții, defenestrații, lapidații, înfometări, crematoriile, masacrele din orice Oradour-sur-Glane²⁴, și-n acest caz toate acele vieți fusesera frânte în zadar, sau mai curând doar pentru ca răul să învingă?

Cu glasul frânt, și-a curmat șuvoiul de vorbe. Cuvintele nu mai zburau, ci spintecau aerul.

— Astfel c-am fost crescut cu miza aceasta: perfecțiunea ca mântuire. Eram pârghia unei cumpene stranie: pe un taler, muzica, în cea mai

izbutită re-creare a sa, iar de partea cealaltă amnezia, nenorocirile vieții. Și Profesorul, mă întrebați? Ah! Profesorul!

Încă o pauză. Iar în tăcerea aceea am simțit amândoi amintirea Profesorului, cum intră în salonaș și se așază între noi persoana lui întreagă. Zâmbetul său malițios plutea în încăpere. „Să deveniți viața fără sfârșit a muzicii.”

— Mama a stabilit cu el să-mi dea niște lecții în particular. Ea se preocupa și de studiile mele. Asemenea elevilor la Conservator, urmam cursuri prin corespondență. Profesorul venea acasă la noi timp de trei ore în fiecare săptămână, să-mi verifice progresele. Era uman în chip magnific.

Mi-am amintit că aceeași calitate îmi venise în minte atunci când îl lăsasem pe Profesor în Assisi, în fața grăduțului casei sale.

Hans și-a întrerupt iarăși istorisirea. S-a ridicat. Am auzit foșnetul ușor al hainelor lui, sunetul mat al pașilor lui pe pardoseală. M-a rugat să rămân unde eram. Avea să meargă să pregătească niște ceai, asta dacă nu cumva preferam o băutură tare sau apă. Am ales ceaiul, fără să am idee ce oră era, deși lumina zilei, scăzută, se zărea încă printre obloane.

Mi s-a părut că a lipsit mult, însă e adevărat și că îmi tulbura percepția asupra timpului să stăruie în penumbra din ce în ce mai densă. Dar îmi plăcea bezna aceea, complice a conversației noastre, care-mi amintea de fermecătoarea noapte cu mărturisiri și secrete împărtășite, întâia dată când mama mi-a îngăduit să merg să dorm la o colegă de școală – prietena mea. Entuziaste, după cină și toaletă, ne-am făcut adăpost ca un cort din cearșaf, întins deasupra capetelor noastre. Așternuturile miroseau frumos a săpun și a copilărie și, între hohote de râs dezlănțuite și legămintele, șușotind până rămâneam fără aer, ascuțindu-ne urechile ca să pândim pașii părinților care veneau să se asigure, din ușă, că dormeam

bine, fiecare i-a destăinuit celeilalte ce-și dorea de la viață, ce nădăjduia, într-un elan de încredere absolută, convinse amândouă că în sfârșit eram înțelese de cineva – de celălalt, dublul nostru. Cuvintele ne ieșeau din gură ca niște păsări eliberate dintr-o colivie, viu colorate, ciripit neobosit, uneori suave, iar în ele găseai la un loc chipul lui Făt-Frumos, renghiuri nemărturisite fraților sau colegilor de clasă și imagini ale Fecioarei Maria. Cuvintele ne-au însoțit prima pătrundere prin efracție în misterul nopții, căreia-i dădeau o strălucire de diamant, un neastâmpăr de sărbătoare, febrilitatea unei situații primejdioase.

Am închis ochii.

În sfârșit, Hans s-a întors, iar eu am rămas cu pleoapele strânse. Tabloul mișcărilor lui îl alcătuiau zgomotele. Tava atingând o masă, ceștile ciocnindu-se ușor, cascada limpede a ceaiului turnat.

— Atenție, e fierbinte.

S-a apropiat de mine și, cu finețe, mi-a strecurat farfurioara între mâini. A reluat firul istorisirii.

— Și-apoi mama s-a prăpădit. Aveam douăzeci și doi de ani. Sunteți muziciană, știți bine cât de important este maestrul. Am continuat să interpretez, obsedat de ideea perfecțiunii. Odată mama dispărută, îmi făcusem o îndatorire din asta. Profesorul m-a susținut mult. Din vreme-n vreme, mă invita să ieșim împreună, să ne plimbăm. În timpul unei asemenea preumblări am descoperit, într-un târg de vechituri, cutia muzicală. L-a vrăjit imediat. Melodia ei blândă, în primul rând, și-apoi Apolo cu lira lui. A cumpărat-o și ne-am așezat la o masă, pe o terasă, s-o ascultăm. Era, îmi amintesc foarte bine, o după-amiază de vară liniștită și plină de grație. În ziua aceea i-am explicat Profesorului pentru prima dată concepția mea despre muzică, până în cele mai mici detalii, așa cum mi-o transmisese mama. I-am lămurit că

trebuia să interpretez nu de așa manieră ca ascultătorul meu să fie emoționat de note, să fie captivat de linia melodică, ci în așa fel ca el să ajungă acolo unde notele îl poartă. Iar itinerarul acesta viu pe care îl urmează atunci cere perfecțiune absolută: idealul spre care tinsese însuși compozitorul. Numai acest ideal conta.

Profesorul, mi-a explicat Hans, protestase strașnic la teoria asta. Încercase să-i dea replică. Însă nu era muzician, ceea ce-i îngreua misiunea, odată ce nu trăia operele la același nivel. Și brusc, privindu-l pe Apolo cum se răsuțește încă, ținând lira în mâini, în sipetul pe care îl alcătua cutia muzicală, l-a fulgerat un gând. Orfeu! Cântecul lui Orfeu. Orfeu și logodna lui cu Euridice, celebrată de însuși Apolo, zeul muzicii.

Hans Engelbrecht își amintea, aproape cuvânt cu cuvânt, ce-i răspunsese Profesorul:

— „Hans! Hans! Amintește-ți de Orfeu, interpretul absolut. Lumea, gingășia și iubirea scoteau la lumină din el cele mai frumoase cântece. O melodie ce fermeca toate ființele, subjugându-le și vrăjindu-le. La glasul lui și ascultându-i lira, furtunile se potoleau, gazele se culcușeau pe lângă lei. Orfeu dezvăluia iubirea și frumusețea. Cântecul lui era desăvârșire, imagine ideală. Muzica-i era cu atât mai armonioasă, cu cât izvora din dragostea pentru Euridice. Însă, vai, în ziua nunții lor, Euridice se întinde în iarbă, să-l asculte pe cel care o fermecase, și un șarpe ce se strecurase acolo o mușcă, iar ea moare. Atunci Orfeu descoperă durerea, stingerea. Imploră zeii să-i dea înapoi iubita și, rugile fiindu-i ascultate, coboară în infern, acolo unde-și au sălașul morții. Însă zeii i-au pus o condiție: pe drumul care-i călăuzește spre lumina zilei, Orfeu nu trebuia să se întoarcă, să vadă dacă Euridice îl urmează. Dar la câțiva pași de lumea celor vii, Orfeu cedează ispitei de a-și vedea iubita: se întoarce, și-atunci Euridice, cu obrajii scăldați în lacrimi, se mistuie

în hău. Hans, a insistat Profesorul, ce ne învață legenda asta? Ne face să pricepem că perfecțiune nu există. Nici ideal. Dacă ar fi existat, atunci am fi avut în față modele minunate, care s-ar fi putut schimba între ele la infinit. Euridice e idealul lui Orfeu, dar înainte de orice Euridice este ea însăși, unică și muritoare. Nici o altă femeie n-o poate înlocui, nici pe pământ, nici în inima lui Orfeu. Hans, n-are cum să existe interpretare perfectă, așa ceva e iluzie goală. Farmecul muzicii vine din faptul că e interpretată de un muritor. Nu există puritate în muzică, ci necurmată reîntrupare ce se deosebește de impuritate. La fel ca în urcușul sfîințeniei, însăși calea de urmat ca să fii cel mai bun constituie frumusețea, magia. Nu să fii cel mai bun în absolut, ci cel mai bun raportat la sine însuși. Atunci, fiecare interpretare e unică. Fiecare operă se însuflețește cu viața celui care o cântă, în acea perfectă renunțare proprie dragostei. Nu trebuie să cânți pentru a reproduce o schemă perfectă – unde, pe frontonul cărui templu, ar fi ea gravată, și de către cine? Trebuie să cânți pentru a celebra existența cea mai profundă a muzicii. Când cânți, muzica este, aici și acum, așa cum n-a mai fost niciodată și nici nu va mai fi. Iar taina aceasta ține numai de tine, Hans Engelbrecht, pe care un șarpe cu mușcătura lui ori un avatar al său te va prinde într-o bună zi.”

S-a oprit să soarbă câteva înghițituri de ceai.

— L-ați ascultat pe Profesor? l-am întrebat. Ați fost de acord cu ce v-a zis?

— Da și nu. Sigur, am fost de acord, însă cu toate astea nu eram convins.

A suspinat încă o dată și a urmat:

— Dar dumneavoastră aveți numai certitudini în ceea ce privește propria existență, rațiunile și chipurile muzicii?

— În momentul ăsta din viață, mai puțin ca niciodată...

Hans a surâs.

— Oh! înțeleg de ce Profesorul v-a sugerat vizita de-acum. Întotdeauna a avut darul special de a scoate din vizuină ființele șovăitoare. Bănuiesc c-ați ghicit că micuța cutie muzicală nu era decât un pretext. Totuși sunt încântat, cu adevărat fericit s-o regăsesc.

— Un pretext ca să?

— Ca să discutăm. Profesorul spunea mereu: „Nu-l întreba despre drumul tău pe cel care-l cunoaște, ci pe acela care, asemenea ție, e-n căutarea lui”. L-ați pierdut pe-al dumneavoastră?

— Nu, însă dintr-odată a devenit presărat de piedici și m-am poticnit la una dintre ele: tristețea.

— Ați căzut?

— M-am împleticit. Am vrut să mă adun în muzică, dar s-a ascuns de mine. Acum două zile, din fericire, ne-am regăsit, eu și muzica. Totuși spectrul tristeții îmi dă târcoale încă și vreau să-l alung. Dar nu știu pe unde a intrat, nici ce deschizătură din mine a descoperit, prin care s-ar mai putea furișa.

— Vă așteptați să găsiți îndrumare la Profesor ori în urma acestei discuții?

— În timpul călătoriei mele, am avut parte de prea multe întâlniri care nu datorau nimic hazardului ca să nu sper, e-adevărat. Dar spuneți-mi, vă rog, un lucru: de ce n-ați fost convinși de Orfeu?

— Multă vreme m-am gândit la ce mi-a zis atunci. În vara care a urmat, am avut un accident. Mi-am pierdut vederea. Dintr-odată, aripile de înger s-au strâns. Dezastrul acesta aparent m-a silit să chibzuiesc unde mă găsesc și la lucrurile fără de care nu pot trăi. Mi-am dat seama imediat că nici muzica, nici arta în ansamblul ei nu făceau parte dintre ele. Nu-mi erau indispensabile, dar nu-mi erau mai puțin necesare, la fel ca pentru noi toți, fiindcă ne amintesc nouă înșine, ființei noastre profunde. Prin urmare, aveam să trăiesc cu ele, însă nu pentru ele, ca până acum. Am părăsit

Parisul și m-am întors la Hamburg, leagănul copilăriei, ferm hotărât să-mi reduc nevoile la esențial și, credeți-mă, esențialul înseamnă foarte puține lucruri. Când am atins punctul acela, într-un soi de desfătare, am ajuns la bunul cel mai prețios: libertatea.

— Libertatea?

— Da, libertatea, adică posibilitatea să refuzi cu înțelegere ceea ce nu vrei sau nu mai vrei și să accepți ceea ce vrei sau ceea ce poți accepta. M-am descotorosit de superfluu ca să ajung la lumină, foarte rar cu putință de atins de cine nu e sărac cu duhul. Mi-am dat seama că fusesem orb cu mult înainte de accident, înverșunat să adun în mine cât mai mult, să nu mai fiu atent decât la cariera mea, la elogii, la perfecțiunea aceea absolută care-o cotește spre narcisism. Eram într-un vârtej tot mai înnebunitor, într-o agitație care nu mă conducea nicăieri, care strângea totul în conul ei și mă lua cu sine. Brusc, muzica s-a întors în fibrele trupului meu, în inimă, ca un fulger. Cânt în fiecare zi, însă doar pentru mine și vreau să vă mărturisesc adevărul: niciodată nu am cântat atât de bine.

Era întuneric beznă și, paradoxal, vorbele lui Hans deveneau tot mai strălucitoare.

— Pesemne tristețea dumneavoastră are aceeași cauză? Acum, că m-ați întrebat, cred că exemplul lui Orfeu și-a atins ținta. Cutia muzicală a avut efectul ei magic. Am înțeles că adăposteam în mine germenul propriei morți, care e îndoiala. Orfeu s-a întors spre Euridice pentru că n-a îndrăznit să creadă că ea va învia. Violonist, alergam după perfecțiune fiindcă nu îndrăzneam să cred în forța mea de-a o întrupa. Tristețea se ivește atunci când alergăm după lucruri. După adevăr, după muzică, după paradis. Le căutăm în afara ființei noastre, acolo unde ele nu se află, când ar trebui să ne cufundăm în sine, în transparența sufletului ca să le-aflăm. Deschizătura prin care se furișează tristețea este aceea prin care ați făcut loc

să intre lumii aparențelor și zădărniciilor. Veți fi tristă atunci când, din obișnuință, din delăsare, veți înceta să scormoniți, să scotociți în propria inimă și în suflet după centrul de greutate. Tocmai prin căutarea aceasta neconținută putem deveni din ce în ce mai cumpătați, din ce în ce mai simpli, să lăsăm deoparte înfloriturile ca să pricepem, să căutăm și să descoperim esențialul – această artă supremă care îngăduie să descoperi deopotrivă totul. Numai atunci își găsește omul stilul, iar a-ți găsi stilul înseamnă să ridici armele împotriva morții. Aș spune chiar că e singura armă care-ți îngăduie realmente să aperi viața și lumina.

Ridicându-se, Hans făcu să hârșâie picioarele fotoliului în care șezuse.

— E târziu, a continuat e. Am să vă chem un taxi să vă întoarceți la hotel. V-am răspuns la întrebări?

— Da. Mă bucur mult că v-am adus cadoul din partea Profesorului. Cutia aceasta muzicală și-a găsit locul perfect aici, la dumneavoastră.

— Înainte de a pleca, am să vă fac și eu un mic dar din partea lui. Am să vă istorisesc ceva ce-i plăcea Profesorului să-mi povestească, el care, când îi ceream sfaturi, îmi răspundea nesmintit: „Ascultă-te mai bine”. Ce am să spun sunt vorbele rabinului Zusha din dinastia Anipoli²⁵, despre Judecata de Apoi: *În lumea ce-o să vină, întrebarea ce are să-mi fie pusă nu e: „De ce nu ai fost Moise?”. Nu. Întrebarea ce are să-mi fie pusă e: „De ce nu ai fost Zusha?”.*

Am dat încet din cap.

— Chiar este un dar foarte frumos. Îți mulțumesc, Hans.

— Îi voi scrie Profesorului, ceea ce n-am mai făcut de ani de zile, să-i mulțumesc la rândul meu, să-i dau vești și să-i spun că-mi merge foarte bine.

Și apoi, îndreptându-se către ușă:

— Rămâneți pe loc, să fac ceva lumină și să vă însoțesc până la intrare.

Nu e nevoie. Mă descurc foarte bine așa, pe întuneric.

Cum să-i spun că mă temeam până și de clipa în care avea să aprindă lumina, că mă înspăimânta rana făcută de lumina artificială, electrică, ce ar sparge sfera magică a întâlnirii aceleia.

— Să nu vă loviți de ceva pe coridor.

A mai făcut doi pași spre întrerupător, punctându-și ultimele fraze:

Profesorul va fi foarte bucuros să afle că aceste cuvinte ne-au încheiat discuția. Mai ales dacă ați aflat de ce a vrut să ne întâlnim...

Credeam că înțelesesem asta. Sau cel puțin că ghicisem. Până ce Hans a aprins becul și a făcut într-adevăr lumină. Am descoperit atunci de ce chipul lui îmi păruse atât de familiar.

Și am știut într-adevăr.

Hans Engelbrecht îmi semăna ca un frate.

10

Îndoiala nu mi-a dat pace următoarele două zile.

Cu toate astea, niciodată lucrurile nu-mi păruseră mai limpezi înăuntrul meu ca după întâlnirea cu Hans Engelbrecht. Îmi răspunsese pe deplin la întrebări. Acum știam precis de unde izvora tristețea mea. O indicase cu precizie de bisturiu.

Pregătindu-mă de culcare în seara aceea, istovită de tensiunea discuției, propriul viitor mi se profilase cu o claritate uimitoare. Aveam să devin și eu scumpă la vedere, să pășesc în singurătate. Lupii, programele pentru copii ale Centrului, lecturi și studiul muzicii, dar în surdină, pianissimo. Legenda pe care mi-o povestise Audrey, ospătărița de la restaurantul cu delicatese din New York, mi s-a redeșteptat în minte și am

zâmbit: străbătusem lumea ca să descopăr că lada comorilor era acasă, în mine.

A doua zi, totuși, imperativul hotărârii mele mi-a părut mai puțin puternic.

Ceva șchiopăta, nu mă mulțumea pe deplin. Însă eram în vacanță, încă puțin măcar, chiar dacă dorința de a pleca în Granada se topise. Rezervasem un loc pentru zborul spre New York de peste două zile și am plecat să cutreier, la întâmplare, străzile din Hamburg.

M-am plimbat de-a lungul Hafenstrasse și, din nou, hoinăreala m-a desfătat. De zece, de-o sută de ori venisem aici să concertez, și niciodată nu avusesem răgazul să descopăr orașul. De-acum, toate acestea urmau să se schimbe.

În port am vizitat Muzeul de Corăbii Rickmer Rickmers. Am căscat gura în fața vitrinelor buticurilor de lux care se înlănțuiau sub arcadele peste râul Alster. Hans nu se înșelase: mulțimea de obiecte – haine, bijuterii, aparate de uz casnic – te amețea. Magazinele mișunau de clienți și străzile, de oameni.

Zăpăcită de forfota orașului, a doua zi am hotărât să revin la mașină și să vizitez satul de pescari Blankenese, aflat la vreo cincisprezece kilometri de Hamburg, la gura de vărsare a Elbei. Mulți artiști se stabiliseră acolo. Le-am înțeles alegerea văzând căsuțele minunate, cu acoperiș din paie, și grădinile încărcate de flori. Cu nasul în vânt, cătunul scăldat în picuri fini de soare și de vapori din larg fusese învăluit de țipete de pescăruși și de vuiet de mare.

Am trecut pe dinaintea unei căsuțe. Un șuvoi de muzică a năvălit pe ferestrele deschise. Am zărit înăuntru trei interpreți repetând, unul la pian, ceilalți – la vioară și la violoncel. Mai încolo, am deslușit atelierul unui pictor, cu harababura lui copioasă de pensule, tuburi și pânze. Pretutindeni erau numai ateliere, refugii de creație, auditorii, pe care turiștii le vizitau ca pe tot atâtea galantare. L-

am văzut pe violonist închizând fereastra în nasul unui cuplu indiscret, deranjat pesemne de curiozitatea lor.

Și, dintr-odată, totul mi s-a părut limpede: operele de artă erau așadar ostatici de muzeu, iar artiștii – în fermecătoare ghetouri. Iar eu, în South Salem, aveam să repet mișcarea aceasta. Asemenea lui Béatrice în grădina mănăstirii, care se rupsese de lume. Asemenea Necunoscutului care-și pusese inima la adăpost, ca să nu mai sufere. Asemenea Colecționarului care predica buburuzelor din înaltul colinelor elvețiene. Asemenea lui Hans, întemnițat în propria casă, pentru a cânta acolo singur la vioară.

Desigur, fusesem foarte norocoasă să-i întâlnesc. Discuțiile cu ei mă îmbogățiseră și mă luminaseră. Dar la ce bun profunzimea aceasta de viziune dacă te retragi din superba simfonie a lumii, departe de acest concert de la care oamenii nu pot lipsi? La ce bun iubirea, arta, muzica, natura, dacă nu exista deloc împărtășire? Cui folosește un profet în pustie? Cartea perfectă, dacă nimeni n-o răsfoiește?

Fusesem absolut de acord cu ei când demascaseră spectacolul dezolant al umanității în suferințele sale, poate și mai dezolant în indiferența la aceste suferințe – umanitatea în egoismul ei atroce. Într-adevăr, îndârjirea asta de cârtiță, să sapi doar pentru propria îndestulare, să aduni și mai multe bogății ale tale, și mai multe bucurii într-o uscăciune spirituală fără egal, care nu poate decât să rănească profund inima, atât de adânc, că se naște atunci o unică dorință: să fugi, să-ți cufunzi capul în nisip, să respingi universul și, odată cu el, sursele-i de neliniște și de angoasă. Poate așa arăta infernul adevărat: o îmbulzeală de trupuri fără suflet, împingând cărucioare ticsite de provizii, disperată și gata de orice nedreptate, numai ca nimic să nu-i oprească shoppingul fabulos, uitând privirea minunată cu care înfășase,

până mai ieri, nou-născutul. Și mai rău, devoratoare a propriilor copii, pe care îi împinge să se îndoape, doar să se aleagă cu ceva.

Iubirea trebuie să preexiste, îmi spusese Necunoscutul pe malul Lacului Como. Cine va oferi exemplul acesta în continuare? Cine va întreține scânteia vieții, dacă fiecare se închidea în turnul lui? Cine va picura în conștiințe clipa de îndoială necesară pentru ca esența omului să iasă la suprafață: misterul atemporal, mai prețios ca niciodată, pe care numai individul, fiecare în parte, are misiunea să-l apere.

Mama lui Hans Engelbrecht avusese dreptate într-un punct, unul fundamental: cu privire la devastarea generală, în pragul apocalipsei acesteia în care vrem să credem, muzica putea încă, putea iarăși să înflăcăreze spiritul, cu condiția ca ea să fie altceva decât melodie mai mult ori mai puțin reușită, o distracție, acrobație, scamatorie; cu condiția să fie oferită și interpretată ca operă fundamentală, într-o dăruire absolută de sine. Ca în prima zi.

Desigur, cineva ar fi putut întreba din nou: „La ce bun?” S-ar fi putut râde pe seama orgoliului de a te ridica singur împotriva tuturor. Istoria arătase ce soartă îi așteaptă pe eroi și pe sfinți.

În lumea ce-o să vină, întrebarea ce are să-mi fie pusă nu e: „De ce nu ai fost Moise?”. Nu. *Întrebarea ce are să-mi fie pusă e: „De ce nu ai fost Zusha?”*

Ce însemna să fiu Hélène? Să fiu eu însemna să fiu demnă de propriul suflet. Însemna să dau curs darului atât de aparte care ne-a fost oferit tuturor, darul de a exista, fiecare în felul său. Felul meu era pianul, era să am încredere, adică speranță într-o scriptură a luthului. Trupul meu adăpostea într-însul promisiunea pruncilor și purtase-n sine muzica, logodnă și note. Muzica, cea care mă provoca sau mă copleșea, care mă reducea la neant ori îmi dădea elan să mă întrec pe mine. „Să

deveniți viața fără sfârșit a muzicii”, îmi urase Profesorul. Profesorul scump! De la începutul călătoriei acesteia îmi oferise cheia. Și cheia consta în două enunțuri scurte: totul e zadarnic și nimic nu e dat.

Să fiu Hélène însemna, ca de altfel și pentru Béatrice, Sophie, Balthazar, Anne, Pierre sau Paul, să transmit, să rămân un luntraș al vieții. Însemna să cred, să iubesc, să gândesc, să fiu. Și să întind mâna. Tristețea mea, tristețea mea profundă, de aici izvorâse: dintr-o rutină care mă despărțise peste măsură de Cer și de mine însămi.

Mă lăsasem dusă. Uitasem că bucuria de a fi fericit nu e un cântec domol și parfumat, plutirea trupului și-a sufletului, trena de culori din grația unui zâmbet, aurul clipelor fericite, scuturate peste inimile noastre ca o binecuvântare. Să fii fericit se învață și, dacă se învață, înseamnă că e ceva ce poate fi și transmis. E o lucrare ametoitoare căreia nimeni nu-i poate scăpa. „Magic, studiul Fericirii / L-am făcut, cum dat e firii.”²⁶

O lucrare, un studiu care necesită „pe de rost” și recapitulări zilnice: presupune să-ți faci temele – însăși misiunea vieții.

Cine ne putea face fericiți? Nimeni, doar noi înșine. Să aștepti ca fericirea să vină din partea cuiva însemna ca, din delăsare și orbire, să renunți s-o cunoști în esența ei. Însemna de asemenea să-i furi altuia libertatea esențială, să-l împiedici. Să fii fericit însemna să nu te mulțumești niciodată cu aparențe ale fericirii – trebuia să-i consacri viața așa cum te-ai consacra magistralei săvârșiri a unei pânze, a unui poem ori a unui cântec. Fiecare zi, fiecare clipă cerea să-ți pui la lucru penelul, cuvântul, notele, iar opera aceasta voia să coborâm în noi înșine ca să scobim materie de-acolo și astfel să ne împlinim viața. Și ce-ar însemna să fii fericit, dacă nu tocmai să regăsești paradisul și timpul Edenului, cu care fiece pasăre, piatră sau copac și-a găsit armonia, aidoma luminii cu

soarele? Fericirea însemna armonia aceasta perfectă, chiar tonul pe care Orfeu cânta aprins de iubire, tonul pe care sufletul nostru îl poate relua când e atins de aripi de înger. Începând de-atunci, nimic nu mai poate sparge armonia aceasta, fiindcă ea țâșnește din izvoare, nu din lacrimi, irumpe din fiecare lucru, clipă de clipă, fără alt țel decât propria evidență, fără altă ambiție în afara armoniei, fără altă putere decât cea care există în sine. Nu suprimă nimic, nici din dureri, nici din moarte, ci le salvează din haos. Fericirea e cea care dă celei din urmă suflări nota ei pură, mai pură și mai înaltă decât toate gemetele agonice și vaietele de durere; cea care dă celei din urmă priviri zâmbetul, mai blând și mai mângâietor decât amorțeala și neantul morții; cea care dă celei din urmă îmbrățișări complicitatea și bucuria ei, mai dulci și mai pătrunzătoare decât durerea despărțirii veșnice; cea care-i dă vieții, în cea din urmă clipă a sa, întreaga-i desăvârșire. Este mister, unul inefabil, de nepătruns ca o muzică divină – suavitatea răsunătoare a Bucuriei.

Tristețea mea? Groaznica mea tristețe de ieri? Pur și simplu intrasem în dezacord cu lumea, uitându-mi îndatorirea legată de fericire. Și de împărtășire.

Iar realitatea aceasta era atât de limpede, atât de-adevărată, că am făcut doi pași de dans pe caldarâmul vechi al micuțului port din Blankenese.

Un pescăruș a început să scoată țipete ascuțite pe catargul unui trauler, iar pe cer a strălucit zborul arcuit a trei rândunele.

Nu mă voi retrage la South Salem, dimpotrivă.

Nu mai voiam să bat în retragere.

Voiam să mă desfășor.

Din nou, aveam să dau neastâmpăr stelelor.

*
* *

„Pasagerii zborului cu destinația New York sunt rugați să se prezinte la poarta 7 pentru îmbarcare.”

Îmi predasem bagajele, trecusem de controalele de securitate.

Îmi rămăsese exact timpul necesar.

M-am grăbit spre o cabină telefonică.

Încă din Blankenese nu-mi dăduse pace gândul acesta și voiam să fiu cu inima împăcată. Cerase numărul de telefon la informații, însă nu îndrăznisem să sun seara trecută. Se făcuse târziu când m-am întors la hotel și știam că acolo toată lumea se duce devreme la culcare. Acum era ora ideală.

Am strecurat cardul în interiorul aparatului și am format numărul.

— *Pronto?* mi-a răspuns în sfârșit, după câteva clipe ce mi-au părut o veșnicie, o voce delicată și tremurată, pe care am recunoscut-o de îndată.

— Bună ziua. Sper că vă amintiți de mine, am rămas peste noapte două seri la mănăstire. Voiam neapărat să vă mulțumesc, tuturor măicuțelor și Surorii Caterina, pentru fericirea și pacea acelor ceasuri petrecute la dumneavoastră.

Sora de la poartă își amintea foarte bine de vizita mea. Am schimbat câteva amabilități, apoi am întrebat ce mă frământa:

— Ce mai face Béatrice, grădinăreasa cea frumoasă?

Sora a râs scurt și ușor, ca un clinchet de zurgălăi.

— Foarte bine. Închipuiți-vă, de cinci-șase zile un tânăr încântător – de altfel, s-a recomandat ca venind din partea dumneavoastră – a venit s-o

ajute la grădină. Cred că vom avea o primăvară foarte plăcută.

11

Când m-am trezit era amiază.

Notes

[\[←1\]](#)

Versuri din poemul „L'iris et l'oiseau” de Marguerite Clerbout (1905-1997).

[←2](#)

Versuri din poemul „Après une lecture de Dante” („După o lectură din Dante”) de Victor Hugo.

[\[←3\]](#)

În *Arta Romantică*, cap. XI: „Edgar Poe III, Note noi despre Edgar Poe”, partea a IV-a.

[←4]

Ibidem, partea a III-a.

[\[←5\]](#)

Este vorba de poemul în proză „Dichtung und Wahrheit: An Unwritten Poem”, al lui Wystan Hugh Auden, tradus în limba franceză cu titlul „Quand j’écris je t’aime” de către Béatrice Vierende (Colecția Anatolia / Éditions du Rocher, Paris, 2003).

[←6]

Povestea lui Hyazinth și a lui Rosenblüte, mai amplă și în câteva detalii diferită de versiunea Profesorului, apare în volumul *Discipolii la Sais*; v. Novalis, *Discipolii la Sais. Heinrich von Ofterdingen*, traducere, studiu introductiv și note de Viorica Nișcov, Editura Univers, București, 1980, pp. 46-50.

[\[←7\]](#)

Versuri din „Die Wanderung” („Migrarea”), poem publicat de Hölderlin în 1807, în *Musen Almanach*, editat de Leo von Seckendorf

[\[←8\]](#)

Versuri din „Cântecul celui neiubit” de Guillaume Apollinaire, traducere de Leonid Dimov, în vol. *Scrieri alese*, ediție alcătuită și îngrijită de Virgil Teodorescu, cuvânt-înainte de Vasile Nicolescu. Editura Univers, București, 1971, p. 37.

[\[←9\]](#)

Cartea cuprinde corespondența dintre Rainer Maria Rilke și Magda von Haltingberg, pianistă vieneză, pe care poetul ajunge s-o numească Benvenuta.

[\[←10\]](#)

Alei (in it., in orig.).

[\[←11\]](#)

Vers din poemul „Corn de vanătoare”, traducere de Vasile Nicolescu, în vol. *Scrieri alese*, ed. cit., p. 125.

[\[←12\]](#)

Giovanni Battista Tiepolo (1696-1770) – pictor venețian, creator de fresce în stil baroc târziu pentru mai multe palate venețiene. A pictat și în afara Italiei, la Wurzburg, chemat de prințul-episcop al Bavariei, și la Madrid, invitat de regele Carol al III-lea al Spaniei, în al cărui palat regal realizează una dintre lucrările sale cele mai importante, fresca din Sala Tronului.

[\[←13\]](#)

Volum autobiografic, dintre cele mai valoroase ale scriitorului Paul Morand (1888-1976).

[\[←14\]](#)

Supă de legume specific italiană, la care se adaugă adesea paste sau orez (n.r.).

[\[←15\]](#)

Cântecel pentru copii cunoscut pe tot teritoriul Franței și în unele țări francofone, ce datează din sec. XVII-XVIII și este înregistrat cu numeroase versiuni. Un șoricel verde ce alerge prin iarbă este prins de un copil, care le cere părerea unor domni privitor la ce să-i facă. Aceștia îl îndeamnă să-l bage în ulei și în apă, ca șoricelul să devină melc. Copilul nu ascultă însă de sfatul oamenilor mari, ci încearcă să-i găsească diferite ascunzători micului său prieten.

[\[←16\]](#)

Fragment din „Imposibilul” („Un anotimp în infern”), în
Opere, traducere de Mihail Nemeș, prefață de Livius
Ciocârlie, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 178.

[\[←17\]](#)

Versuri din poemul „Pentru o prietenă (Paula Modersohn-Becker)” de Rainer Maria Rilke, din vol. *Requiem / Recviem*, traducere de Eliza Simon și George State, prefață de George State, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, p. 47.

[\[←18\]](#)

Secvență din piesa într-un act *Ultima bandă a lui Krapp*
(*Krapp's Last Tape*).

[\[←19\]](#)

Fragmente din *Tropicul Capricornului*, traducere din limba engleză de Antoaneta Ralian, Editura Polirom, Iași, 2011, pp. 114-115.

[\[←20\]](#)

Arthur Rimbaud, în poemul „Către o rațiune” din
„Iluminații” vol. *Opere*, ed.cit., p. 200.

[\[←21\]](#)

Pasajul-sursă a acestor versuri este mai amplu și în proză în ediția românească originală. Vezi Gherasim Luca, *Inventatorul iubirii urmat de Parcurg imposibilul și de Moartea moartă*, Editura Negarea Negației, București, 1945, pp. 16-17.

[\[←22\]](#)

Arthur Rimbaud, în „Deliruri II. Alchimia verbului”, din „Un anotimp în infern”, în vol. *Opere*, ed. cit, p. 175.

[\[←23\]](#)

Cf. eng. *hand in cap* („mâna în pălărie”). Expresia englezească *hand in cap* vine de la un joc de troc implicând un mediator și doi indivizi interesați direct de schimb. Cei doi depun într-o pălărie (eng. cap) o sumă dinainte hotărâtă: mediatorul evaluează obiectele și spune ce sumă suplimentară trebuie să adauge unul dintre cei doi care vor trocul, pentru ca schimbul să fie echitabil. Dacă schimbul se face ori nu se face cu acordul ambilor interesați direct de troc, suma din pălărie revine mediatorului, întrucât a existat echitate. Dacă doar unul dintre cei care doresc trocul refuză, suma este împărțită de cei doi interesați de schimb, fiindcă nu s-a ajuns la echitate. Mai târziu, termenul „handicap” a fost folosit pentru orice acțiune menită să facă echitabilă o confruntare, expresia „a fi handicapat” fiind utilizată cu privire la participanții la o cursă atunci când prezintă un dezavantaj. Sensul medical, cel mai des întâlnit în prezent, a apărut după 1950.

[\[←24\]](#)

Localitate franceză din departamentul Haute-Vienne, cunoscută pentru masacrul care a avut loc aici în 1944, ca pedeapsă pentru răpirea unui soldat german de către Rezistența franceză.

[\[←25\]](#)

Născut în 1718 (Tarnów, Polonia), este un rabin aparținând iudaismului ortodox, fiul rabinului Eliezer Lipa și fratele rabinului Elimelech din Lizhensk.

[\[←26\]](#)

Versuri din Arthur Rimbaud, „O, răstimpuri, o, castele...” din
vol. *Opere*, ed. cit., p. 149.

Table of Contents

[Notes](#)

Table of Contents

Notes	153
-------	-----